

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1939:30
SOCIALDEPARTEMENTET

B E T Ä N K A N D E
MED
UTREDNING OCH FÖRSLAG
RÖRANDE
TILLGODOSEENDET AV BEHOVET AV
ALLMÄNNA SAMLINGSLOKALER

AVGIVET AV

*1937 års utredning angående
allmänna samlingslokaler*

S T O C K H O L M

1 9 3 9

Statens offentliga utredningar 1939

Kronologisk förteckning

1. Betänkande angående grunder för intagning av enskild väg till allmänt underhåll ävensom angående statsbidrag till enskilda vägar. Svenska Tryckeri a.-b. 59 s. K.
2. Utredning och förslag rörande plats i Stockholms skärgård för förläggning av Stockholms örlogsbas. Beckman. 30, 87 s. 6 kartor. Fö.
3. Betänkande med förslag till taxa för befordring av gods m. m. å statens järnvägar. Beckman. 206 s. K.
4. Svensk namnbok till vägledning vid val av nya släktnamn. Lund, Blom, v. 106 s. Ju.
5. Betänkande angående revision av tjänsteförteckningen i vad avser statens affärsdrivande verk. Norstedt. 163 s. Fi.
6. Underlättandet av kvinnornas arbete i de mindre lathemmen. Kihlström. 126 s. Jo.
7. Betänkande angående justitiekanslerns, justitieombudsmannens och militieombudsmannens allmänna arbetsställning m. m. Norstedt. 123 s. Ju.
8. Betänkande med förslag till exporttariffer. Beckman. 20 s. K.
9. 1937 års landsfiskals- och stadsfiskalsutredning. Betänkande med förslag till omorganisation av landsfiskals- och stadsfiskalsbefattningarna m. m. Norstedt. 341 s. Ju.
10. 1936 års lönekommitté. Betänkande med förslag till militärt icke-ordinariereglemente. Marcus. 130 s. Fi.
11. Betänkande och förslag rörande befrämjande av av-sättningen av den svenska stenindustriens produkter. Idun. 319 s. H.
12. Betänkande rörande industriellt utnyttjande av halm. Haggström. 125 s. Jo.
13. Rationaliseringsutredningens betänkande. Del 1. Motiv och förslag. Marcus. 257 s. S.
14. Rationaliseringsutredningens betänkande. Del 2. Verkställda undersökningar. Marcus. 550 s. S.
15. Hembiträdesutredningens betänkande. 2. Betänkande med förslag till lag om reglering av anställnings- och arbetsförhållandena inom det husliga arbetet. Haggström. 194 s. S.
16. Utredning och förslag angående fortsatt förstatligande av kommunala mellanskolor. Haggström x. 157 s. E.
17. Utredning och förslag rörande fri undervisningsmateriell för folk- och fortsättningsskolor. Haggström. 224 s. E.
18. 1938 års arvsskattekommitté. Betänkande med förslag till förordning om arvs- och gåvoskatt m. m. Marcus. 264 s. Fi.
19. Betänkande om statstjänstemäns ställning vid arbetskonflikter. Marcus. 82 s. Fi.
20. Betänkande med förslag till vissa ändringar i beklädnadsreglementet för polispersonalen m. m. Beckman. 28 s. S.
21. Betänkande med förslag till ändringar i vissa delar av sjömanslagen m. m. Norstedt. 39 s. Ju.
22. Betänkande och förslag angående vissa med beviljande av tillstånd till yrkesmässig automobiltrafik förenade frågor. Haggström. (2), 74 s. K.
23. Ledningen av landstingens hälso- och sjukvårdsverksamhet. Beckman. 105 s. S.
24. Arbetslöshetsräkningen den 31 augusti 1937. Del 2. Arbetsförhät m. m. Beckman. 117 s. S.
25. Betänkande med förslag till lag om arbetsfostran m. m. Marcus. viij, 134, 138, 142 s. Ju.
26. Sociala försvarsberedskapskommittén. Betänkande. Del 1. Förslag till familjebidragslag m. m. Beckman. 75 s. Fö.
27. Betänkande med utredning och förslag angående rätt för folkskollärare m. fl. att inskrivas vid universitet och högskolor samt där avlägga examina. Haggström. 80 s. E.
28. Betänkande rörande ett ändamålsenligt utnyttjande av kronans fiskevatten. Idun. 237 s. 1 karta. Jo.
29. 1937 års domsagoutredning. Betänkande med förslag till omorganisation av domsagoförvaltningen samt lönerereglering för domsagopersonalen. Norstedt. 126 s. Ju.
30. Betänkande med utredning och förslag rörande tillgodoseendet av behovet av allmänna samlingslokaler. Marcus. 134 s. S.

Ann. Om särskild tryckort ej angives, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelses bokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. E. = eklestiastikdepartementet, Jo. = jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars yttre anordning (nr 98) utgivas utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1939: 30
SOCIALDEPARTEMENTET

B E T Ä N K A N D E
MED
UTREDNING OCH FÖRSLAG
RÖRANDE
TILLGODOSEENDET AV BEHOVET AV
ALLMÄNNA SAMLINGSLOKALER

AVGIVET AV

*1937 års utredning angående
allmänna samlingslokaler*

STOCKHOLM 1939

ISAAC MARCUS BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG

398560

W. L. B. & C. O.

NEW YORK

THE PATENT OFFICE

WASHINGTON

THE PATENT OFFICE

WASHINGTON

1870

THE PATENT OFFICE

STATES PATENT OFFICE

WASHINGTON

Innehållsförteckning.

Skrivelse till Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Socialdepartementet.....	Sid. 5

Författningsförslag.

Förslag till kungörelse om bidrag och lån av statsmedel för tillgodoseendet av behovet av allmänna samlingslokaler	7
Förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation.....	15
Utredningens direktiv m. m.....	17

AVD. I.

Om det allmännas medverkan för tillgodoseendet av behovet av allmänna samlingslokaler.....	19
Kap. I. <i>Frågans riksdagsbehandling och därav föranledda åtgärder.....</i>	19
1912 års riksdag sid. 19. — 1913 års riksdag sid. 19. — 1914 års riksdag sid. 20. — 1919 års riksdag sid. 20. — 1920 års riksdag sid. 22. — 1936 års riksdag sid. 24. — 1937 års riksdag sid. 25.	
Kap. II. <i>Tidigare utredningar och övriga åtgärder beträffande samlingslokaler</i>	28
Godtemplarordens ordenshusverksamhet sid. 28. — Åtgärder berörande Folketshusföretag sid. 30. — Av Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund vidtagna åtgärder sid. 31. — Utredning angående tillgången på och behovet av allmänna samlingslokaler i Stockholm sid. 34.	
Kap. III. <i>Föreningslivet i Sverige.....</i>	36
Kap. IV. <i>Det nuvarande lokalbeståndet i riket.....</i>	41
Införskaffande av uppgifter från kommunerna sid. 41. — Införskaffande av uppgifter från vissa föreningar sid. 42. — Kommunutredningen sid. 43. — Föreningsutredningen. A. Lokalägande föreningar sid. 50. B. Icke-lokalägande föreningar sid. 51. — Stockholms stad. sid. 55.	
Kap. V. <i>Allmänna synpunkter</i>	56
Kap. VI. <i>Förslagets utformning</i>	64
Statshjälpens omfattning sid. 64. — Bidrag till kommun sid. 64. — Lån till förening, bolag eller stiftelse sid. 65. — Organisationen sid. 66. — Förvaltningen av samlingslokalerna sid. 68.	
Kap. VII. <i>Specialmotivering till kungörelseförslaget.....</i>	69
Kap. VIII. <i>Kostnadsberäkningar</i>	71

	Sid.
Kap. IX. <i>Möjligheter enligt gällande bestämmelser att erhålla bidrag till vissa lokaler</i>	76
Kap. X. <i>Tillgodoseendet av behovet av allmänna samlingslokaler i främmande länder</i>	80

AVD. II.

Om expropriation av mark för allmänna samlingslokaler	89
Nuvarande bestämmelser sid. 89. — Tillkomsten av nuvarande bestämmelser sid. 90. — Senare reformförslag sid. 95. — Av Kungl. Maj:t prövade ansökningar om expropriation enligt 1 § 8 expropriationslagen sid. 100. — Den av kommittén verkställda undersökningen sid. 101. — Kommitténs förslag sid. 103.	

Bilagor.

Bilaga A. Skrivelse till kommunalnämnder, drätselkammare och kyrkoråd...	111
Bilaga B. Frågeformulär till de kommunala myndigheterna.....	112
Bilaga C. Skrivelse och frågeformulär till föreningar och sammanslutningar..	113
Bilaga D. Lokalbeståndet i riket	115
Bilaga E. Uppgifter om önskemål angående statens medverkan m. m.	122
Bilaga F. Uppgifter från lokalägande föreningar.....	124
Bilaga G. Exempel på reglemente för förvaltning av allmän samlingslokal ..	127
Bilaga H. De danska lagbestämmelserna om statslån till samlingslokaler	131

Till Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Socialdepartementet.

Genom beslut den 19 november 1937 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för socialdepartementet att utse högst fem sakkunniga att inom nämnda departement biträda med utredning rörande behovet av allmänna samlingslokaler samt dess tillgodoseende genom medverkan av stat och kommun jämte andra därmed sammanhängande frågor. På grund av detta bemyndigande tillkallades den 3 december 1937 såsom sakkunniga ledamoten av riksdagens andra kammare, kyrkoherden H. Hallén, ledamoten av riksdagens första kammare redaktören E. Andersson i Bollnäs, ledamoten av riksdagens andra kammare, hemmansägaren G. E. Andersson i Södergård, dåvarande assessorn i Svea hovrätt E. Eckerberg och sekreteraren i Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund Folke Thunborg. Därjämte uppdrogs åt Hallén att vara ordförande. Till sekreterare åt de sakkunniga utsågs den 20 januari 1938 förste amanuensen i socialdepartementet Dagny Olsson.

De sakkunniga antogo benämningen 1937 års utredning angående allmänna samlingslokaler.

Sedan Kungl. Maj:t den 13 april 1939 bemyndigat chefen för socialdepartementet att, utöver tidigare i utredningen deltagande fem sakkunniga, tillkalla ytterligare en sakkunnig, tillkallades sistnämnda dag aktuarien i pensionsstyrelsen, ledamoten av riksdagens andra kammare A. V. Wallentheim att såsom sakkunnig delta i utredningen.

Till de sakkunniga ha för att tagas i övervägande vid fullgörande av de sakkunnigas uppdrag överlämnats

1) riksdagens skrivelse den 27 maj 1925, nr 228, vari anhållits, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning, huruvida kompletterande bestämmelser erfordrades i syfte att den, som å annan tillhörig mark ägde byggnad för överläggningar eller föredrag i allmänna frågor eller åsyftande religiös uppbyggelse, folkbildning, nykterhetens främjande eller annat därmed jämförligt ideellt ändamål av synnerlig vikt, måtte äga genom tvångsinlösen förvärva marken;

2) av överståthållarämbetet och samtliga länsstyrelser på anmodan i skrivelse den 19 maj 1925 av chefen för justitiedepartementet avgivna yttranden, huruvida och i vilka avseenden ändringar i expropriationslagstiftningen kunde anses påkallade; samt

3) framställning den 27 maj 1936 av Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund till cheferna för social- och ecklesiastikdepartementen angående verkställande av en förutsättningslös utredning rörande tillgodoseendet av behovet av ändamålsenliga samlingslokaler i erforderlig omfattning.

Därjämte ha till utredningen ingivits framställningar *dels* från Godtemplarordens distriktsstudieledares årskonferens 1938 och *dels* från ett den 6 maj 1938 i Östersund av ett flertal ungdomsorganisationer anordnat offentligt möte.

Återställande de ovan under 1)—3) omförmälda handlingarna får utredningen härmed vördsamt överlämna *Betänkande med utredning och förslag rörande tillgodoseendet av behovet av allmänna samlingslokaler*. Tillika får utredningen överlämna primärmaterialet till verkställd inventering av samlingslokalerna i riket ävensom i samarbete med Samfundet för hembygdsvård uppgjorda förslag till typritningar.

Stockholm den 8 november 1939.

HARALD HALLÉN.

ELON ANDERSSON

GUS'T. E. ANDERSSON

FOLKE THUNBORG

ENAR ECKERBERG

ADOLF WALLENTHEIM

Dagny Olsson.

FÖRFATTNINGSFÖRSLAG

Förslag

till

Kungörelse

om bidrag och lån av statsmedel för tillgodoseendet av behovet av allmänna samlingslokaler.

Allmänna bestämmelser.

1 §.

Med *allmänna samlingslokaler* förstås i denna kungörelse för föreningslivet avsedda hörsalar samt rum för sammanträden, samkväm och studiearbete jämte därtill hörande förstugor, avklädningsrum, apparatrum, biblioteksrum, kök, serveringsrum, toalett-, källar- och vindslokaler.

2 §.

För att tillgodose behovet inom en ort av allmänna samlingslokaler må under här nedan stadgade villkor bidrag av statsmedel beviljas vederbörande kommun eller municipalsamhälle eller ett för ändamålet bildat kommunalförbund eller lån av statsmedel beviljas förening, bolag eller stiftelse.

Bidrag eller lån beviljas för nybyggnad eller för ombyggnad eller inköp av äldre byggnad. Lån må jämväl beviljas förening, bolag eller stiftelse, som är ägare av byggnad, inrymmande allmänna samlingslokaler, men på grund av ekonomiskt trångmål icke kan i tillfredsställande ordning hålla dessa tillgängliga för föreningslivet.

Med ombyggnad avses i denna kungörelse sådan ändring och modernisering av byggnad, som ej är att hänföra till löpande underhåll.

3 §.

Bidrag och lån beviljas av statens byggnadslånebyrå i den ordning nedan stadgas.

4 §.

Med erhållande av bidrag eller lån följer skyldighet för vederbörande att förvalta de allmänna samlingslokalerna enligt ett av länsstyrelsen fastställt reglemente samt att rörande förvaltningen underkasta sig statlig kontroll.

Byggnadslånebyrån må såsom villkor för beviljande av lån föreskriva, att vederbörande kommun skall äga utse ledamot av den styrelse, som har att förvalta de allmänna samlingslokalerna, eller revisor att granska sagda förvaltning.

Om bidrag.

5 §.

Bidrag utgår med högst 25 procent eller, när synnerliga skäl därtill äro, högst 40 procent av byggnadskostnaderna eller köpesumman, däri ej inräknade utgifter för anskaffandet av tomt eller inventarier, dock att vid bidragets preliminära beviljande skall med ledning av uppgjord kostnadsberäkning (entreprenadkontrakt) eller avgivet försäljningsanbud fastställas det högsta belopp, varmed bidraget må utgå.

Skall byggnaden inrymma jämväl andra lokaler än allmänna samlingslokaler, må bidraget avse allenast den del av byggnadskostnaderna eller köpesumman, som kan anses belöpa å sistnämnda lokaler. Vid beräkningen av bidraget skall hänsyn jämväl tagas till, huruvida de allmänna samlingslokaler äro avsedda att tillgodose även andra än föreningslivets behov.

Om lån.

6 §.

Lån utgår med högst 50 procent av byggnadskostnaderna, byggnadsvärdet eller köpesumman, däri ej inräknade utgifter för anskaffandet eller värdet av tomt eller inventarier, dock att vid preliminärt beviljande av lån skall med ledning av kostnadsberäkning (entreprenadkontrakt), värdering eller försäljningsanbud, som av sökanden åberopats, fastställas det högsta belopp, varmed lånet må utgå.

Skall byggnaden inrymma jämväl andra lokaler än allmänna samlingslokaler, må lånet avse allenast den del av byggnadskostnaderna, byggnadsvärdet eller köpesumman, som kan anses belöpa å sistnämnda lokaler. Vid beräkningen av lånebeloppet skall hänsyn jämväl tagas till, huruvida de allmänna samlingslokalerna äro avsedda att tillgodose även andra än föreningslivets behov.

Byggnadsvärdet fastställes av byggnadslånebyrån.

7 §.

För lån skall ställas säkerhet, vilken skall bestå av inteckning i fastigheten eller, där tomten innehaves allenast med tomträtt, i tomträtten. Inteckningen skall ligga inom 90 procent av det värde, vilket enligt byggnadslånebyråns prövning beräknas kunna vid tiden för lånets utbetalande åsättas fastigheten eller tomträtten med vad därtill lagligen hör. Allenast då särskilda omständigheter därtill föranleda må låntagaren till skyddande av egen kapitalinsats förfoga över inteckning med bättre rätt än inteckning till säkerhet för statslånet.

Såsom ytterligare säkerhet för lånet skola jämväl pantförskrivnas hos annan långgivare belånade inteckningar med bättre förmånsrätt i fastigheten eller

tomträtten än den enligt första stycket för statslånet ställda säkerheten eller deras värde, i den mån dessa in-teckningar, eller värdet av dem, icke behöva tagas i anspråk för gäldande av den fordran, för vilken in-teckningarna i första hand blivit pantförskrivna eller som på grund av omsättning trätt i dess ställe.

8 §.

Lån skall utgöra till ena hälften en räntefri stående del och till andra hälften en amorteringsdel, dock att beträffande ombyggnad lånet må utgöra till högst fyra femtedelar en räntefri stående del och till återstoden en amorteringsdel.

Å amorteringsdelen skall amortering ske från den dag, byggnadslånebyrån föreskriver, med en fast annuitet, som byrån fastställer. Annuiteten skall i fråga om lån för nybyggnad bestämmas så, att amorteringsdelen därmed blir slutamorterad inom tjugufem år. Beträffande äldre byggnad bestämmas amorteringstiden med hänsyn till lånets storlek samt byggnadens ålder och tillstånd. Å lånet äger låntagaren rätt att verkställa inbetalningar utöver vad nyss sagts.

Före utgången av den i andra stycket angivna amorteringstiden kan den stående delen av lånet icke från statens sida uppsägas, där ej sådant förhållande, varom i 10 § sägs, mellankommer. Sedan sagda amorteringstid utgått och amorteringsdelen blivit slutamorterad, må byggnadslånebyrån på ansökan av låntagaren samt under beaktande av lånetidens längd och övriga omständigheter förklara den räntefria stående delen av lånet vara att anse såsom till viss del eller till fullo infriad.

9 §.

Lånets amorteringsdel skall förräntas efter fast, vid lånets beviljande bestämd räntefot. Denna fastställes av Kungl. Maj:t lägst till medelräntan för statens upplåning mot obligationer under det budgetår, som närmast föregått det, varunder lånet beviljats, med tillägg av en fjärdedels procent.

10 §.

Vid beviljande av lån skall det förbehåll göras, att såväl den stående delen som amorteringsdelen må kunna uppsägas till omedelbar betalning i följande fall:

- a) om låntagaren genom bedräglig uppgift föranlett lånets beviljande;
- b) om låntagaren visar sig försumlig i att erlagga föreskrivet annuitetsbelopp;
- c) om låntagaren försummar att erlagga brandförsäkringsavgift för byggnaden eller eljest åsidosätter för brandförsäkringens giltighet stadgade villkor;
- d) om byggnaden vanvårdas;
- e) om de allmänna samlingslokalerna icke opartiskt och i skäligen omfattning hållas tillgängliga för föreningslivet i orten;

f) om låntagaren, föreningslivet till förfång, utnyttjar de allmänna samlingslokalerna i uppenbart vinstsyfte;

g) om byggnaden utan byggnadslånebyråns medgivande genom köp eller annat fång helt eller delvis övergår från låntagaren till annan; eller

h) om eljest sådana förhållanden inträffat, att låntagaren, med hänsyn till det med lånet avsedda ändamålet, uppenbarligen icke längre bör få tillgodonjuta lånet.

Om förfarandet i ärenden angående bidrag eller lån.

11 §.

1. Ansökan om bidrag eller lån skall, ställd till byggnadslånebyrån, ingivas till länsstyrelsen samt innehålla uppgift om såväl det belopp, som sökes i bidrag eller lån, som även, då fråga är om ny- eller ombyggnad, den beräknade tiden för byggnadsföretagets utförande.

2. Vid ansökan skola fogas:

a) beskrivning över tomten samt uppgift om värdet å densamma;

b) då fråga är om nybyggnad, fullständiga byggnadsritningar jämte arbetsbeskrivning;

c) då fråga är om ombyggnad, fullständiga ritningar över byggnaden, utvisande avsedda förbättringar å densamma;

d) då fråga är om inköp av äldre byggnad eller om lån på grund av ekonomiskt trångmål, byggnadsritningar eller, om sådana icke finnas, skisser över byggnaden tillika med kortfattad beskrivning över densamma;

e) *dels* kostnadsberäkning eller styrkt avskrift av entreprenadkontrakt rörande byggnadens uppförande eller ombyggnad, eller, där fråga är om inköp av äldre byggnad eller om lån på grund av ekonomiskt trångmål, uppgift rörande avgivet försäljningsanbud eller rörande värdet å byggnaden, *dels ock*, för det fall att byggnaden skall inrymma jämväl andra lokaler än allmänna samlingslokaler, särskild beräkning rörande den del av byggnadskostnaderna, köpesumman eller värdet å byggnaden, som kan anses belöpa å sistnämnda lokaler;

f) utredning rörande ortens föreningsliv och dess behov av allmänna samlingslokaler; samt

g) uppgifter huruvida och i vilken omfattning de i byggnaden inrymda allmänna samlingslokalerna äro avsedda att tillgodose även andra än föreningslivets behov.

3. Vid ansökan om *bidrag* skola jämväl fogas uppgifter enligt av byggnadslånebyrån fastställt formulär rörande vederbörande kommuns eller kommuners ekonomiska förhållanden ävensom förbindelse av sökanden *att* ansvara för de allmänna samlingslokalernas vård och underhåll, *att* opartiskt, i skälig omfattning och mot skälig avgift hålla dessa lokaler tillgängliga för föreningslivet i orten, *att* hava byggnaden brandförsäkrad till av byggnadslånebyrån godkänt belopp, *att* underkasta sig bestämmelserna i denna kungörelse

ävensom de föreskrifter i övrigt, som må varda i behörig ordning meddelade, *samt att*, om något av nu nämnda villkor icke fullgöres, återbära uppbyggnadsstatsbidrag eller så stor del därav, som Kungl. Maj:t på framställning av byggnadslånebyrå bestämmer.

4. Vid ansökan om *lån* skola, utöver de i 2 mom. angivna handlingar, fogas:

a) där ansökan göres av förening eller bolag, registreringsbevis, om sådant finnes, ävensom bestyrkt avskrift av stadgar eller bolagsordning;

b) där ansökan göres av stiftelse, bestyrkt avskrift av stiftelseurkund samt stadgar och övriga handlingar, som innefatta föreskrifter för stiftelsen;

c) uppgifter angående sökandens ekonomiska ställning och, där lånet sökes på grund av ekonomiskt trångmål, utredning rörande därmed sammanhängande förhållanden; samt

d) förbindelse av sökanden att rörande förvaltningen av de allmänna samlingslokalerna ställa sig till efterrättelse vad jämlikt 4 § är eller kan varda föreskrivet.

12 §.

Över ansökan om lån skall länsstyrelsen höra kommunalfullmäktige, kommunalstämman eller stadsfullmäktige i vederbörande kommun. Yttrandet skall särskilt avse behovet av allmänna samlingslokaler inom kommunen. Tillstyrkes ansökan, skall i yttrandet tillika angivas, huruvida kommunen är villig att utse ledamot av den styrelse, som har att förvalta de allmänna samlingslokalerna, eller revisor att granska denna förvaltning. Avstyrkes ansökan, skola skälen härför angivas.

13 §.

Sedan i förekommande fall yttrande enligt 12 § inkommit samt ansökningshandlingarna blivit av länsstyrelsen granskade, har länsstyrelsen att till byggnadslånebyrå insända desamma jämte eget yttrande, vilket bör innehålla förslag till de särskilda villkor och bestämmelser, som med hänsyn till lokala förhållanden eller eljest anses böra föreskrivas för åtnjutande av bidrag eller lån.

14 §.

I anledning av ansökan om bidrag eller lån har byggnadslånebyrå att, efter granskning av handlingarna och inhämtande av de ytterligare upplysningar, som kunna vara erforderliga, meddela preliminärt beslut i ärendet. Där bidrag eller lån beviljas, skall i beslutet angivas med huru många procent av byggnadskostnaderna, byggnadsvärdet eller köpesumman, med vilket högsta belopp, på vilka övriga villkor och under vilka förutsättningar bidraget eller lånet skall utgå.

Byggnadslånebyrås beslut skall tillställas sökanden och statskontoret samt, i fråga om lån, vederbörande kommun.

15 §.

Finner byggnadslånebyrån, sedan bidrag eller lån beviljats, synnerliga skäl tala för ändring i någon därvid meddelad bestämmelse, äger byrån härom besluta; och skall beträffande sådant beslut vad i 14 § andra stycket är stadgat äga motsvarande tillämpning.

16 §.

Beviljat bidrag eller lån må ej till beloppet fastställas, förrän byggnadslånebyrån efter framställning av sökanden godkänt de allmänna samlingslokalerna. I sådan framställning skall uppgivas, då fråga är om ny- eller ombyggnad, den tid under vilken byggnadsföretaget blivit utfört, samt, då fråga är om lån, den in-teckningssäkerhet som sökanden ämnar lämna för lånet.

Vid framställningen skola fogas dels bestyrkt avskrift av reglemente rörande förvaltningen av de allmänna samlingslokalerna jämte bevis, att reglementet blivit godkänt av länsstyrelsen, dels ock följande handlingar rörande fastigheten eller tomträten:

- a) äganderättsbevis eller bevis om inskrivning av tomträtt;
- b) bevis om nöjaktig försäkring mot brandskada ävensom uppgift angående brandförsäkringsvärdet; samt
- c) då fråga är om lån, gravationsbevis, vilket beträffande fastighet skall vara utfärdat så sent efter senast beviljad lagfart, att förbindelse å ogulden köpeskillning ej kan in-tecknas med bättre rätt än den in-teckning, som lämnas för lånet.

Vidare skall, då fråga är om lån, vid framställningen fogas förbindelse av envar, som lämnat lån mot säkerhet av in-teckningar med bättre förmånsrätt än säkerheten jämlikt 7 § första stycket för statslånet, att, i den mån de belånade in-teckningarna eller värdet av dem icke behöva tagas i anspråk för gäldande av den fordran, för vilken in-teckningarna i första hand blivit pantförskrivna eller som på grund av omsättning trätt i dess ställe, tillhandahålla byggnadslånebyrån dem eller deras värde.

Formulär till framställning fastställes av byggnadslånebyrån.

17 §.

Sedan framställning, som i 16 § sägs, inkommit till byggnadslånebyrån, har denna att låta verkställa besiktning av byggnaden samt, då fråga är om lån, värdering av fastigheten eller tomträten med vad därtill lagligen hör. Vid värderingen skola särskilda värden åsättas byggnaden och tomtmarken.

Besiktning och värdering, som i första stycket sägs, skola på sökandens bekostnad verkställas av förrättningsmän, vilka för dylikt ändamål utses av byggnadslånebyrån. Vid förrättningen skola vara tillgängliga alla räkenskaper och andra handlingar rörande byggnaden.

För förrättningsmännen skall gälla instruktion, som fastställes av byggnadslånebyrån. I instruktionen skola särskilt angivas de grunder, enligt

vilka värdering skall ske. Över varje förrättning skall upprättas instrument enligt formulär, som fastställles av byggnadslånebyrån. I instrumentet skall särskilt angivas, huruvida de allmänna samlingslokalerna överensstäm- ma med godkända ritningar eller skisser och i övrigt givna föreskrifter samt förty böra godkännas, varjämte så fullständiga uppgifter som möjligt skola lämnas rörande förhållanden, vilka jämlikt 5 eller 6 § äro av betydelse för bestämmandet av det belopp, varmed bidraget eller lånet skall utgå.

Instrumentet samt räkenskaperna och övriga handlingar rörande byggnaden skola härefter omedelbart insändas till byggnadslånebyrån, varjämte av- skrift av instrumentet skall tillställas sökanden.

18 §.

Efter det instrumentet och övriga i 17 § sista stycket omförmälda hand- lingar inkommit till byggnadslånebyrån samt sökanden, där byrån finner sådant erforderligt, beretts tillfälle att yttra sig i anledning av instrumentets innehåll, har byrån att meddela beslut angående de allmänna samlingsloka- lernas godkännande och att, därest de godkännas, i beslutet därom tillika fastställa ej mindre bidragets eller lånets belopp än även, beträffande lån, den fasta annuiteten. Beslutet skall tillställas sökanden och statskontoret samt, då fråga är om lån, vederbörande kommun.

19 §.

Till beloppet fastställt bidrag må omedelbart av sökanden mot kvitto lyftas i statskontoret.

Till beloppet fastställt lån må av sökanden mot kvitto lyftas i statskonto- ret, dock först efter det sökanden till byggnadslånebyrån insänt enligt av byrån fastställt formulär avfattad låneförbindelse ävensom de intecknings- handlingar, som skola ligga till säkerhet för lånet. Byrån har att till stats- kontoret lämna meddelande, när rätt att lyfta lånet sålunda inträtt.

Därest bidrag eller lån icke lyfts inom sex månader från den dag det bli- vit till beloppet fastställt, skall rätten till dess utbekommande anses för- verkad.

20 §.

Annuiteter å lån skola halvårsvis eller, där för ett år icke skall erläggas mer än 50 kronor, en gång om året inbetalas till statskontoret å tider, som skola finnas angivna i låneförbindelsen.

Å annuitet, som icke erlägges inom åtta dagar efter förfallodagen, är lån- tagaren skyldig att, räknat från sistnämnda dag till dess betalning sker, gälda dröjsmålsränta enligt de grunder, som äro eller kunna varda i särskild ord- ning bestämda. Å lånebelopp, som uppsagts till omedelbar betalning, skall från och med dagen för uppsägningen dylik ränta jämväl utgå.

21 §.

Beslut om uppsägning av lån meddelas, i fall varom i 10 § under b) sägs, av statskontoret samt i övriga fall av byggnadslånebyrån. Om dylikt beslut

skola statskontoret och byggnadslånebyrån underrätta varandra, varjämte låntagaren skall tillställas ett exemplar av beslutet.

22 §.

Det ankommer på byggnadslånebyrån att på betryggande sätt förvara säkerheter, som lämnats för lån, samt att i övrigt vidtaga de åtgärder, som äro erforderliga för säkerställande av statens fordran i anledning av utlämnade lån.

23 §.

Över byggnadslånebyråns beslut må klagan icke föras.

Denna kungörelse träder i kraft den

Förslag

till

Lag

angående ändring i vissa delar av lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation.

Härigenom förordnas, att 1 § 8 samt 102, 104 och 105 §§ lagen den 12 maj 1917 om expropriation ävensom underrubriken till 102—105 §§ samma lag skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives:

1 §.

8. för att bereda befolkningen eller en väsentlig del därav å en ort mark till byggnad för överläggningar eller föredrag i allmänna frågor eller åsyftande religiös uppbyggelse, folkbildning, nykterhetens främjande eller annat därmed jämförligt ideellt ändamål av synnerlig vikt;

9. Särskilda bestämmelser om expropriation av mark till byggnader för överläggningar eller föredrag.

102 §.

Rätt till expropriation för ändamål, som i 1 § 8 sägs, må ej beviljas annan än kommun eller municipalsamhälle, inom vars område den mark expropriationen skall avse är belägen, aktiebolag, registrerad förening eller under Konungens befallningshavandes tillsyn stående stiftelse.

Sökes sådan — — — föreningens registrering.

104 §.

Sökes för ändamål, som i 1 § 8 sägs, rätt till expropriation beträffande mark, som sökanden med nyttjanderätt innehar för sådant ändamål, äger Konungen förordna, att sökanden icke må mot sitt bestridande förpliktas avflytta tidigare än å den fardag, som infaller näst efter det ansökningen blivit prövad. Bifalles ansökningen, äger sökanden, utan hinder av vad eljest skulle gälla, kvarsitta till den fardag, som infaller näst efter det expropriationsrätten upphört eller förverkats, eller till dess expropriationen blivit fullbordad.

Därest på grund av vad i första stycket stadgas sökanden sitta kvar utöver den dag, då nyttjanderätten upphör, njute jordägaren ersättning med belopp, som, i fall överenskommelse ej träffas, bestämmas av rätten; och skall, där expropriation ej kommer till stånd samt sökandens rätt att bortföra honom tillhörig byggnad eller annat, som han påkostat, enligt avtal eller bestämmelse i lag är begränsad till viss tid efter nyttjanderättens upphörande, tiden för bortförandet räknas från den dag, då marken skall avträdas.

Exproprieras det med ansökningen avsedda området, må vid uppskattning av dess värde hänsyn icke tagas till förbättring, vilken området vunnit genom arbete eller kostnad, som sökanden eller föregående innehavare, vars rätt övergått å denne, nedlagt å området utöver vad honom ålegat enligt vad vid upplåtelsen avtalats eller uppenbarligen varit förutsatt.

105 §.

Har fastighet, som exproprierats för det i 1 § 8 angivna ändamål, överlåtit å annan ägare eller använts i strid mot bestämmelse som avses i 5 § tredje stycket, eller har sådan av aktiebolag, förening eller stiftelse exproprierad fastighet i avsevärd mån använts för annat ändamål än i bolagsordningen, stadgarna eller de för stiftelsen gällande föreskrifterna angivits, skall, även om fall som avses i 68 § ej är för handen, lösningsrätt äga rum enligt vad i 68—70 §§ sägs.

Denna lag träder i kraft den

Utredningens direktiv m. m.

Till statsrådsprotokollet den 19 november 1937 anförde chefen för socialdepartementet, statsrådet Möller, efter gemensam beredning med cheferna för justitie- och ecklesiastikdepartementen, bl. a. följande:

»Den fortskridande samhällsutvecklingen har otvivelaktigt låtit behovet av lokaler för sammankomster av olika slag framträda med allt större styrka. Detta gäller icke blott i fråga om sammanslutningar av facklig och politisk natur utan jämväl om sådana med skilda folkbildningsuppgifter. Även om numera svårigheter av den art, som tidigare ej sällan mött att tillgodose förefintligt lokalbehov, icke längre göra sig nämnvärt påmint, äro dock förhållandena, med hänsyn till föreningslivets i våra dagar mycket starka utveckling, mångenstädes mycket otillfredsställande. De ideella sammanlutningar, varom här i främsta rummet är fråga, sakna ofta ekonomiska förutsättningar för att själva nöjaktigt tillgodose sitt lokalbehov. Jag anser det därför vara förtjänt av övervägande huruvida och på vad sätt samhället må kunna lämna sitt stöd åt strävandena att tillhandahålla samlingslokaler för föreningslivet och folkbildningsverksamheten och därmed praktiskt främja vårt lands hävdvunna församlingsfrihet.

Vid sidan av det grundläggande principspörsmålet om avgränsningen av de uppgifter, som böra i förevarande avseende ifrågakomma, bör till prövning upptagas problemet vilken form — bidrag eller lån — eventuella stödåtgärder lämpligen böra erhålla. Men därjämte är det uppenbarligen av nöden att tillika klargöra, huru förvaltningen av sådana lokaler, som kunna tillkomma under det allmännas medverkan, bör ändamålsenligt ordnas, ävensom närmare överväga de regler, som böra gälla för upplåtelse av desamma.

I den mån utredningen skulle giva vid handen, att stat och kommuner böra medverka vid tillgodoseendet av behovet av allmänna samlingslokaler, synes det förtjänt att särskilt undersökas, huruvida icke en organiserad stödverksamhet i nu berörda avseende med fördel kan inordnas bland de beredskapsåtgärder, som planläggas för bekämpande av en kommande ekonomisk kris. Åtgärder i sådant syfte hava under vissa förutsättningar förordats av 1936 års utredning angående beredskapsarbeten i dess den 27 juli 1937 avgivna betänkande.

Vad beträffar den av riksdagen jämväl uppmärksammade frågan om grunderna för dispositionen av samlingslokaler, som redan uppförts under statens och kommunernas medverkan, i syfte att sådana lokaler må kunna i

ökad omfattning tagas i anspråk för de mångskiftande behov, som på området föreligga, synes mig detsamma väl förtjänt av en närmare undersökning. Det kan enligt min mening icke anses tillfredsställande, att förfoganderätten över dylika, av det allmänna bekostade lokaler ofta begränsats på ett sätt, som föga överensstämmer med befolkningens rimliga krav.»

Därjämte anförde socialministern, att vid berörda sakkunnigutredning syntes jämväl de i riksdagens skrivelse den 27 maj 1925, nr 228, omförmälda expropriationsspörsmålen böra upptagas till prövning.

För fullgörande av utredningsuppdraget har kommittén ansett lämpligt att företaga en inventering av det förefintliga lokalbeståndet i rikets olika kommuner. Den statistiska bearbetningen av de införskaffade uppgifterna har verkställts i samarbete med Stockholms stads statistiska kontor.

Då det enligt direktiven i främsta rummet vore fråga om att tillgodose lokalbehovet för de ideella sammanslutningarna inledde kommittén från början samarbete med vissa av de större folkrörelserna.

Sålunda har kommittén haft överläggningar med representanter för Svenska gymnastik- och idrottsföreningarnas riksförbund, Godtemplarorden och Arbetarnas Bildningsförbund ävensom med representanter för Landsorganisationen i Sverige och Sveriges socialdemokratiska arbetareparti.

Beträffande vissa organisatoriska frågor har samråd skett med byggnads-länebyråns ordförande byråchefen Kurt Bergström.

För diskuterande av byggnadsfrågor ha byggnadsrådet Sven Markelius och arkitekten hos Samfundet för hembygdsvård Ernst Auby deltagit i kommitténs förhandlingar.

Avd. I. Om det allmännas medverkan för tillgodoseendet av behovet av allmänna samlingslokaler.

Kap. I. Frågans riksdagsbehandling och därav föranledda åtgärder.

1912 års riksdag.

Vid 1912 års riksdag hemställde herr M. Hellberg (motion nr 5 i första kammaren), »att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning, huruvida samt under vilka former och bestämmelser statsbidrag må kunna lämnas till byggnadsföreningar på landsbygden, vilka bildats för att åstadkomma allmänna samlingslokaler avsedda att utan hänsyn till partiolikhet tjäna folkets samhälleliga behov och kulturella strävanden, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen må föranleda». Motionen hänvisades till statsutskottet, som i sitt utlåtande nr 17 hemställde, att motionen icke måtte av riksdagen bifallas. Reservation avgavs av herr S. H. Kvarnzelius m. fl., som yrkade bifall till motionärens förslag. I första kammaren bifölls utskottets hemställan med 80 röster mot 41, som avgåvos för reservationen. I andra kammaren bifölls reservationen med 93 röster mot 86, som avgåvos för utskottets förslag. Sålunda förföll frågan.

1913 års riksdag.

Vid 1913 års riksdag hemställde herr Hellberg (motion nr 21 i första kammaren), »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning, huruvida samt under vilka former och bestämmelser statsunderstöd må kunna lämnas till byggnadsföreningar, vilka bildats för att uppföra allmänna, utanför partimotsatserna ställda, till tjänst för folkets samhälleliga behov och kulturella strävanden avsedda samlingslokaler i bygder, som lida brist på sådana lokaler och resurser att själva åstadkomma dem, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen må föranleda». Även denna motion hänvisades till statsutskottet, som denna gång i sitt utlåtandede nr 117 hemställde om bifall till motionärens förslag. Reservation avgavs av herr greve F. Cl:son Wachtmeister m. fl., som yrkade

avslag å motionen. I första kammaren bifölls reservationen utan votering. I andra kammaren bifölls utskottets hemställan utan votering. Sålunda förföll frågan även denna gång.

1914 års riksdag.

Vid 1914 års förra riksdag hemställde herr Hellberg (motion nr 57 i första kammaren), »att riksdagen måtte bevilja ett extra anslag av 25 000 kronor att utdelas i form av statsunderstöd för åstadkommande av allmänna samlingslokaler på landsbygden». Även denna motion hänvisades till statsutskottet men blev på grund av riksdagens upplösning icke behandlad.

1919 års riksdag.

Vid 1919 års lagtima riksdag upptogs frågan ånyo av herr Anderson i Knäpsjö, vilken i motion nr 260 i andra kammaren hemställde, »att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning, huruvida samt under vilka former och bestämmelser bidrag skulle kunna lämnas för åstadkommande av samlingslokaler, avsedda att gagna folkets samhälleliga behov och kulturella strävanden i sådana landsdelar, där brist härå finnes, som ej annorlunda kan avhjälpas, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda». Motionen hänvisades till andra kammarens fjärde tillfälliga utskott, som i sitt utlåtande nr 1 bl. a. uttalade följande: »Utskottet finner motionärens framställning väl grundad. I en tid, då samtliga medborgare utan åtskillnad ha rättighet att öva inflytande på alla samhällets angelägenheter, är det utan tvivel ett allmänt intresse av första rang att lämpliga samlingslokaler ställas till medborgarnas förfogande. Både den allmänna kulturnivån och ansvarskänslan gent emot samhället måste hållas så högt som möjligt, och dessa strävanden kunna i avsevärd grad gagnas genom att ge rum åt biblioteks- och föreläsningssamhet samt genom sammankomster, där allmänna ekonomiska och kulturella angelägenheter kunna avhandlas. Har man emellertid erkänt, att tillfredsställandet av behovet av samlingslokaler är ett allmänt intresse, så följer därav, att man också måste vara villig att låta det allmänna stödja strävandena att åstadkomma sådana lokaler. Vilken form det allmännas stöd i nämnda avseende lämpligen bör äga, anser utskottet sig icke ha anledning att yttra sig om. Det synes utskottet bäst att ge en eventuellt kommande utredning full frihet att pröva olika former.» Emellertid syntes det utskottet, att motionären icke funnit en fullt lycklig formulering för sitt yrkande; och ansåg utskottet, att motionärens önsknings fått en i det hela fullt tillfredsställande formulering i herr Hellbergs motion vid 1913 års riksdag. I närmaste avslutning till sistnämnda motion hemställde sålunda utskottet, »att andra kammaren måtte för sin del besluta, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning, huruvida och under vilka former och bestämmelser statsbidrag må kunna lämnas för upp-

förande av allmänna, utanför partimotsatserna ställda till tjänst för folkets samhälleliga behov och kulturella strävanden avsedda samlingslokaler i bygder, som lida brist på sådana lokaler och resurser att själva åstadkomma dem, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda». Denna utskottets hemställan bifölls av andra kammaren med 79 röster mot 34. I första kammaren hänvisades ärendet till dess andra tillfälliga utskott, som i sitt utlåtande nr 19 bland annat uttalade följande:

»Utskottet anser sig för sin del omöjliga kunna bestrida, att det särskilt i avlägsnare landsbygder finnes kommuner, där en verklig brist råder på för alla tillgängliga samlingslokaler, utan vilka behovet av upplysning, folkbildning och samhällskänsla, mera kännbart i sådana bygder än annorstädes, svårigen lär kunna tillgodoses. Det torde därför ej heller kunna förnekas, att det är icke blott ett ortsintrasse utan ett verkligt samhällsintrasse att i sådana missgynnade bygder dylika lokaler till ortsbefolkningens andliga höjande och samhälleliga trevnad kunna komma till stånd. Givetvis vore det bäst, om detta kunde ske på ortsbefolkningens egen bekostnad, vare sig förmedels sammanslutningar av enskilda eller genom kommunernas ingripande eller medverkan. Men man kan nog icke bortse från det tämligen självklara förhållandet, att såväl befolkningens som kommunernas ekonomiska bärkraft i flertalet fall är allra otillräckligast just i de bygder, där behovet av ifrågasvarande sociala och kulturella hjälpmedel är som allra störst och kännbarast. Det är säkerligen i känsla härav, som såväl motionären som andra kammaren inskränkt sig till att påkalla statsintressets medverkan för detta behövs tillgodoseende allenast för sådana bygder, som icke blott lida brist på dylika lokaler utan även sakna resurser att själva åstadkomma dem. För övrigt är det icke ifrågasatt, att staten ensam skulle bära kostnaderna för dessa lokalers uppförande och underhåll; förutsättningen för statens medverkan borde ovillkorligen vara den, att ortsintrasset på ett eller annat sätt givit sig uttryck i sådana ekonomiska former, att staten blott behövde vara bidragsgivande, vare sig förmedels lån eller eventuellt mindre tillskott, mot garanti för byggnadens lämpliga användning för det avsedda ändamålet. Vilka former och bestämmelser som böra föreskrivas för en dylik egnahemsbildning av samhällelig och kulturell natur, tillkommer det naturligtvis den begärda utredningen att anvisa. Men att en sådan landsbygds-kulturens egnahemsrörelse bör kunna bli till verkligt gagn för folkets andliga utveckling just i sådana bygder, där faran för stillastående eller tillbakagång är störst, vågar utskottet med mycken tillförsikt föreställa sig. I den stränga begränsning av uppgiften, som vidtagits i det av andra kammaren godkända skrivelseförslaget, anser utskottet likaledes en synnerligen behövlig, men på samma gång också tillräcklig garanti vara given gent emot anspråk av sådan beskaffenhet och omfattning, att de skulle kunna inleda staten i ekonomiska vidlyftigheter. De belopp, som, därest den ifrågasatta utredningen leder till positivt resultat, komme att av statsmakterna behöva anslås för ändamålet, skulle, just därför att den övervägande delen av kostnaden alltid torde böra bestridas av ortsbefolkningen själv, säkerligen aldrig utgöra mer än en mycket ringa och blygsam del av folkbildningsbudgeten.»

Utskottet hemställde, att första kammaren måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut. Denna utskottets hemställan avslogs av första kammaren med 54 röster mot 29, som avgåvos för utskottets förslag. Av protokollet framgår, att det huvudsakligen var ekonomiska grunder som föranledde kammarens avslag.

1920 års riksdag.

I en vid 1920 års riksdag inom andra kammaren väckt och till dess fjärde tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 17, hemställde herr Anderson i Knapasjö, »att riksdagen måtte besluta i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning, huruvida och under vilka former och bestämmelser statsbidrag må kunna lämnas för uppförande av allmänna, för folkets samhälleliga behov och kulturella strävanden avsedda samlingslokaler i bygder, som lida brist på sådana lokaler och resurser att själva åstadkomma dem, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda».

Utskottet yttrade i sitt utlåtande nr 1, att utskottet ansåge, att de skäl, som vid 1919 års lagtima riksdag anfördes för bifall till motionärens utredningsyrkande, alltjämt kvarstode med oförminskad kraft. Visserligen inbjöde icke den finansiella ställningen för det dåvarande till ökande av statens utgifter. Men dels kunde det, med den begränsning av uppgiften, som förslaget då fått, omöjligen bli fråga om utgifter av stor omfattning, dels gällde det ett ändamål, som det ovillkorligen låge i statens intresse att tillgodose. Särskilt ville utskottet framhålla, att sådana anordningar, som avsåges, otvivelaktigt skulle bli av stor betydelse för motarbetande av den flykt från landsbygden som påginge och syntes alltjämt vara i tilltagande. Motionären hade i sitt slutyckande anslutit sig till den formulering, som vid 1919 års lagtima riksdag framställdes av andra kammarens fjärde tillfälliga utskott, dock med uteslutande av orden »utanför partimotsatserna ställda». Då det icke kunde anses vara alldeles utan betydelse, att den politiska neutraliteten uttryckligen betonades, och då utskottet icke kunde finna annat än att detta stode i full överensstämmelse med motionärens syfte ansåge utskottet sig böra i denna punkt bibehålla den formulering, som vid 1919 års lagtima riksdag antogs av andra kammaren. Vidkommande sättet för statens medverkan anslöte sig utskottet till det uttalande, som vid 1919 års lagtima riksdag gjordes av andra kammarens fjärde tillfälliga utskott. För att än tydligare framhäva, att en blivande utredning borde ha full frihet att pröva olika former, hade utskottet ansett lämpligt att i sitt yrkande utbyta ordet »statsbidrag» mot »statens medverkan». Utskottet hemställde, att andra kammaren måtte för sin del besluta, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning, huruvida och under vilka former och bestämmelser statens medverkan kunde lämnas för uppförande av allmänna, utanför partimotsatserna ställda, till tjänst för folkets samhälleliga behov och kulturella strävanden avsedda samlingslokaler i bygder, som lede brist på sådana lokaler och resurser att själva åstadkomma dem, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda. Denna hemställan bifölls av andra kammaren, varefter ärendet överlämnades till första kammaren, som hänvisade detsamma till sitt första tillfälliga utskott.

I likhet med andra kammarens utskott fann första kammarens första tillfälliga utskott i sitt utlåtande nr 16 goda skäl tala för att förevarande fråga gjordes till föremål för utredning. Behovet av samlingslokaler i landskommunerna vore i många fall onekligen trängande och ofta vore av ekonomiska skäl icke möjligt för kommunerna själva att tillgodose detsamma. Efter hand som det frivilliga folkbildningsarbetet vidgades komme givetvis nämnda behov att ytterligare stegas. Å andra sidan skulle befrämjandet av syftmålet med motionen uppenbarligen giva folkbildningsrörelsen ett kraftigt stöd. Utskottet ansåge sig sålunda böra tillstyrka anslutning till andra kammarens beslut, men ville särskilt betona, att därest av utredningen skulle framgå, att den av motionären anvisade vägen borde av statsmakterna beträddas, man av statsfinansiella skäl måste framgå på densamma med största försiktighet och varsamhet. Statens medverkan i form av ekonomiskt understöd borde således givas endast i mycket begränsad utsträckning och efter noggrann och allsidig prövning av i varje särskilt fall föreliggande omständigheter. Utskottet hemställde, att första kammaren måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Sedan första kammaren biträtt beslutet, anhöll riksdagen i skrivelse nr 163 om utredning, huruvida och under vilka former och bestämmelser statens medverkan kunde lämnas för uppförande av allmänna, utanför partimotsatserna ställda, till tjänst för folkets samhälleliga behov och kulturella strävanden avsedda samlingslokaler i bygder, som lede brist på sådana lokaler och resurser att själva åstadkomma dem.

Skrivelsen remitterades till socialstyrelsen, som den 19 december 1925 avgav utlåtande i ärendet. Däri anförde styrelsen, att med hänsyn till den kraftiga utveckling, som i vårt land föreningsrörelserna och därmed anknutna folkbildningssträvanden alltjämt företedde, syntes de i framställningen avsedda syften kunna vederbörligen tillgodoses även utan statens medverkan. Anspråken på staten hade dåmera för övrigt nått en sådan höjd, att den ifrågasatta utvidgningen av statens understödjande verksamhet redan av detta skäl måste inge betänkligheter. Frågan i vad mån särskilt folkbildningssträvandena skulle kunna befrämjas genom statens ingripande på föreslaget sätt torde icke ankomma på styrelsens bedömande.

Vid ärendets föredragning i statsrådet den 26 september 1926 erinrade chefen för socialdepartementet, statsrådet Pettersson, om att enligt gällande lag om expropriation möjlighet föreläge att expropriera fastighet för att bereda befolkningen eller en väsentlig del därav å en ort mark till uppförande av byggnad för överläggningar eller föredrag i allmänna frågor eller åsyftande religiös uppbyggelse, folkbildning, nykterhetens främjande eller annat därmed jämförligt ideellt ändamål av synnerlig vikt. Därigenom hade statsmakterna alltså skapat förutsättningar för tillgodoseende av de syften, som berördes i förevarande riksdagsskrivelse. Att staten då ytterligare skulle lämna sin medverkan i en eller annan form för uppförande av sådana samlingslokaler, som avsåges i riksdagens skrivelse, funne departementschefen sig med hänsyn till det statsfinansiella läget icke kunna förorda. Efter hemstäl-

lan av föredraganden förklarade Kungl. Maj:t, att riksdagens ifrågavarande skrivelse icke föranledde någon Kungl. Maj:ts vidare åtgärd.

1936 års riksdag.

I motion nr 118 i andra kammaren vid 1936 års riksdag hemställde herr Sundström m. fl., »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning huruvida och på vilket sätt stat och kommun må kunna medverka:

1) dels till förbättring av redan nu befintliga samlingslokaler, vilka äro i behov därav,

2) dels genom lån och subvention stimulera till uppförande av nya lokaler,

3) dels ock undersökning om ej under statens eller kommunernas medverkan uppförda samlingslokaler må kunna i ökad omfattning tagas i anspråk för de mångskiftande behov, som på detta område ständigt anmäla sig.»

Andra kammarens fjärde tillfälliga utskott yttrade i sitt utlåtande nr 1:

»Sedan år 1920 har säkerligen ett icke ringa antal nya samlingslokaler tillkommit på olika platser i landet. Men å andra sidan har otvivelaktigt sedan dess föreningsrörelsen och folkbildningssträvandena samt andra likartade verksamheter utvecklats sig än starkare och samtidigt fått en vidsträcktare spridning än tidigare till sådana delar av landet, som förut icke varit nämnvärt berörda därav. Det är därför utskottets bestämda uppfattning, att behovet av nya samlingslokaler numera är minst lika stort som år 1920, då riksdagen ansåg särskilda åtgärder från statsmakternas sida i syfte att avhjälpa denna brist vara av behovet påkallade. Med hänsyn härtill föreligger enligt utskottets mening all anledning för riksdagen att nu, då frågan genom den föreliggande motionen ånyo dragits inför riksdagens bedömande, ansluta sig till tanken på statens medverkan för åstadkommande av tillfredsställande förhållanden på ifrågavarande område. Utskottet har sålunda funnit sig böra tillstyrka en framställning till Kungl. Maj:t i motionens syfte. Utskottet håller emellertid samtidigt före, att motionärerna i sin hemställan sträckt sig längre än som åtminstone tillsvi vidare kan anses tillrädligt. Den angelägenhet, som det i främsta rummet gäller att tillgodose, torde nämligen vara anskaffandet av en för alla tillgänglig samlingslokal på platser, där ett framträdande behov av dylik lokal visat sig föreligga och det samtidigt står klart, att detta behov ej kan beräknas bli fyllt utan stöd från det allmännas sida. Att såsom motionärerna ifrågasätta, att staten skulle medverka jämväl till förbättring av redan nu befintliga samlingslokaler, vilka äro i behov därav, kan utskottet för sin del ej förorda. Det förefaller nämligen utskottet vara en alltför vansklig uppgift att i nu berörda avseende uppdraga tillfredsställande riktlinjer för en statlig stödverksamhet. Den utredning, som utskottet förordar, synes därför böra inskränkas till att avse endast frågan om statens medverkan för anskaffande av samlingslokaler, varvid såväl nybyggnad som förvärv av redan befintlig lämplig lokal torde kunna komma i fråga. Att redan nu söka uppdraga närmare riktlinjer för den sålunda ifrågasatta hjälpverksamheten torde knappast låta sig göra utan bör det få ankomma på utredningen att härutinnan undersöka och pröva de olika vägar som därvid kunna tänkas. Att statens ingripande i varje särskilt fall bör vara betingat av ett framträdande och manifesterat lokalt behov synes emellertid utskottet uppenbart, varjämte även medverkan från vederbörande kommuns sida torde böra förutsättas.»

Utskottet hemställde, att andra kammaren för sin del måtte besluta, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte

låta utreda, huruvida, på vad sätt och under vilka villkor staten kunde medverka för anskaffande av för alla tillgängliga samlingslokaler på platser, där ett framträdande behov av sådana lokaler gjort sig gällande, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill denna utredning kunde föranleda. Reservation framställdes av herr von Seth m. fl., vilka ansågo, att utskottet bort hemställa, att motionen icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Sedan andra kammaren beslutat bifalla utskottets hemställan och beslutet delgivits första kammaren, hänvisades ärendet till sistnämnda kammarens första tillfälliga utskott. Detta utskott fann i sitt utlåtande nr 5 i likhet med andra kammarens utskott goda skäl tala för att frågan om statens medverkan för tillgodoseende av behovet utav allmänna samlingslokaler gjordes till föremål för utredning. Såsom andra kammarens utskott framhållit, torde det knappast låta sig göra att redan söka uppdraga närmare riktlinjer för statens medverkan i förevarande avseende, utan torde det böra ankomma på utredningen att härutinnan undersöka och pröva de olika vägar som därvid kunde tänkas. Utskottet förutsatte emellertid, att vid utredningen även komme att uppmärksammas frågan om betryggande kontroll i avseende å lokalernas användning. Vid utredningen borde särskilt undersökas, huruvida staten genom beviljande av lån lämpligen kunde medverka för tillgodoseende av behovet av allmänna samlingslokaler. Utskottet hemställde, att första kammaren måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Reservation framställdes av herr Tham m. fl., vilka ansågo, att utskottet bort hemställa, att första kammaren icke måtte biträda andra kammarens beslut, och vilka vidare anförde:

»Enligt vår mening är behovet av nya allmänna samlingslokaler numera icke på långt när så framträdande som vid tidigare tillfällen då den föreliggande frågan varit föremål för omprövning inom riksdagen. Den allt livligare föreningsrörelsen ute i bygderna torde i främsta rummet hava bidragit till denna utveckling och torde även i fortsättningen komma att medverka till att det legitima behovet i förevarande avseende allt mer bliver tillgodosett. I likhet med socialstyrelsen i dess den 19 december 1925 avgivna utlåtande hålla vi alltså före, att ifrågavarande syftemål torde kunna vederbörligen tillgodoses utan statens medverkan. Någon möjlighet att beräkna de kostnader, som för ändamålet skulle bliva nödvändiga, finnes icke. Vi vilja emellertid framhålla, att därest det ekonomiska stöd, som här avses, skall bli av någon betydelse, mycket stora summor måste offras för ändamålet. Vi kunna för vår del ej vara med om att staten i en tid, då ständigt nya anslagsbehov anmäla sig, skulle påtaga sig det ekonomiska ansvaret även för det ändamål, varom här är fråga, i synnerhet som de ekonomiska konsekvenserna icke kunna överblickas.»

Vid ärendets behandling i första kammaren avslogs utskottets hemställan med 61 röster mot 48.

1937 års riksdag.

Vid 1937 års riksdag framställde herrar Hermansson och Sundström i Skövde i motion nr 192 i andra kammaren samma yrkande som i motion nr 118 vid 1936 års riksdag.

Andra kammarens fjärde tillfälliga utskott vitsordade i sitt utlåtande nr 1, att behovet av samlingslokaler vore stort i många trakter av vårt land. På många orter saknades fullständigt lämpliga lokaler och på andra befunno sig tillgängliga lokaler i ett allt annat än tillfredsställande skick. Utskottet ansåge sig härvid även böra hänvisa till vad som yttrades i ett par andra till utskottet hänvisade motioner. I motion nr 287 av herr Åqvist m. fl. framhölles sålunda önskvärdheten av att ungdomen bereddes tillfälle att samlas i samlingshem, och i motion nr 291 av herr Bagge m. fl. framhölles, att det borde vara statsmakterna möjligt att genom ekonomiskt stöd för byggande av samlingslokaler bidra till att bereda landsbygdens människor ökade tillfällen att tillfredsställa sina kulturella behov. Utskottet ansåge visserligen, att det i första hand borde ankomma på invånarna i respektive bygder samt de organisationer av politisk, facklig eller kulturell art, som å orten funnes, att taga initiativ till anskaffandet av samlingslokaler, men hade å andra sidan också uppfattningen att i många fall statens och det allmännas stöd vore oundgängligt, om lokalproblemet skulle kunna på ett tillfredsställande sätt lösas. Utskottet ville därför tillstyrka en utredning i motionens syfte, varvid enligt utskottets mening särskilt borde uppmärksammas bl. a. behovet i olika delar av landet, de ekonomiska konsekvenser till vilka statens och det allmännas medverkan kunde leda, den lämpliga formen för lokalernas förvaltning och framtida underhåll, vilka organisationer eller sammanlutningar, som borde få disponera lokalerna m. m. dylikt. Utskottet ansåge för sin del, att även frågan om bidrag för förbättring av redan förefintliga lokaler borde upptagas till undersökning, varvid liksom i fråga om nybyggnad i första hand lånevägen syntes böra övervägas. Utskottet hemställde om bifall till motionen.

Andra kammaren biföll utskottets hemställan, varefter ärendet överlämnades till första kammaren, som hänvisade detsamma till sitt första tillfälliga utskott.

Sistnämnda utskott anförde i sitt utlåtande nr 4, att utskottet kunde i huvudsak ansluta sig till vad andra kammarens utskott i ärendet anförde. Dock ville utskottet såsom sin mening framhålla, att utredningen av förevarande spörsmål borde vara förutsättningslös. Utskottet ville ock understryka vikten av att sådana bestämmelser i ämnet komme till stånd, som vore ägnade att garantera full opartiskhet mellan olika politiska meningsriktningar. Utskottet hemställde, att första kammaren måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Sedan första kammaren godkänt utskottets hemställan, anhöll riksdagen i skrivelse nr 271 om utredning, »huruvida och på vilket sätt stat och kommun må kunna medverka:

1) dels till förbättring av redan nu befintliga samlingslokaler, vilka äro i behov därav,

2) dels genom lån och subvention stimulera till uppförande av nya lokaler,

3) dels ock undersökning om ej under statens och kommunernas medver-

kan uppförda samlingslokaler må kunna i ökad omfattning tagas i anspråk för de mångskiftande behov, som på detta område ständigt anmäla sig.»

Vid 1937 års riksdag berördes frågan om samlingslokaler även i motioner angående andra spörsmål.

I motion nr 140 i första kammaren av herr Domö m. fl. och i motion nr 291 i andra kammaren av herr Bagge m. fl., om åtgärder till motverkande av folkströmningen från landsbygden till städerna, anfördes bl. a.: »Att bidra till att bereda landsbygdens människor ökade tillfällen att tillfredsställa sina kulturella behov synes för statsmakterna möjligt. Genom ekonomiskt stöd för byggandet av samlingslokaler, idrottsplatser, badplatser m. m., genom bidrag till föreläsnings- och studieverksamhetens intensifiering kan mycket vinnas i detta syfte.»

Över motionerna avgåvos likalydande utlåtanden av första kammarens första tillfälliga utskott (utl. nr 5) och andra kammarens fjärde tillfälliga utskott (utl. nr 6). I utlåtandena framhölls, att möjligheterna att tillfredsställa de kulturella behoven icke finge förglömmas. Utskotten avsågo härvid icke endast den andliga kulturen utan även den kroppsliga. Vad i motionerna därvid anförts om önskvärdheten av ekonomiskt stöd för byggande och anläggning av samlingslokaler, idrottsplatser, badplatser o. d. samt bidrag till studieverksamheten i olika former, funne utskotten synnerligen behjärtansvärt. Ökade möjligheter till förädlade nöjen och förströelser borde därvid på intet sätt förbises. Utskotten funne, att en utredning i motionernas syfte vore befogad. Då det emellertid kunde antagas, att befolkningskommissionen komme att låta utreda det i motionerna framförda problemet, hemställdes, att motionerna ej måtte föranleda någon åtgärd.

Riksdagen biföll denna hemställan.

I motion nr 186 i första kammaren av herr Björck, John, m. fl. och i motion nr 287 i andra kammaren av herr Åqvist m. fl. angående utredning om orsakerna till och åtgärder mot den ökade ungdomsbrottsligheten yttrades bl. a.: »Hemgårdar, där ungdomen får ett samlingshem och där den allt emellanåt bjudes sund underhållning, skulle säkerligen vara behövliga i många av våra städer. Sådana samlingshem ha på de orter, där de finnas, varit av stort värde för ungdom av båda könen. Eventuellt skulle staten efter en utredning kunna genom att lämna bidrag och räntefria lån åt kommunerna bistå och stimulera dessa till skapandet av dylika institutioner.»

Över motionerna avgåvos likalydande utlåtanden av första kammarens första tillfälliga utskott (utl. nr 7) och andra kammarens fjärde tillfälliga utskott (utl. nr 7). Vid utskottsbehandlingen förelåg ett yttrande från fångvårdsstyrelsen, vari framhölls att mot en utredning i den omfattning motionärerna åsyftade talade den omständigheten, att åtskilliga av dessa frågor för närvarande vore föremål för utredning, vilket bl. a. gällde frågan om lämpliga samlingslokaler.

Utskotten yttrade sig ej över den i motionerna berörda frågan om anordnande av hemgårdar genom statens medverkan men hemställde om utredning angående ungdomsbrottslighetens omfattning m. m.

Utskottens hemställan bifölls av riksdagen.

I motion nr 386 i andra kammaren av herr Hagberg i Luleå m. fl. angående utredning av frågan om behovet och anskaffandet av vissa offentliga samlings- m. fl. lokaler på landsbygden upptogs även problemet om skapande av lokaler på landsbygden för föreläsningar och studieverksamhet, för sammanträden med fackliga och ideella föreningar, för fester och andra liknande nöjen, således lokaler som i stadssamhällen brukade sammanföras i vad som ofta kallades medborgarhus. Motionärerna anförde härom:

»Avsaknaden av samlingslokaler för såväl kulturellt ändamål som för legitimt nöjesändamål är ett missförhållande som på landsbygden känns mycket hårt. Varje föreläsare kan intyga, vilka oerhörda svårigheter det ofta stöter på att överhuvud taget uppleta ens en dräglig lokal. Ett sunt förenings- och nöjesliv är ju vidare på landsbygden värt all uppmuntran inte minst i ändamål att motverka tendenser till ur social synpunkt förkastliga former för nöjesliv, som lätt uppstår om förutsättningar för ett bättre ej skapas och om initiativet överlätes åt den privata affärsverksamheten. Med den i förhållande till städerna efterblivna skolundervisning som alltjämt kännetecknar stora delar av landsbygden och med de här begränsade möjligheterna till fortsatta studier synes även beredande av lokaler för studieändamål vara ytterst angeläget. Alla dessa behov kräver således byggnader, men även i detta sammanhang bör framhållas, att varje om också aldrig så enkel lokal på de flesta platser dock skulle betyda ett stort framsteg. En byggnad innehållande en samlingslokal rymmande ett efter samhällets storlek avpassat antal personer och helst ett eller ett par smårum, allt med uppvärmning, är ett anspråklöst krav, vars förverkligande dock för närvarande synes mycket avlägset på de flesta orter.»

Motionen hänvisades till andra kammarens fjärde tillfälliga utskott, som i sitt utlåtande nr 4 beträffande frågan om samlingslokaler framhöll, att andra kammaren för sin del beslutat skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om utredning av möjligheterna att förbättra och utöka antalet samlingslokaler, varför förnyad anhållan på den punkten ej torde kunna komma i fråga. Utskottet hemställde, att motionen ej måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Andra kammaren biföll utskottets hemställan.

Kap. II. Tidigare utredningar och övriga åtgärder beträffande samlingslokaler.

Då det torde vara av allmänt intresse att erhålla några uppgifter om de viktigaste åtgärder, som hittills företagits ifråga om samlingslokaler, lämnar kommittén här nedan en redogörelse för desamma.

Godtemplarordens ordenshusverksamhet.

Vid Sveriges Storloges av I. O. G. T. årsmöte 1930 framlades en verkställd utredning samt ett program för ordenshusverksamhetens sanering och rationalisering.

Därvid erinrades om att bland de många svårigheter, som Godtemplarorden under sin 50-åriga verksamhet haft att kämpa mot, torde lokalfrågan ha varit en av de allvarligaste. Många grundlogers hela existens hade berott på tillgång av lokal. — De allra flesta ordenshus hade tillkommit med en skuldsättning upp över skorstenen och i saknad av en plan för husets finansiering. Härav hade följt, att logerna, sedan ordenshusen väl blivit så pass färdiga att de möjligen kunnat tagas i bruk, sett sig nödsakade att med anordnande av nöjestillställningar av olika slag eller med lokalens uthyrande för varjehanda ändamål göra lokalerna inkomstbringande. I många loger hade detta steg inneburit nya svårigheter. I syfte att endast tjäna pengar hade lokalerna ofta blivit centrum för ett osunt nöjesliv, varav det egentliga arbetet undanträngts, på samma gång som split och oenighet bland medlemmarna blivit följderna och logerna kommit i vanrykte hos utomstående.

Storlogen beslöt i anledning av denna utredning, att inom varje distrikt skulle utses en »Distriktslogens ordenshuskommitté», som skulle få om hand det huvudsakliga arbetet med kontrollerande och rådgivande verksamhet i fråga om ordenshusen. Kommittén skulle därjämte verkställa en grundlig inventering rörande inom distriktslogens område befintliga ordenshus.

Storlogens ordenshuskommitté är Storlogens verkställighetsorgan i ordenshusfrågan. Denna kommitté har bl. a. i broschyrform utgivit »Riktlinjer för ordenshusverksamheten inom Sveriges Storloge av I. O. G. T.», »Några råd i ordenshusfrågor» samt »Godtemplarordens normalstadgar för ekonomiska föreningar».

Därjämte har kommittén utgivit »Upplysningar angående Storlogens ordenshusfond och villkoren för ordenshuslån».

Ordenshusfonden inrättades 1910. Dess syfte är att möjliggöra utlämnande av lån till ordenshusföretag. Högsta medgivna lånebelopp ur fonden är 10 000 kronor. Endast amorteringslån utlämnas ur fonden och längsta medgivna amorteringstid är tio år. Å lånen erlägges den ränta, som av Storlogen bestämmes. För närvarande utgår räntan med fyra procent. För ordenshuslån kräves säkerhet av dels in-teckning, dels personborgen. Meningen med ordenshuslånen är, att dessa skola täcka det lånebehov, vartill medel eljest endast med stor svårighet och mot mycket hög ränta kunna erhållas. Lånen skola alltså ligga över bottenlånen (40—50 procent av fastighetsvärdet) men under låntagarens egen insats, vilken enligt beslut av Storlogen som regel skall utgöra minst 25 procent av den färdiga egendomens taxeringsvärde eller dess av sakkunniga värderingsmän vid syn fastställda värde.

Den 30 april 1939 uppgick fonden till nära 279 000 kronor, varav emellertid c:a 170 000 kronor voro placerade i 71 ordenshuslån. Till nämnda dag hade ur fonden beviljats sammanlagt 145 lån till c:a 130 ordenshusföretag med tillhoppa 466 000 kronor.

Ordenshusbeståndet har beräknats till c:a 1 200 ordenshus. 1930 igångsattes en inventering av dessa ordenshus. 1935 hade inkommit uppgifter om 883 ordenshusföretag. Av dessa uppgifter framgick, att de 883 företagen utgjordes av fastigheter på fri grund med ett taxeringsvärde av kr. 8 529 462

och en brandförsäkringssumma av kr. 13 790 760 och av fastigheter på ofri grund till ett brandförsäkringsvärde av kr. 1 584 830. I dessa byggnader funnos inalles 1 325 samlingslokaler, rymmande nära 200 000 personer. Emellertid saknades i ett stort antal fall en eller flera av ifrågavarande uppgifter, varför en väsentlig höjning på alla punkter ansågs vara motiverad. Det ansågs därjämte att alla uppgifter saknades för omkring ett par hundra ordenshus, vartill kom värdet av alla de företag, i vilka loger tillsammans med andra organisationer av ideell, religiös, politisk eller kommunal karaktär innehade andelar eller aktier, utan att byggnaden hade karaktär av ordenshus i egentlig mening.

Vid 1914 års storlogemöte beslöts att utgiva en vägledning, avsedd för de avdelningar av Orden, som ägde utsikter att kunna åt sig bygga egna samlingshus. Med anledning av detta beslut anordnades en pristävling, som skulle avse erhållande av ritningar såväl till smärre samlingshus, avsedda för små loger med ringa ekonomiska resurser, som till större ordenshus med mera omfattande anordningar. Vid tävlingstidens utlöpande befanns, att de i tävlingen deltagande voro 82 och förslagen 156, utförda på 400 ritblad. Storlogens verkställande råd utgav 1917 i tryck 22 av ritningsförslagen, avseende 4 olika typer av ordenshus.

Åtgärder berörande Folketshusföretag.

I fråga om åtgärder för främjande av Folketshusföretag torde böra nämnas den av Landsorganisationen i Sverige inrättade Folketshusfonden och den verksamhet, som utövas av Folkets Husföreningarnas Centralorganisation.

Landsorganisationens Folketshusfond har till ändamål att genom beviljande av lån stödja byggnadsföretag, vilka ha till huvudsaklig uppgift att tillhandahålla samlings- och expeditionslokaler åt den fackliga och politiska arbetarrörelsen. Lån utlämnas endast till registrerade Folketshusföreningar, vilkas medlemmar huvudsakligen utgöras av till Landsorganisationen eller Socialdemokratiska Arbetarpartiet anslutna organisationer eller enskilda. Lån må icke beviljas till högre belopp än 30 000 kronor eller på längre tid än 20 år. Beviljat lån skall amorteras efter en för varje särskilt fall fastställd plan och förräntas med 4 procent årligen. Lån må icke utan särskilt tillstånd av Landssekreteriatet beviljas annat än mot säkerhet av in-teckning i låntagaren tillhörig fast egendom och liggande inom 80 procent av dennas taxeringsvärde.

Folketshusfondens kapitalbehållning utgjorde den 31 december 1938 kronor 2 083 000. Samma dag utestodo 225 lån till ett sammanlagt belopp av 2 251 000 kronor, däri dock ingick en summa av 310 000 kronor, som avskrivits såsom osäkra fordringar. Från och med 1907 till och med 1938 ha ur fonden utlämnats 785 lån till ett sammanlagt belopp av 4 645 000 kronor.

Folkets Husföreningarnas Centralorganisation bildades den 26 september 1937 efter att dessförrinnan ha verkat under en interimstyrelse i två år.

Centralorganisationens ändamål är:

att utgöra en sammanslutning av Folkets Husföretagen i Sverige för tillvaratagandet av gemensamma intressen,

att stå de anslutna företagen till råds med upplysningar evad det gäller byggnationer, materialinköp, filmhyror samt i övrigt det som berör dess verksamhet,

att genom sin verksamhet verka för ett sunt nöjesliv.

Av Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund vidtagna åtgärder.

Vid förbundets kongress 1934 beslöts med anledning av en skrivelse från Östergötlands distrikt angående bristen på samlingslokaler att uppdraga åt förbundsstyrelsen att utreda möjligheterna för en lösning av frågan samt vidtagande av eventuella åtgärder.

För fullgörande av detta uppdrag utsändes vid årsskiftet 1934/1935 till förbundets lokalavdelningar ett frågeformulär för undersökning av lokalförhållandena.

Av förbundets vid undersökningstillfället 1 763 klubbar insände 1 465 eller 83·1 procent uppgifter. Uppgifterna inkommo till övervägande del under förra hälften av 1935.

Undersökningen visade, att 855 klubbar eller 58·4 procent av hela antalet som insänt uppgifter hade tillfredsställande lokalförhållanden.

114 eller 67·5 procent av de 169 stadsklubbarna och 741 eller 57·2 procent av de 1 296 klubbarna, som representerade landsbygden, hade tillfredsställande lokalförhållanden.

Antalet klubbar med icke tillfredsställande lokalförhållanden uppginge för respektive städer och landsbygd till 54 eller 32·5 procent och 556 eller 42·8 procent.

Av de 610 klubbar, som ansett sig ha icke tillfredsställande lokalförhållanden, vore lokalernas storlek för 277 klubbar (54·4 procent) otillfredsställande och 74 (12·1 procent) hade lokaler med otillfredsställande läge. 153 klubbar (25·1 procent) hade lokaler, som både ur storleks- och lägesynpunkter vore otillfredsställande. Andra orsaker anfördes av 106 klubbar (17·4 procent).

Av de 632 lokalföretag, om vilkas ekonomiska bärighet uppgifter lämnats, hade 275 eller 43·5 procent tillfredsställande ekonomi under det att 357 eller 43·5 procent hade en icke tillfredsställande eller dålig ekonomi.

586 eller 40 procent av de klubbar, som insänt svar, disponerade i större eller mindre utsträckning lokaler, som ägdes eller förvaltades av kommunala myndigheter. 383 eller 26·1 procent av klubbarna finge ej disponera kommunala lokaler.

444 eller 30·3 procent av de av undersökningen berörda klubbarna använde sig i olika utsträckning av nykterhetsorganisationernas lokaler.

Drygt $\frac{2}{3}$ av samtliga av undersökningen berörda klubbar torde erlægga

en hyresavgift för varje klubbmöte, som icke överstege tre kronor. Klubbarna i städerna hade i regel de högsta hyrorna. Sålunda torde betydligt över hälften av stadsklubbarna erlægga en hyra, som icke understeg sex kronor per klubbmöte.

Den 27 maj 1936 ingavs av förbundet till cheferna för social- och eklestistikdepartementen framställning angående skapandet av ändamålsenliga samlingslokaler i erforderlig omfattning för att tillgodose det ständigt växande behovet därav.

I framställningen anfördes bl. a. följande: För samhällets intresserade medverkan talade icke endast organisationernas otillräckliga ekonomiska resurser, utan också och fastmer det faktum, att folkrörelsernas verksamhet i hög grad, framförallt genom sitt omfattande fria och frivilliga studie- och bildningsarbete, bidragit till att berika vårt kulturliv och göra dess värden tillgängliga för de stora medborgargrupper, som samlats i dess organisationer. Den fostran till medborgaranda och medborgaransvar, som varit en av de folkliga organisationernas allra främsta uppgifter, måste också för samhället betyda en ovärderlig tillgång. På så sätt hade föreningslivet kommit att på ett alldeles särskilt sätt dominera det moderna samhällets offentliga liv, och dess inflytande på den enskilde hade i många fall fått en avgörande betydelse. — Oftare än vad man i allmänhet kanske föreställde sig förekomme, att klubbmöten och studiecirkelsammanträden måste hållas i ödestugor, nödhjälpsbaracker, bryggghus, snickare- och plåtslagareverkstäder, dragiga och kalla sommarstugor, brädiskjul, källare etc. Att sådana lokaler särskilt vintertid inte så sällan vore hälsovådliga för dem, som där vistades, förtjänade anmärkas. Kafélokaler utnyttjades i många fall för möten och sammanträden och detsamma gällde hotellrum, restauranger och pensionat. För övrigt vore bekant, att sammankomsterna måste hållas i medlemmarnas hem och att fattiga torpare och lantarbetare, ofta med stort barnantal, vintertid upplåte sina stugor och rum för möten och studiecirkelsammanträden. Men inte ens denna långt ifrån tillfredsställande möjlighet stode alltid till buds. Från en del platser hade nämligen uppgivits, att egentligt föreningsarbete kunde förekomma endast under sommaren, då man kunde hålla möten under bar himmel. — I en del fall hade samhälleliga organ och institutioner upplåtit av dem ägda eller förvaltade lokaler till olika föreningar. Detta måste betraktas som både önskvärt och nödvändigt med hänsyn till den samhällsgagnande verksamhet de stora folkrörelserna bedreve. — Ungdomsförbundet ville bestämt hävda att alla legalt arbetande politiska rörelser i detta avseende skulle betraktas som likvärdiga och likaberättigade och att endast olägenheter av praktisk natur eller uppenbart brott mot gällande ordningsföreskrifter skulle kunna föranleda att politiska organisationer vägrades tillträde till av samhället ägda eller förvaltade lokaler, när andra möjligheter icke stodo till buds. — Mellan organisationerna själva, där de representerade faktiska eller skenbara idépolitiska motsättningar eller hade sin verksamhet förlagd till olika områden av samhällslivet, kunde en liknande

brist på förståelse och ömsesidigt tillmötesgående också göra sig gällande. — En rationell lösning av lokalfrågan förutsatte därför ett intimare samarbete än vad som förekomme olika organisationer emellan, ett förhållande som den socialdemokratiska ungdomsrörelsen för sin del vore beredd att göra allt för att realisera. Utan detta skulle det icke bli möjligt att på ett effektivt sätt utnyttja det lokalbestånd, som redan funnes.

I framställningen hemställdes om en förutsättningslös utredning angående *dels* i vilken omfattning och på vilket sätt redan befintliga lokaler, inräknat även av kommunerna ägda eller förvaltade sådana, skulle kunna få disponeras av olika politiska, ekonomiska och ideella organisationer *dels ock* under vilka former och till vilka belopp bidrag från stat och kommun skulle kunna utgå till ekonomiska föreningar eller andra organisationer vid byggandet av samlingslokaler. Därjämte hemställdes att även i övrigt skulle vidtagas alla de åtgärder, som kunde vara ägnade att bringa frågan till en tillfredsställande lösning.

I december 1936 sammankallade förbundet organisationer som ägde lokaler till en lokalkonferens. Vid konferensen närvaro representanter för Landsorganisationen, Folkets husföreningarnas Centralorganisation, I. O. G. T., Nationaltemplarorden, Nykterhetsorden Verdandi och Jordbrukare-Ungdomens Förbund. Syftet med konferensen var att undersöka, vilka förutsättningar, som funnes att mellan de representerade organisationerna åstadkomma ett utvidgat samarbete för att skapa ökade möjligheter att rationellt utnyttja det lokalbestånd, som funnes inom organisationernas olika verksamhetsområden.

Konferensen beslöt att instämma i de synpunkter och förslag angående statsmakternas och kommunernas medverkan för en lösning av de politiska, ideella och fackliga organisationernas lokalproblem, som i förenämnda skrivelse den 27 maj 1936 framförts av förbundet, med tillägg att statsmakternas medverkan i detta avseende jämväl borde gälla ekonomiskt stöd för redan befintliga byggnadsföretag, som vore i behov därav.

Därjämte beslöto representanterna i konferensen att till sina respektive huvudorganisationer rikta en hemställan av följande lydelse:

1. Varje riksorganisation för sig utsänder till underorganisationerna en uppmaning att i fråga om egna samlingslokaler tillmötesgå hyresframställningar från organisationer, anslutna till övriga här uppräknade rikssammanslutningar eller andra organisationer, som äro villiga att biträda denna överenskommelse.

2. Vid förhyrning av lokal skall hyresgästen iakttaga gällande ordningsföreskrifter. Den lokallyrande organisationen bör givas rätt att inom ramen av dessa föreskrifter ge sammankomsten den karaktär, som vederbörande själv önskar, och bör detta gälla såväl enskilda som offentliga möten, kamratfester och samkväm.

3. Beträffande lokalhyran bör tillämpas samma grunder för samtliga av denna överenskommelse berörda organisationer, som icke direkt eller indirekt äro delägare i lokalen.

4. Underorganisationerna uppmanas att inleda underhandlingar med varandra för att undvika att av dem anordnade tillställningar hållas samtidigt, om detta kan medföra olämplig konkurrens.

Utredning angående tillgången på och behovet av allmänna samlingslokaler i Stockholm.

I anledning av en i Stockholms stadsfullmäktige väckt motion, beslöt stadsfullmäktige den 23 januari 1933 uppdraga åt en kommitté, bestående av fem ledamöter, att verkställa utredning rörande tillgången å och behovet av allmänna samlingslokaler i Stockholm samt att till fullmäktige inkomma med det förslag, vartill denna utredning kunde giva anledning.

Den 28 oktober 1935 avgav stadsfullmäktiges samlingslokalkommitté utlåtande i ämnet (Stadskollegiets utlåtande och memorial. Bihang. 1935 nr 13).

För fullföljande av sitt uppdrag hade kommittén *dels* låtit upprätta en förteckning över allmänna samlingslokaler i Stockholm, *dels* berett ideella föreningar av skilda slag i Stockholm tillfälle att till kommittén inkomma med synpunkter och önskemål i förevarande hänseende. Över 2 300 föreningar bereddes tillfälle att avgiva yttrande till kommittén genom ifyllande av frågeformulär. Av dessa besvarade omkring 1 600 kommitténs enquête.

De i utredningen ingående samlingslokalerna uppginge till sammanlagt 549 st., därav allmänna samlingslokaler i vidsträckt mening och föreningslokaler 82, restauranter och kaféer 102, skolor 77, lokaler för andaktsövningar 144, teatrar och konsertsalonger 15, biografalonger 80, danssalonger 12 samt lokaler för idrottsutövning och friluftslukaler 37.

Allmänna samlingslokaler i vidsträckt bemärkelse, d. v. s. sådana som vore direkt avsedda att uthyras för sammanträden av olika slag, vore i Stockholm mycket få och uppginge allenast till ett tiotal.

Kommittén hade inhämtat upplysning om i vilken utsträckning de redovisade lokalerna upplätes till andra än innehavarna och överhuvud taget hur upptagna de voro.

Beträffande lokalerna för speciella ändamål upplätes många av dem ej för andra ändamål, vilket särskilt gällde för andaktslokalerna. Dessa syntes för övrigt vara otillräckliga redan för sitt egentliga ändamål, och det förekomme att religiösa föreningar för sina sammankomster finge utnyttja andra samlingslokaler.

Teatrarna och biograferna stode under säsongerna sällan till förfogande för sammankomster, som ej hade något sammanhang med teater- eller biografväsendet. Skolorna däremot utnyttjades flitigt för sammanträden av olika föreningar när de ej användes för skolans eget behov eller skolan närliggande ändamål, vilket emellertid skedde i rätt stor utsträckning även på kvällarna. Enligt vad som meddelats kommittén från folkskoledirektionen torde folkskolornas samlingslokaler i stort sett vara utnyttjade så långt det ginge. Detsamma torde gälla övriga kommunala skolor. Däremot ville det synas, som om läroverkens aulor i vissa fall skulle kunna utnyttjas för sammanträden i större utsträckning.

Kommitténs föreningsregister, som upplagts med tanke på att bereda ett större antal föreningar tillfälle att besvara kommitténs enquête, upptog sammanlagt 2 349 ideella föreningar. Sannolikt funnes emellertid därutöver ett ganska stort antal särskilt mindre föreningar, vilka ej satt sig i förbindelse med kommittén eller eljest varit för kommittén oåtkomliga.

Av de 2 349 föreningarna i kommitténs föreningsregister vore 738 riksföreningar med säte i Stockholm, de övriga vore lokala föreningar.

Av de i registret upptagna lokalföreningarna, sammanlagt 1 611, hade 980 i mer eller mindre grad hela staden till verksamhetsområde, d. v. s. de hade sina medlemmar spridda över hela staden. De övriga hade sitt verksamhetsområde förlagt till någon del av staden och rekryterades huvudsakligen från en viss församling eller stadsdel.

Antalet medlemmar i de lokalföreningar, som besvarat enquêten, uppginge till i runt tal en miljon.

Livaktigheten inom föreningarna vore också synnerligen stor. För lokalföreningarnas vidkommande avhölles sålunda i genomsnitt ej mindre än 11 sammanträden per år. Vidare förekomme, förutom styrelsesammanträden, i stor utsträckning sammanträden med särskilda delegationer, kommittéer, cirklar och dylikt.

Av de föreningar, som besvarat kommitténs enquête, hade 522 st. förklarat sig ej vara tillfredsställda med de tillgängliga samlingslokalerna. Dessa föreningar utgjorde 22 procent av antalet tillfrågade föreningar och 33 procent av antalet föreningar, som besvarat kommitténs enquête. I 115 fall hade föreningarna anmärkt på dålig beskaffenhet hos lokalerna, 92 föreningar hade ansett de samlingslokaler, som stått dem till buds, vara överhuvud taget olämpliga för sitt ändamål, 68 hade anmärkt på otillfredsställande läge, 259 hade funnit de tillgängliga lokalerna för små och 117 hade slutligen anmärkt på för höga hyror.

De missnöjda föreningarna hade framställt en lång rad önskemål och förslag till förbättring av förhållandena. Dessa önskemål ginge i allmänhet ut på att nya samlingslokaler måtte tillskapas.

Även om föreningarna vid besvarandet av kommitténs enquête kunde tänkas i viss utsträckning ha gått längre i fråga om sina framförda önskemål, än som svarade mot det verkliga behovet, ådagalade dock den verkställda utredningen enligt kommitténs uppfattning, att en utpräglad brist på allmänna samlingslokaler rådde i Stockholm.

Det vore enligt kommitténs uppfattning ett samhällsintresse att tillse, att lämpliga samlingslokaler i tillräcklig omfattning funnes för de ideella föreningarnas verksamhet.

Kommittén vore av den uppfattningen, att det vore en synnerligen lämplig form för stadens medverkan på detta område, när det gällde förorterna, att lämna understöd till föreningar, som själva ville ombesörja sitt lokalbehov. Kommittén ansåge det lämpligt, att föreningarna för detta ändamål sammanslöte sig till byggnadsföreningar. Genom denna understödsform minskades stadens utgifter såväl vad beträffade byggnadskostnaderna som under-

hålls- och driftskostnaderna, varjämte föreningarnas intresse för lokalernas vård kunde förväntas bli stegrad. På vad sätt ett sådant understöd borde lämnas kunde givetvis bli föremål för diskussion, då det kunde tänkas flera olika former för denna understödsverksamhet, såsom fria tomträttsupplåtelser, tomtrabatter, lån eller direkt subvention, dels var för sig eller i kombinationer. Kommittén vore emellertid av den uppfattningen, att understödformen lämpligen borde bestämmas efter prövning i varje särskilt fall, vilken prövning borde ankomma på fastighetsnämnden. På enahanda sätt borde understödets storlek bli beroende av prövning från fall till fall.

Vad finansieringen av den ifrågavarande understödsverksamheten beträffade, ansåge kommittén, att nöjesskattemedel i möjligaste mån borde kunna komma till användning.

I anslutning till kommitténs utlåtande ha stadsfullmäktige i Stockholm företagit ytterligare åtgärder för anskaffande av samlingslokaler.

Kap. III. Föreningslivet i Sverige.

Den starkt stegrade utveckling, som ägt rum på samhällslivets alla områden under det senaste seklet, har skapat en mängd förut okända uppgifter och problem av skiftande slag, som påkallat medborgarnas intressen. I den mån dessa divergerat, ha motsättningar och brytningar uppstått, som än mer aktualiserat de skiftande samhällsproblemen. Det är därvid för vårt samhällsliv karakteristiskt, att organisationen kommit att framträda som den naturligaste arbetsformen för att förverkliga de olika syftena. Men i och med uppkomsten av talrika sammanslutningar på skiftande områden har också uppstått ett behov av möjlighet till samling för dryftande av de gemensamma angelägenheterna, och då sedan äldre tider inga andra lokaler för medborgarnas samling förefunnits än kyrkorna, anmälde sig snart nog över hela landet behov av samlingslokaler. För att belysa omfattningen av detta lokalbehov lämnas i det följande en summarisk översikt över det i våra dagar verkande föreningslivet i landet.

De angivna siffrorna hänföra sig till de för kommittén senast tillgängliga uppgifterna och äro i en del fall approximativa.

Äldst i vårt land torde det *frikyrkliga* föreningslivet vara. Under den spänning, som tidtals rådde mellan kyrkan och den framträdande frikyrkliga rörelsen blev för den senare snart nog lokalfrågan aktuell. Under årens lopp tillkommo emellertid genom församlingsmedlemmarnas offervillighet missionshus, kapell och andra andaktslokaler, och den av kommittén verkställda inventeringen av lokalbeståndet visar, att praktiskt taget samtliga frikyrkoförsamlingar disponera egna lokaler. Med hänsyn till kommitténs uppgift att undersöka lokalbehovet, kunde därför det frikyrkliga föreningslivet här lämnas å sido, men då det är av värde för en rätt bild av föreningslivet över huvud, lämnas härmed en redogörelse för frikyrkoorganisationerna i landet.

S a m f u n d	Medlemsantal	Antal församlingar
Sv. Missionsförbundet	109 615	1 661
Baptistsamfundet	54 090	643
Frälsningsarmén.....	32 663	295
Metodistkyrkan	13 840	150
Helgelseförbundet	10 000	100
Fribaptistsamfundet	4 500	79
Sjundedagsadventister	2 747	55
Sv. Frälsningsarmén	2 000	41

Pingströrelsen är av independentistisk art och saknar central ledning, varifrån uppgifter skulle kunna lämnas. Under hand har emellertid uppgivits att rörelsen skulle omfatta 600 församlingar med 80 000 medlemmar.

Evangeliska Fosterlandsstiftelsen har 411 församlingar och en från fosterlandsstiftelsen separerad riktning, Bibeltrogna Vänner, uppgiver 544 lokalföreningar, men inga uppgifter om medlemsantalet ha kunnat erhållas från dessa båda organisationer.

Inom *svenska kyrkan* pågår sedan längre tid ett frivilligt församlingsarbete, ofta knutet till särskilda organisationer, för vilka frågan om lämpliga lokaler mångenstädes är aktuell. F. n. finnes cirka 900 kyrkliga ungdomskretsar med 40 000 medlemmar. Antalet arbetskretsar för mission, sjömansvård o. d. kan ej exakt angivas, men torde i runt tal utgöra omkring 2 000 med 50 000—60 000 medlemmar. Den s. k. kyrkobrodrarörelsen räknar 170 kårer med 4 500 medlemmar.

Den organiserade *nykterhetsrörelsen*, som i sin mer föreningsmässiga form framträdde redan före sekelskiftet är samlad i följande riksorganisationer:

Organisationens namn	Medlemsantal	Antal föreningar
Godtemplarorden (I. O. G. T.)	118 507	1 940
Nationaltemplarorden (N. T. O.)	33 602	884
Sveriges Blåbandsförening (S. B. F.)	28 842	730
Nykterhetsorganisationen Verdandi (N. O. V.).....	10 112	235
Motorförarnas Helykterhetsförbund (M. H. F.)	10 263	222
Vita bandet (V. B.).....	7 896	252
Sveriges Studerande Ungdoms Helykterhetsförbund (S. S. U. H.).....	3 607	108
Sveriges Lärares Nykterhetsförbund (S. L. N.)	3 027	125
Järnvägsmännens Helykterhetsförbund (J. H. F.)....	2 707	79

Därjämte finnas inom vissa nykterhetssällskap *yngre* medlemmar, organiserade i särskilda föreningar, nämligen inom I. O. G. T. 63 126 i 1 340 föreningar, inom N. T. O. 17 462 i 496 föreningar, inom S. B. F. 4 057 i 148 föreningar, inom N. O. V. 4 517 i 84 föreningar och inom V. B. 1 129 i 44 föreningar. Dessutom finnas för vissa kårer och yrkessammanslutningar (polis, tulltjänstemän m. fl.) nykterhetssammanslutningar, som dock i regel ej äro av den omfattning, att de kunna sägas bedriva något mera regelmässigt föreningsliv. I fråga om de 28 842 medlemmarna i Sveriges Blåbandsförening

må erinras, att dessa torde i huvudsak ingå i de av frikyrkosamfunden lämnade medlemsuppgifterna.

I och med industrialismens framträdande i vårt samhällsliv började en snabb utveckling av det *fackliga* och *politiska* föreningslivet.

Bland de fackliga sammanslutningarna står i främsta rummet Landsorganisationen i Sverige (L. O.) med 943 896 medlemmar inom 45 fackförbund och 7 774 fackföreningar.

De syndikalistiska fackföreningarna, som till antalet äro 707 med 33 163 medlemmar, äro sammanslutna i en riksorganisation, benämnd Sveriges Arbetares Centralorganisation (S. A. C.).

»De anställdas centralorganisation» (Daco) räknar ett 20-tal organisationer med sammanlagt över 50 000 medlemmar.

De statliga och kommunala kår- och yrkessammanslutningarna kunna räknas i 100-tal. I detta sammanhang torde dock endast sådana böra omnämnas, som äro av den storleksgrad, att de äga lokalföreningar, som bedriva verklig föreningsverksamhet och därför äro i behov av samlingslokaler. Sådana äro Sveriges Allmänna Folkskolläraryörening (S. A. F.) med 19 000 medlemmar, Sveriges Folkskolläraryöförbund med 7 400 medlemmar och Sveriges Kommunaltjänstemannaförbund med 8 900 medlemmar.

En sammanslutning av facklig natur är också Riksförbundet Landsbygdens Folk (R. L. F.), som räknar omkring 60 000 medlemmar, fördelade på 1 220 lokalavdelningar.

År 1889 bildades Sveriges Socialdemokratiska Arbetarparti (S. A. P.), som nu omfattar 433 000 medlemmar i 2 450 arbetarkommuner. Partiets ungdomsrörelse, Sveriges Socialdemokratiska Ungdomsförbund (S. S. U.), har 101 116 medlemmar i 1 796 klubbar. Sveriges Socialdemokratiska Kvinnoförbund (S. S. K. F.) räknar 25 000 medlemmar i 680 klubbar.

Det kommunistiska partiet omfattar 475 arbetarkommuner med 20 000 medlemmar samt 246 ungdomsklubbar med 7 841 medlemmar.

Socialistiska partiet räknar 17 302 medlemmar, fördelade på 403 arbetarkommuner. Detta partis ungdomsorganisation räknar omkring 8 000 medlemmar, fördelade på 200 klubbar.

Högerns riksorganisation äger 119 000 medlemmar, fördelade på 936 lokala väljareföreningar. I partiets ungdomsförbund Ungsvenskarna finnas 579 föreningar med 19 000 medlemmar. Dessutom har partiet en kvinnorganisation, Högerns Centrala Kvinnoråd, med 389 avdelningar och 30 000 medlemmar.

Folkpartiet representeras av 800 föreningar med 30 000 medlemmar. Partiets ungdomsavdelningar äro till antalet 250 med sammanlagt 6 000 medlemmar. Folkpartiets Kvinnoförbund har 95 grupper med cirka 6 000 medlemmar.

Antalet medborgare, som deltaga i bondeförbundets föreningsarbete uppgår till 60 294 fördelade på 1 550 sockenföreningar. Härtill kommer partiets ungdomsrörelse, Svenska Landsbygdens Ungdomsförbund (S. L. U.), med 80 082 medlemmar i 1 331 föreningar. Partiets kvinnor bilda en egen orga-

nisation, Svenska Landsbygdens Kvinnoförbund (S. L. K. F.), omfattande 6 241 medlemmar i 191 avdelningar.

Sveriges Nationella Förbund omfattar 350 lokalavdelningar med 30 000 medlemmar.

Från de nationalsocialistiska grupperna ha inga uppgifter erhållits.

För folkbildningssträvandena samt för ideell verksamhet av mera allmän natur finnas likaledes ett flertal organisationer. Främst märkas bland dessa Arbetarnas Bildningsförbund (A. B. F.) som under arbetsåret 1938—1939 hade 6 897 studiecirklar i verksamhet med 88 381 medlemmar. Samma år anordnade förbundet 585 föreläsningskurser. Sveriges Kristliga Bildningsförbund har 1 790, Godtemplarorden 1 767, Svenska Landsbygdens Studieförbund 1 202, Nationaltemplarorden 811, Jordbrukarungdomens förbund 488 och Sveriges Blåbandsförening 191 studiecirklar.

De statsunderstödda riksförbunden äga tillhopa 5 514 bibliotek.

I detta sammanhang må även erinras om Föreläsningsförbundens riksorganisation, en sammanslutning av de i flertalet län verksamma föreläsningsförbunden, där de olika föreläsningsföreningarna visserligen ej själva driva föreningsverksamhet i vanlig mening, men för vilka genom anordnandet av offentliga föreläsningar lokalfrågan är av största betydelse. Till organisationen äro anslutna 19 föreläsningsförbund samt 3 centralbyråer, även fungerande som föreläsningsförbund. Dessutom är A. B. F. anslutet. Föreläsningsförbunden omfatta sammanlagt cirka 640 föreläsningsanstalter. Enligt inkomna svar på en under år 1937 utsänd rundfråga, som besvarades av 491 föreläsningsanstalter, d. v. s. 76 procent av samtliga, användas följande lokaler, nämligen skolsalar i 193, ordenshus i 132, folkets hus i 89, församlingshem i 38, kommunalsalar i 52 och andra lokaler i 152 fall.

Till bildningsorganisationer torde även böra räknas Riksteaterns Publikorganisation (R. P. O.), vilken i städer och större samhällen äger 75 lokal-föreningar med över 20 000 medlemmar samt Amatörteaterns Riksförbund med cirka 1 000 sällskap.

Bland den stora mängden av övriga ideella sammanslutningar märkas den nyssnämnda Jordbrukarungdomens förbund (J. U. F.) med 576 lokalföreningar och över 27 000 medlemmar samt Svenska Röda Korset med c:a 170 000 medlemmar. En stor del av dessa äro uteslutande understödjande medlemmar under det att andra verka i arbetskretsar, syföreningar o. d. Bland dessa finnas 930 kretsar, 50 Röda-Kors-kårer och 310 Ungdomens Röda Korsföreningar. Föreningen Norden har 23 avdelningar med 3 750 medlemmar. Vidare märkes Riksföreningen för svenskhetens bevarande i utlandet, vilken äger 106 lokalföreningar och 16 493 medlemmar. Särskilt inom vissa av de större lokalföreningarna förekommer ett regelmässigt föreningsliv. Detsamma gäller de cirka 125 djurskyddsföreningarna i landet samt Svenska Eldbegängelseföreningen, som i omkring 100 lokalavdelningar räknar 37 000 å 38 000 medlemmar.

Sveriges Husmodersföreningars Riksförbund har ett medlemsantal av omkring 17 000 och 225 lokalavdelningar, vilkas behov av samlingslokaler är mycket stort.

Hembygdsrörelsen, ofta kombinerad med museiverksamhet och fornminnesvård, har på senare tid erhållit ökad omfattning. F. n. torde i landet finnas 500 hembygdsföreningar med 30 000 medlemmar.

Freds-rörelsen representeras av Svenska Freds- och Skiljedomsföreningen, som räknar 472 lokalavdelningar i 26 distrikt och 12 000 medlemmar.

Även bör här nämnas Internationella Kvinnoförbundet för fred och frihet. Visserligen räknar detta blott 3 600 medlemmar, men genom att förbundet driver en omfattande föredragsverksamhet äger det sin betydelse för bedömande av frågan om behovet av samlingslokaler. Detsamma gäller orkesterföreningar, sångköror och alla de övriga sammanslutningar för sång- och musiklivets befrämjande, som finnas i landet. De representera ett dubbelt lokalbehov — såväl för sin egen föreningsverksamhet som ock för att kunna för en större allmänhet framföra sin sång och musik.

Inom vårt rikt utvecklade föreningsliv finnes dessutom stora intressesammanslutningar för utövande av viss verksamhet, men där ett mer ordnat och utvecklat föreningsarbete endast i en del fall förekommer, och där verksamheten utövas eller intressena tillgodoses genom styrelser, ombudsmän och andra funktionärer. Som exempel på dylika organisationer kunna nämnas hyresgästföreningarna med över 52 000 medlemmar och H. S. B.-föreningarna med 19 000 medlemmar (familjer). Vidare sjukkassorna, av vilka finnas 28 erkända centralsjukkassor med 1 191 000 medlemmar samt de fria sjuk- och begravningskassorna (till antalet 710) med omkring 262 000 medlemmar. Dit kan även hänföras Sveriges Centrala Understödsförening med 45 000 medlemmar i 800 avdelningar.

Den landsomfattande idrottsrörelsen äger 5 460 föreningar, vilka i sin tur tillhöra något av de 22 specialförbunden för olika idrottsgrenar och vilka förbund tillsammans bilda Svenska gymnastik- och idrottsföreningarnas riksförbund. Dessa organisationers lokalbehov är synnerligen skiftande. Liksom självfallet gymnastikföreningarna måste hava behov av idrottshallar och gymnastiklokaler, förefinnes för en stor del av särskilt de större idrottsföreningarna behov av lokaler för funktionärer, styrelser, klubbbar o. d.

I anslutning till idrottsrörelsen må även scoutorganisationerna omnämnas. Bland dessa märkas Sveriges Scoutförbund med 14 500 medlemmar i 305 kårer, K. F. U. M:s Scoutförbund med 71 kårer och omkring 5 000 medlemmar, Nationaltemplarordens Scoutförbund med omkring 2 300 medlemmar i 127 kårer, samt Godtemplarordens scoutförbund med 1 700 medlemmar i 92 kårer. De kvinnliga medlemmarna i flertalet av dessa kårer ingå som en del i en större sammanslutning Sveriges Flickors Scoutförbund (S. F. S.) med över 10 000 medlemmar.

En fristående sammanslutning är arbetarrörelsens scoutorganisation Unga Örnar med över 6 000 medlemmar i 135 lokalgrupper.

Vad som tidigare sagts om det skiftande lokalbehovet inom idrottsrörelsen torde även ha sin giltighet i fråga om Sveriges frivilliga skytteväsende, som räknar 94 000 medlemmar i 27 skytteförbund, omfattande 1 338 föreningar.

På senare tid har på handels område en synnerligen livlig föreningsverk-

samhet utvecklats såväl bland konsumenter som producenter, särskilt i fråga om livsmedelsförsörjningen. Där är först att märka Kooperativa Förbundet, som i sina 702 konsumtionsföreningar räknar 605 796 medlemmar. Å många orter idka dessa konsumtionsföreningar ingen regelrätt föreningsverksamhet, men å andra sidan finnes ett stort antal konsumtionsföreningar, som samla sina medlemmar ej blott till årsmöten utan även till mera ofta återkommande möten för dryftande av sina angelägenheter, bedrivande av studieverksamhet o. d.

Sveriges Hantverksorganisation är en sammanslutning av rikets 310 hantverksföreningar med tillhopa 20 000 medlemmar.

Även bland landets jordbrukare har organisationsrörelsen numera nått en stor omfattning. Detta gäller såväl de gamla lantmannaföreningarna som ock de organisationer för kooperativ och kollektiv verksamhet, som framför allt jordbrukets producenter skapa, t. ex. mejeri-, slaktdjurs-, avels- och maskinföreningar. Även torde här kunna medtagas de i utveckling varande skogsägarföreningarna, försäljningsorganisationer för fisket m. fl. Om lokalbehovet för sammanslutningar av här angiven art torde kunna sägas liksom om en del förut uppräknade, att det är synnerligen skiftande. I många fall tillgodoses föreningens intressen genom styrelsens eller funktionärens arbete, och medlemmarna komma mera sällan tillsammans, medan i andra fall en mer regelbunden föreningsverksamhet är förhanden.

Den lämnade bilden av föreningsväsendets omfattning i vårt land kan självfallet ej göra anspråk på fullständighet. Men den torde tillfyllest visa i vilken stor omfattning vårt folk tillgodoser sina skiftande intressen i föreningslivets form. Uppenbart är därför, att behovet av rymliga och tidsenliga lokaler för det hela landet omspännande föreningslivet är allmänt och praktiskt taget berör hela nationen.

Kap. IV. Det nuvarande lokalbeståndet i riket.

Införskaffande av uppgifter från kommunerna.

Genom medverkan av länsstyrelserna i riket införskaffade kommittén på ett tidigt stadium av utredningsarbetet vissa uppgifter beträffande lokalförhållandena inom de borgerliga och kyrkliga myndigheternas förvaltningsområden. Uppgifterna lämnades å särskilda frågeformulär, som utsändes till kommunalnämnder, drätselkammare och kyrkoråd. Med detta förfaringssätt avsågo utredningsmännen att erhålla en viss kontroll över att så vitt möjligt samtliga inom en kommun befintliga samlingslokaler komme att redovisas. — Vid ifyllandet av frågeformulären ha inom en del kommuner förfarits så, att församlingen redovisat samlingslokalerna av religiös karaktär och den borgerliga kommunen övriga lokaler. Inom vissa kommuner har samarbete skett mellan de kyrkliga och borgerliga myndigheterna så, att

samtliga lokaler redovisats å samma formulär, som därefter underskrivits av såväl kyrkorådets som kommunalnämndens ordförande.

Genom länsstyrelsernas försorg erhöles svar från de flesta kommunerna. Från det fåtal kommuner, som ej svarat, införskaffade kommittén uppgifter genom medverkan av vederbörande landsfiskal. I dessa fall ansågs det tillräckligt att begära uppgifter från den borgerliga kommunen. Likaså har i de fall, där den borgerliga kommunen lämnat svar men ej den kyrkliga, kommittén låtit sig nöja därmed. I några fall beträffande mindre kommuner har svar från endast den kyrkliga kommunen ansetts tillräckligt.

Den cirkulärskrivelse och det frågeformulär, som utsändes till de kommunala myndigheterna, finnas fogade som *bilagor A* och *B* till betänkandet.

Ej ens med detta noggranna tillvägagångssätt kan man givetvis erhålla en fullständig förteckning å landets samlingslokaler, men man torde dock ha kommit så nära verkligheten som det är möjligt utan alltför omfattande och dyrbar utredningsapparat. Till jämförelse kan nämnas, att vid utskottsbehandlingen av motionen om allmänna samlingslokaler vid 1936 års riksdag framlades en statistik, enligt vilken man inom Jönköpings län hade tillgång till endast 48 samlingslokaler, medan för detta län till utredningen ha redovisats 266 samlingslokaler förutom 504 missionshus.

Införskaffande av uppgifter från vissa föreningar.

För att erhålla en uppfattning om föreningslivets lokalbehov ur dess egna representanters synpunkter ansågo utredningsmännen det lämpligt att komplettera de kommunala uppgifterna med en förfrågan till vissa större riksorganisationers lokalavdelningar ute i landet.

För utrönande av föreningarnas intresse utsändes en preliminär förfrågan till vissa riksorganisationers ledning, däribland till samtliga politiska partier, huruvida de ansågo det förefintliga lokalbeståndet i landet vara i stort sett tillräckligt för deras lokalavdelningars behov. Därjämte begärdes uppgifter om medlemsantalet i respektive riksorganisationer, antalet lokalavdelningar och organisationernas byggnader med samlingslokaler.

Av svaren å denna förfrågan framgick, att de religiösa rörelsernas lokalbehov i stort sett kunde anses fyllt. Undantag utgjorde Evangeliska fosterlandsstiftelsen och K. F. U. K., som ansågo, att det nuvarande lokalbeståndet ej var tillräckligt. De flesta politiska organisationerna klagade däremot över lokalbrist. Sveriges Nationella Förbund och Nationalsocialistiska Arbetarepartiet förklarade sig anse att lokalerna i stort sett voro tillräckliga, men att klagomål framkommit över att befintliga lokaler på grund av politiska skäl ej stått till förfogande för deras respektive organisationer.

De fackliga och kulturella organisationerna, som tillfrågats, funno på det hela taget lokalbrist vara rådande i landet. Riksförbundet Landsbygdens Folk ansåg dock lokalbehovet vara rätt väl fyllt.

Sedan kommittén härefter tillfrågat de riksorganisationer, som funnit det befintliga lokalbeståndet otillfredsställande, i vilken utsträckning de voro be-

redda att lämna sin medverkan vid en förfrågan hos lokalavdelningarna angående lokalbehovet, utarbetades efter samråd med representanter för vissa riksorganisationer ett frågeformulär (*Bilaga C*), som genom vederbörande riksorganisation utsändes till dess lokalavdelningar.

Detta frågeformulär utsändes till följande organisationers lokalföreningar, nämligen Arbetarnas Bildningsförbund, Godtemplarorden, Nationaltemplarorden, Sveriges Blåbandsförening, Nykterhetsorganisationen Verdandi, Jordbrukarungdomens Förbund, Landsorganisationen i Sverige, Sveriges Socialdemokratiska Arbetarparti, Sveriges Socialdemokratiska Ungdomsförbund, Ungsvenskarna, Folkpartiets Ungdomsförbund, Svenska Landsbygdens Ungdomsförbund, Sveriges Kommunistiska Parti, Sveriges Kommunistiska Ungdomsförbund, Syndikalistiska Ungdomsförbundet och Folkets Husföreningarnas Centralorganisation.

Sålunda ha omkring 20 000 frågeformulär utsänts till lokala föreningar i landet. Av dessa ha dock ej mera än omkring hälften besvarats.

Av de från föreningarna inkomna svaren, med undantag för Stockholms stad, äro 2 064 från lokalägande föreningar och de övriga cirka 8 000 från icke lokalägande föreningar.

Med hänsyn till den procent av de tillfrågade föreningarna som svarat torde den gjorda utredningen ej ens för de riksorganisationer, som dessa föreningar tillhöra, giva annat än en mycket summarisk överblick beträffande lokalförhållandena.

Kommittén har därför ansett lämpligt att såsom primärmaterial i utredningsarbetet betrakta de uppgifter, som inkommit från de kommunala myndigheterna, och att såsom komplettering härtill taga hänsyn till de resultat, vartill en sammanställning av föreningarnas material kunnat ge anledning.

Kommunutredningen.

I de av kommunerna lämnade uppgifterna hava, med undantag för Stockholms stad, redovisats omkring 5 500 missionshus — varmed här avses samtliga frikyrkolokaler — och nära 6 500 övriga lokaler. Då missionshusen i regel endast upplåtas för religiösa ändamål (samt på sina håll till nykterhetsarbetet) och de dessutom torde erfordras för tillgodoseende av de ägande samfundens lokalbehov, har kommittén ej underkastat uppgifterna om missionshusen någon närmare bearbetning.

De cirka 6 500 övriga lokalerna, som åtminstone i viss utsträckning ansetts kunna stå till det allmänna föreningslivets förfogande, ha däremot gjorts till föremål för statistisk bearbetning i olika avseenden.

Under begreppet »lokal» ha inbegripits ej endast särskilda byggnader för samlingslokaler utan varje för föreningslivet användbar lokal. Så har t. ex. i en sockenstuga befintligt kommunalrum räknats som en lokal. Lokalbegreppet kommer därför som regel att omfatta en eller flera samlings-salar jämte därtill anknutna mindre utrymmen, såsom rum för studiecirklar, kök, som är avsett att stå till föreningslivets förfogande, etc.

De 1 000 lokalerna i städerna innehålla sålunda 3 400 salar och övriga rum, samt de 5 500 lokalerna å landsbygden 13 400 salar och rum.

Sammanlagt rymma lokalerna 1 200 000 personer, därav i städerna 300 000 och å landsbygden 900 000.

Det taxeringsvärde, som angivits för lokalerna, är 135 miljoner kronor, därav 85 miljoner kronor för städerna och 50 miljoner kronor för landsbygden. Dessa summor äro dock synnerligen approximativa och avsevärt för lågt räknade, då för över 30 procent av de redovisade lokalerna intet värde uppgivits.

Beskaffenheten har ansetts vara god beträffande nära 5 000 av lokalerna och mindre god eller otillfredsställande i fråga om cirka 1 300. Härvid är dock att märka att uppgiftslämnarnas uppfattningar om de anspråk, som böra ställas på en samlingslokal, varit synnerligen skiftande.

Enligt de lämnade uppgifterna upplåtas å landsbygden nära 60 procent av samlingslokalerna av ägarna utan inskränkning, medan motsvarande siffra för städernas vidkommande icke uppgår till mera än något över 30 procent.

I *bilaga D* hava länsvis sammanställts de uppgifter, för vilka nu redogjorts.

Av de lokaler, som ovan redovisats, utgöra nära 1 500 sockenstugor, kommunalrum och andra dylika lokaler. Enligt uppgifter användas av dessa 325 uteslutande för kommunernas egna behov, 570 upplåtas endast till vissa föreningar och 460 stå till föreningslivets förfogande i allmänhet. I fråga om det övriga antalet sådana lokaler ha uppgifter ej lämnats i detta avseende.

Beträffande skollokalers upplåtande till föreningsändamål hava nära 80 procent av kommunerna upplyst, att sådana upplåtelser äga rum. I vilken omfattning denna upplåtelse sker utan hänsyn till arten av föreningarnas verksamhet har dock som regel ej närmare angivits.

Av de över 600 redovisade församlingshusen och församlingssalarna upplåtas icke fullt 50 utan inskränkningar till det allmänna föreningslivet.

I 422 landskommuner saknas varje föreningslokal, om hänsyn ej tages till missionshus. Dessa kommuner äro mestadels mindre, och att lokalbehovet trots avsaknaden av varje allmän samlingslokal ej är så trängande torde framgå därav, att ej ens hälften av dessa kommuner uttalat någon önskan om statens medverkan till avhjälpande av lokalbristen. I dessa kommuner synas också skollokalerna tagas i anspråk för föreningsändamål i större utsträckning än vad som eljest är brukligt.

I den inventering som företagits ha ej medtagits kyrkobyggnaderna i landet. Ehuru dessa i viss utsträckning upplåtas till konserter och uppläsningar torde deras upplåtande till föreningslivet i allmänhet ej böra ifrågasättas.

Som tidigare nämnts hava missionshusen redovisats i de kommunala uppgifterna men av angivna orsaker ej gjorts till föremål för närmare bearbetning.

Missionshusens fördelning inom de olika länen är följande:

Stockholms län.....	241	Skaraborgs län.....	346
Uppsala »	173	Värmlands »	393
Södermanlands »	115	Örebro »	317
Östergötlands »	185	Västmanlands »	163
Jönköpings »	504	Kopparbergs »	303
Kronobergs »	128	Gävleborgs »	282
Kalmar »	280	Västernorrlands »	340
Gotlands »	91	Jämtlands »	123
Blekinge »	133	Västerbottens »	253
Kristianstads »	212	Norrbottnens »	207
Malmöhus »	166		
Hallands »	27		Summa 5 442
Göteborgs och Bohus »	127	(Därav 4 870 å landsbygden och 572 i städerna).	
Älvsborgs »	333		

En sammanställning över antalet kommuner, där allmänna samlingslokaler saknas, följer härnedan:

L ä n	Antal kommuner	Invånare-antal	Skollokaler		Antal kommuner, som önska statens medverkan
			upplåtas	upplåtas ej	
Stockholms	20	14 030	20	—	13
Uppsala	20	8 170	15	2	13
Södermanlands	14	8 610	13	1	10
Östergötlands	32	19 960	30	2	16
Jönköpings	13	12 210	10	3	5
Kronobergs	4	1 430	3	1	2
Kalmar	14	8 290	11	1	8
Gotlands	26	9 290	23	3	13
Blekinge	1	880	—	—	—
Kristianstads	20	15 760	18	1	10
Malmöhus	48	25 560	42	6	16
Hallands	20	11 080	13	5	7
Göteborgs och Bohus ...	11	10 470	11	—	5
Älvsborgs	55	22 240	49	3	29
Skaraborgs.....	109	53 500	93	10	49
Värmlands	3	1 240	3	—	3
Örebro	8	6 460	7	—	5
Västmanlands	2	880	2	—	2
Västernorrlands	1	1 130	1	—	1
Norrbottnens	1	1 600	1	—	1
Summa	422	232 790	365	38	208

Från 1 275 kommuner har förklarats att man önskar statens medverkan för uppförande eller förbättring av samlingslokaler. Önskemålen gälla i 922 fall uppförande av allmänna lokaler (medborgarhus), i 330 fall uppförande

av församlingshus och i 192 fall förbättring av redan befintliga lokaler. Förbättringarna torde samtliga hänföra sig till de allmänna lokalerna. Inom samma kommun kan önskemål ha uttryckts om medverkan för åstadkommande av såväl församlingshus som allmän lokal eller förbättring av befintlig lokal.

De kommuner, som framfört *önskemål om statens medverkan* för tillgodo-seende av lokalbehovet, innefatta över hälften av landets befolkning och förekomma i varje län. Av det införskaffade utredningsmaterialet framgår, att lokalförhållandena i landet mångenstädes äro synnerligen bristfälliga. Några typiska exempel må här anföras.

En kommun i Småland med 2 300 invånare har ingen allmän samlingslokal med undantag för kommunalrummet, som är inrymt i kyrkskolan och rymmer 100 personer. Denna lokal upplåtes för föreningarnas enskilda förhandlingar, men politiska föredrag få ej förekomma. — Kommunen förklarar här, att statens medverkan är synnerligen önskvärd, då kommunen i alldeles särskild grad är vanlottad i avseende å samlingslokaler.

En annan kommun i Småland med 1 700 invånare äger ingen som helst samlingslokal, varför de fem till utredningen redovisade föreningarna med sammanlagt över 200 medlemmar äro hänvisade att förlägga sina sammanträden till ett kafé.

I en Upplandssocken med 2 200 invånare, där föreningslivet uppgives vara rikt utvecklat, äro de enda samlingslokaler som finnas att tillgå en skola samt ett kommunalrum om 30 kvadratmeter.

En mindre socken i Uppsala län saknar allmänna samlingslokaler men har dock ett flertal ideella och politiska föreningar. Kommunalnämndens ordförande skriver: »De ungdomar, som icke äro anslutna till någon religiös förening härstädes, tillbringa kvällarna på landsvägarna och på sommaren vid dansbanan. Om en samlingslokal uppfördes kunde säkert de ideella föreningarna på platsen hjälpa till att fostra denna ungdom till ädlare nöjen och väcka deras intresse för bildning och ett sunt nöjesliv.»

En kommunalnämndsordförande i en Hallandssocken meddelar till utredningen, att skolsalarna i regel icke upplåtas, men att däremot skolornas kapprum utan avgift få disponeras för studiecirkelarnas möten. Denne ordförande anser, att en speciell samlingslokal med särskild lokal för studiecirkel vore önskvärd om föreningslivet skulle kunna få den omfattning som tiden kräver samt uttalar vidare, att om staten kunde biträda genom lån till hela anläggningskostnaden skulle säkerligen en samlingslokal för kommunen kunna åstadkommas. I kommunen finnes inga andra lokaler än en biograflokal och en större danslokal, rymmande respektive 200 och 500 personer.

En kommun på västkusten med 1 400 invånare saknar samlingslokal och föreningarna äro hänvisade till ett hotell och ett kafé. För övrigt finnes i kommunen en f. d. ladugård, där filmförevisning förekommer en gång i veckan. Från denna kommun har till utredningen inkommit svar från 8 föreningar med sammanlagt 350 medlemmar.

Kommunalnämndens ordförande i en Värmlandssocken anser, att sakna-

den av lämpliga samlingslokaler torde vara en av orsakerna till att ungdomen allt mer och mer söker sig in till städer och samhällen där större möjligheter till nöjen, förströelse och självstudier förefinnas.

I en Norrlandskommun med 6 300 invånare och en areal av 318 000 hektar saknas lokaler helt i 2 större och ett flertal mindre byar. Av de 5 samlingslokaler, som finnas i socknen, äro två i otillfredsställande skick, och byggnadsföreningen för en tredje har mycket svag ekonomisk ställning. Enligt kommunalnämndens ordförande tjäna många möteslokaler, som uppförts för kulturella ändamål, i stället en för ungdomen neddragande verksamhet. Från denna kommun har utredningen erhållit svar från 26 föreningar med sammanlagt omkring 1 100 medlemmar. Skolorna i kommunen upplåtas ej för politiska föreningar.

I en Jämtlandskommun med 2 500 invånare och en areal av 378 000 hektar saknas samlingslokal för det 10-tal föreningar, som redovisats till utredningen. Den kommunala myndigheten framhåller, att det skulle vara av stor betydelse för socknen att erhålla samlingslokaler, då socknen är avsidens belägen.

En socken har en längd av 6 mil och omfattar 15 byar, som äro små och ligga långt ifrån varandra. På en plats i denna socken sammanträda föreningarna i en för ändamålet iordningställd mindre ladugård, som upplåtes mot en krona per sammanträde. Ett par föreningar ha här nedlagt sin verksamhet på grund av lokalbrist. Skollokalerna kunna ej upplåtas till föreningsändamål, då lärarna bo öfver desamma. Under 10 år ha insamlats 1 000 kronor, för vilka förvärvats en tomt för ett folkets hus.

I en kommun med 5 600 invånare är den enda samlingslokalen en biograflokal, och skolorna upplåtas endast till opolitiska föreningar. Till utredningen har inom kommunen redovisats 14 föreningar med omkring 700 medlemmar.

En annan kommun med öfver 8 000 invånare äger av lokaler endast en biograflokal och en förfallen f. d. skola. Härifrån redovisas 17 föreningar med omkring 1 200 medlemmar. Kommunalnämndens ordförande framhåller, att för främjandet av föreningslivet tillgången till samlingslokaler är ett ofrånkomligt behov. Kyrkorådets ordförande anser, att med tillgång till samlingslokaler skulle föreningslivet säkert vara blomstrande och av kulturell betydelse för bygden.

I en kommun med öfver 14 000 invånare, där byarna ligga miltals från varandra, har kommunen tidigare föreslagit samlingslokaler å 8 platser såsom lämpliga beredskapsarbeten. Ytterligare behov förefinnes emellertid å ett flertal andra platser, varjämte flera av de befintliga lokalerna äro i stort behov av grundlig upprustning.

Av det införskaffade materialet synes framgå att ett ökat intresse hos de kommunala myndigheterna för lokalbristens avhjälpande alltmera gör sig gällande. Som exempel härå må nämnas fondering av medel för åstadkommande av medborgarhus, antingen av nöjesskattemedel eller genom uttaxering av viss summa per år.

De kommuner, vilkas myndigheter uttalat, att *statens medverkan ej är önskvärd*, representera omkring en tredjedel av landets befolkning.

Såsom exempel på kommuner, där lokalförhållandena anses vara tillfredsställande för föreningslivets behov, må nämnas följande:

I en kommun i Stockholmstrakten med något över 3 000 invånare finnas tre allmänna samlingslokaler, nämligen ett medborgarhus, ett folkets hus och ett ordenshus, vart och ett innehållande en större och en mindre samlingslokal. Från kommunen har redovisats ett 10-tal föreningar med sammanlagt över 1 200 medlemmar. Föreningarnas enda önskemål här är att bestämmelserna för upplåtelse av medborgarhuset kunde göras mindre stränga, då huset uppförts med statsbidrag. Exempelvis få studiecirkclar erlägga en hyra av 4 kronor per gång för lokal i medborgarhuset. I ordenshuset kostar den mindre salen, rymmande 20 personer, 2 kronor och den större, rymmande 180 personer, 8 kronor per kväll, vartill vid begagnande av befintligt kök kommer ytterligare 2 kronor och av läktare likaledes 2 kronor.

I en Smålandskommun med 3 300 invånare finnas ett folkets hus och ett ordenshus, vartdera med en större och en mindre samlingssal. Härjämte finnes en sockenstuga med två salar. Skollokalerna upplåtas för studiecirkclar, därest den lärare, som förestår skolundervisningen i respektive skola, är studieledare. En bibliotekslokal i folkets hus hyres av A. B. F. och ställes gratis till förfogande för studiecirkclar. Den större salen i folkets hus betingar en hyra av 10 kronor och rymmer 250 personer. Den mindre salen kostar 3 kronor 50 öre och rymmer 60 personer.

Från en kommun i södra delen av landet med 2 600 invånare uttalas från föreningshåll, att kommunen säkert är ett undantag bland övriga kommuner beträffande lokalförhållandena. På platsen finnas nämligen tre bra samlingslokaler för folkbildningsarbete och annan ideell verksamhet. Samlingslokalerna utgöras av en bygdegård, ett folkets hus och ett ordenshus, varje hus med en större och en mindre samlingssal. Ordenshusets styrelse klagar dock över ekonomiska svårigheter på grund varav utvändigt målning av huset ej kunnat ske.

Anledningen till kommunernas avböjande inställning till statens medverkan är ej uteslutande den, att lokalbehovet inom vederbörande kommun anses vara tillfredsställande, utan beror i en del fall på den svarande kommunala myndighetens principiella inställning emot statsingripande eller på farhåga, att staten skulle komma att utöva ett icke önskligt inflytande vid förvaltningen av lokaler, som uppförts med tillhjälp av statsmedel.

Sålunda svarar kommunalnämndens ordförande i en medelstor landskommun, att hur behjärtansvärd frågan än förefaller med hänsyn till ungdomens behov måste man dock avråda från statens ingripande på dylikt område.

En annan kommunalnämndsordförande anser, att föreningarna själva böra lösa byggnadsfrågan, som då kunde bli ordnad på ett praktiskt och billigt sätt, vilket troligen icke bleve fallet om statsbidrag i större utsträck-

ning kunde erhållas. — Kyrkorådets ordförande i samma kommun anser emellertid statens medverkan synnerligen önskvärd.

I en mindre kommun finner kommunalnämndsordföranden, att statens medverkan till uppförande av samlingslokaler nog kunde vara önskvärd, men som den »klockarefar» staten numera blivit betvivlas om den ekonomiskt och effektivt kan förmå att i detta hänseende tillgodose hela landet.

Från en mindre kommun utan någon som helst samlingslokal förklaras, att statens medverkan är behövlig om kommunen får disponera lokalerna »efter sitt fria val av organisationer», men annars ej.

I ett par uppgifter meddelas endast att i kommunen finnas varken några föreningar eller samlingslokaler.

Även de kyrkliga myndigheterna ha på sina håll uttalat vissa betänkligheter mot statens ingripande.

Kyrkorådets ordförande i en större Norrlandsförsamling uttalar som sin mening, att »lättillgängliga statslokaler» ej synas önskvärda. De skulle säkerligen bidra till ökad splittring och oro i samlevnaden. För åtskilliga religiösa sammanslutningar torde det åtminstone i längden vara uteslutet att kunna använda lokaler som brukades jämväl för nöjestillställningar och ateistisk verksamhet. Dessa sammanslutningar skulle sålunda vara nödsakade att själva bygga upp och underhålla egna lokaler och genom sin skattebetalning bidra till uppförandet och underhållet av statslokalerna. Deras grupp, som ej kunde samsas om en för likt och olik upplåten lokal, vore för stor för att bära tvingas att medverka till uppförandet av ifrågavarande lokaler.

Från något håll önskas statens medverkan till ett församlingshus, om den kunde erhållas »utan att lokalen behövde upplåtas för ändamål, som strida emot ett församlingshems uppgift i den kristliga uppbyggelsens och moralens tjänst».

På annat håll förordas statens medverkan endast som ren gåva till ett församlingshem samt utan någon statens rättighet eller bestämmande över byggnaden.

I en kommun med 1 200 invånare och flera föreningar utgöres den enda samlingslokalen av ett församlingshem med två salar, som ej upplåtas för föreningslivet. En facklig organisation är för sina sammanträden hänvisad till en snickeriverkstad. Kommunalnämndens ordförande anser dock att befintliga samlingslokaler äro fullt tillräckliga, medan kyrkorådets ordförande förklarar att statens medverkan för uppförande av en samlingslokal för föreningarna skulle hälsas med tillfredsställelse.

Från en medelstor kommun meddelas, att försök ha gjorts att ena alla föreningar och organisationer, som ej äga egna lokaler, om samverkan för åstadkommande av en gemensam lokal, till vilken man då även tänkt sig att kommunen skulle medverka, men hittills har det ej lyckats att åstadkomma enighet. Ekonomiskt sett torde ett förverkligande av denna tanke ej vara öoverkomligt, då kommunen har god ekonomi och låg utdebitering. Statens

medverkan i detta fall skulle måhända ha större psykologisk än ekonomisk betydelse vid försöken att uppnå enighet om samverkan.

En sammanställning över uppgifterna för de olika länen i fråga om statens medverkan finnes intagen i *bilaga E*. I denna bilaga har även redovisats svaren från kommunerna på frågan i vilken utsträckning skollokaler upplåtas för föreningsändamål.

Föreningsutredningen.

A. Lokalägande föreningar.

De lokalägande föreningar, som besvarat kommitténs frågeformulär, ha till nära 90 procent uppgivit, att de av dem ägda lokalerna upplåtas till samtliga föreningar, som önska förhyra desamma. Endast omkring 10 procent av dessa föreningar angiva inskränkningar beträffande upplåtelsen.

Ungefär hälften har uppgivit, att lokalens beskaffenhet är god, och den övriga hälften, att lokalernas beskaffenhet är mindre god eller otillfredsställande. Även här gäller att uppgiftslämnarnas uppfattningar om de anspråk, som böra ställas på en samlingslokal, varit synnerligen skiftande.

Av föreningarna äro över 60 procent för sin ekonomi i behov av att upplåta lokalerna till nöjestillställningar, och ej ens 30 procent ha förklarat, att sådant behov ej föreligger.

Nära 70 procent av de lokalägande föreningarna ha uttryckt önskan om bistånd av staten för förbättring av lokalerna eller genom ekonomisk sanering av lokalföretagen.

Det framhålles, att föreningslokaler i regel uppföras med till största delen upplånade medel och att dessutom byggnadskostnaderna i många fall överstigit vad som från början beräknats. Ofta få därför anordningar för höjande av trevnaden i lokalen och för tillgodoseende av sundhet och hygien stå tillbaka. För att finansiera löpande utgifter måste ibland på sina håll anordnas nöjestillställningar, vilkas program kanske rent av strida mot den lokalägande föreningens syftemål. För att undanröja behovet av tillställningar, som motverka lokalens ändamål, önskas statens bistånd att betala skulder. — En folketshusförening anser det vara en tidsfråga hur länge lokalen kan behållas med nuvarande möjligheter. Någon hjälp av kommunen, som förut är hårt anlitad på grund av driftnedläggelse, kan ej påräknas. — Ekonomiska svårigheter ha inverkat så att nyttan av det studie- och upplysningsarbete, för vilket folkets hus var ämnat att bli en härd, nu blir förringad av de nackdelar nöjeslivet drager med sig, framhålles i ett svar. Folketshusföretaget skadar snart lika mycket som det gagnar. — Hyresinkomsterna kunna ej täcka kostnaderna för nödiga reparationer, varför fastigheten så småningom förfaller, upplyses från en nykterhetsförening.

Därjämte framhålles det oriktiga uti, att ett fåtal enskilda medborgare under stora uppoffringar få bära ansvaret för finansieringen av behövliga samlingslokaler.

Ett ordenshus i en Norrlandskommun uppfördes 1925 men har av ekono-

miska skäl ännu ej kunnat färdigställas samt tarvar dessutom numera en hel del reparationer. Byggnaden är brandförsäkrad för 47 000 kronor och skulden å densamma uppgår till 43 000 kronor. Uppgiftslämnaren skriver till utredningen: »Några få ekonomiskt svaga personer ha iklätt sig personlig borgen för att skaffa härvarande samhälle en länge saknad men absolut behöfvlig samlingslokal, och för denna sin uppoffring hotas nu dessa av ekonomisk ruin, därest inte hjälp i någon form erhålles.» — På grund av att lokalerna först och främst måste göras inkomstbringande få studiecirkelarna ofta taga olämpliga dagar och tider för sina sammankomster samt ständigt ändra mötestider. Dessutom ställa sig lokalerna i regel för dyra för studiecirkel och andra ideella sammanslutningar.

Från ett par S. L. U.-föreningar förklaras, att lösandet av lokalfrågan för närvarande är ett livsvillkor för landsbygdens ungdom, och att »flykten från landsbygden» bäst torde motverkas genom denna frågas snara lösning. Även från andra föreningar uttalas, att då ändamålsenliga samlingslokaler är ett livsvillkor för förenings- och folkbildningsarbetet på landsbygden, borde stat och kommun lämna sin medverkan.

En länsvis gjord sammanställning av uppgifterna från de lokalägande föreningarna återfinnes i *bilaga F*.

B. *Icke-lokalägande föreningar.*

Av de cirka 8 000 icke-lokalägande föreningar, som lämnat svar till kommittén, ha nära 20 procent uppgivit, att de sammanträda å skiftande lokaler. Detta torde i regel innebära att dessa föreningar ej äga tillgång till någon särskild fast samlingslokal utan huvudsakligen samlas i medlemmarnas hem eller andra för föreningsverksamheten olämpliga lokaler.

Omkring 7 000 föreningar ha yttrat sig i fråga om upplåtelse av kommunala lokaler. Härvid har uppgivits att endast för 30 procent av föreningarna sådan upplåtelse äger rum. För 20 procent av de fackliga och politiska organisationerna upplåtas de kommunala lokalerna medan däremot nära hälften av övriga föreningar äga tillträde till dessa lokaler.

I de fall där de kommunala lokalerna ej upplåtas synes anledningen mestadels vara den, att föreningarna ej ha något behov av eller icke önska använda lokalerna, då de anses vara olämpliga för föreningsverksamhet. Sålunda ha av de fackliga och politiska organisationer, som ej använda ifrågavarande lokaler, omkring 1 500 eller ungefär en tredjedel uppgivit att de blivit nekade upplåtelse. Motsvarande siffra för de ideella föreningarna är 200, utgörande en femtedel.

I ett flertal fall har dock såsom enda önskemål i fråga om statens medverkan angivits, att skollokaler och kommunalrum måtte upplåtas för föreningslivets behov.

Sålunda anföres klagomål från föreningshåll i en kommun med nära 6 000 invånare över att ett kommunalhus med lämpliga lokalutrymmen, vilket uppförts såsom beredskapsarbete med statsbidrag, ej upplåtes till föreningarna å platsen. Dessa äro hänvisade till att sammanträda i medlemmarnas hem,

och studiearbetet uppges ligga nere till följd av brist på lokaler. I skolorna inom kommunen äro alla politiska sammanträden och föredrag förbjudna. Kommunalnämnden i denna kommun skriver till utredningen: »För tillgodoseendet av det stora behov, som förefinnes av lämpliga biblioteksrum och lässalar som medel för en allsidig konstruktiv verksamhet bland ungdomen, torde statens medverkan vara önskvärd.»

I en annan kommun med över 2 000 invånare upplåtas varken kommunalhuset eller skolorna för andra än religiösa föreningar. Å orten finnes visserligen ett ordenshus, men hyran där är 4 kronor per timme, vilket belopp föreningarna ej anse sig kunna betala. Flera föreningar i denna kommun ha förklarat, att om icke hjälp erhålles gå de sin undergång till mötes. Såväl kyrkorådets som kommunalnämndens ordförande anse dock befintliga samlingslokaler tillfredsställande för föreningslivets behov.

En ungdomsklubb i en mindre kommun meddelar, att kommunalrummet tidigare upplåtits till klubben men numera stängts för politiska organisationer. Den enda övriga samlingslokalen i kommunen är en biograflokal, som betingar en hyra av 10 kronor för vanliga möten.

Från en Norrlandssocken med 3 800 invånare meddelar en ungdomsklubb, att ehuru kommunalrummet är för klubbens behov utomordentligt lämpligt är klubben hänvisad att hålla sina sammanträden å ett kafé och i hemmen, då övriga tillgängliga lokaler av klubben anses för stora och betinga för hög hyra.

En annan ungdomsklubb förklarar, att klubben tillsvidare måste nedlägga sin verksamhet, då det kafé, där klubben de senaste 5 åren haft sina möten, skall stängas och kommunalrummet, som är den enda samlingslokalen i orten, ej upplåtes för klubben. I detta fall uppges dock kommunalrummet vara hårt belastat av andra sammanträden. De 5 skollokalerna i orten upplåtas endast för kyrkligt arbete.

I en kommun med 1 600 invånare upplåtes visserligen kommunalrummet, som är den enda samlingslokalen, för samtliga föreningar, men rummet rymmer ej mera än 15—20 personer och är i synnerligen bristfälligt skick. De i orten befintliga föreningarna äro så stora att utrymmet är otillräckligt. Dessutom upplåtes lokalen ej längre än till klockan 22. Skollokalerna i kommunen upplåtas ej till föreningsändamål.

I en mindre kommun upplåtes kommunalrummet, men ej längre än till klockan 22, då det är beläget på vinden i socknens småskola mitt över lärarinnans lägenhet. Rummet rymmer endast 25 personer. I denna kommun finnes även ett församlingshus, rymmande en större och en mindre samlingshall, vilket dock upplåtes endast för kyrkliga organisationer. En socialdemokratisk ungdomsklubb, som nu är nödsakad att förlägga sina sammanträden och studiecirkelmöten till hemmen, framför som önskemål, att kommunen tillsvidare måtte upplåta en av skollokalerna till klubbens verksamhet.

I en norrlandskommun med en areal av 100 000 hektar finnas ej mindre än sex byar, som sakna samlingslokal. I samtliga dessa byar finnas vis-

serligen skolhus, vilka likväl icke upplåtas för allmänna sammankomster och möten. Enligt uppgiftslämnaren torde folkmängden i de olika byarna i regel vara för liten för att kunna finansiera en särskild samlingslokal. Uppgiftslämnaren anser att det därför vore önskvärt att i avlägsna skogsbyar och å mindre platser, där samlingslokaler saknas och av ekonomiska skäl icke kunna uppföras, befintliga skollokaler hållas tillgängliga för offentliga sammankomster, såsom möten av politisk och facklig karaktär samt mindre festtillställningar för ortens befolkning, med undantag för danstillställningar samt med de inskränkningar, som erfordras för skolarbetets bedrivande. Kommunalnämndens ordförande i denna kommun anser, att de inom kommunen tillgängliga 6 samlingslokaler, varav endast 2 äro i gott skick, ej äro tillfredsställande för föreningslivet, samt uppger, att i många fall organisationer av olika slag föra en tynande tillvaro på grund av att lokalfrågan ej kunnat ordnas på önskvärt sätt.

Av utredningsmaterialet framgår även att i vissa samhällen skollokaler kostnadsfritt upplåtas för det frivilliga folkbildningsarbetet.

Kommitténs förfrågan, huruvida medverkan från stat och kommun är önskvärd, ha 60 procent av de icke-lokalägande föreningarna besvarat jakande och 6 procent nekande medan omkring en tredjedel ej besvarat denna fråga.

Till grund för avböjande av medverkan anföras stundom principiella skäl, såsom då någon förening anser att stat och kommun förut äro nog betungade, varför föreningarna själva böra anskaffa lokaler, eller att de olika föreningarna själva bäst sköta sina lokalfrågor.

Såsom anledning till klagomål över lokalförhållandena har uppgivits i 570 fall hög hyra, i 408 fall dåligt läge, i 775 fall otillräckligt utrymme och i 503 fall brist på studiecirkellokaler. Därjämte har klagats på att befintliga lokaler äro ofta upptagna, bristfälliga, försedda med dålig utrustning eller att de upplåtas med tidsbegränsning. I en del fall ha klagomål i flera av de angivna hänseendena framförts av samma förening. Såsom exempel må anföras följande:

I en Hallandssocken är den enda samlingslokalen en bygdegård med en större sal rymmande 125 personer och en mindre rymmande 25 personer. Hyran är 25 kronor respektive 6 kronor per kväll. Lokalen är uppförd 1934 och ännu ej målad invändigt på grund av bristande ekonomiska tillgångar.

Från en mindre kommun i Skaraborgs län meddelas, att enär ett ordenshus är den enda tillgängliga lokalen ha hyrespriserna där blivit oskäligt höga. För ett enskilt möte får en liten förening betala 6 kronor, och vid fester erlägges 40 procent av nettobehållningen i hyra. Det 10-tal föreningar, som finnas i orten, föra en tynande tillvaro på grund av lokalförhållandena.

En politisk förening i en Norrlandsby har 5 mil till närmaste föreningshus. Skolan, som ligger 10 km. från byn, har hittills ej upplåtits för föreningen men kommer hädanefter att stå till förfogande.

Från en ort i en Dalasocken uppgives, att närmaste offentliga lokal är

belägen på 25 km:s avstånd. Föreningarna få här använda skollokalen för enskilda möten. Utrymmet är dock otillräckligt och lämpliga lokaler för studiecirklar, läsrum och bibliotek saknas.

En Norrlandsby med 600 invånare har 10 km. till närmaste samlingslokal. De 5 i orten arbetande föreningarna med tillhoppa 185 medlemmar äro hänvisade att förlägga sina sammankomster till enskilda personers kök eller andra olämpliga lokaler. Kommunalrum och skolsalar äro enligt beslut av kommunalfullmäktige stängda för föreningarnas sammankomster.

I en medelstor Sörmlandssocken finns ett ordenshus med en sal rymmande 300 personer och en sal rymmande 50 personer samt ett klubbrum med plats för 15 personer. Lokalerna äro i regel lördagar och söndagar uthyrda för biograf och dans. Scenanordningar saknas. På platsen finnas cirka 25 föreningar. Av dessa har A. B. F. sitt bibliotek i en gammal skolsal och har hyrt ett privat rum för studiecirklar. — Att intresset för bättre lokalförhållanden är stort belyses av att samtliga fackligt organiserade på platsen erlægga 10 öre per arbetsvecka för åstadkommande av ett folkets hus. Skollokaler på platsen upplåtas endast för studieverksamhet.

I ett Norrlandssamhälle med 2 400 invånare är ett ordenshus den enda lokal, som föreningarna kunna disponera. Denna lokal är dock otillräcklig. Dels äro stora och lilla salen så nära sammanbyggda, att det knappast är möjligt att använda båda på samma gång för olika föreningar, och dels äro föreningarna så många, att lokalbehovet icke kan tillgodoses där. Den stora salen är för liten för de större föreningarna, och tillgången å mindre lokaler för styrelsesammanträden, studiecirkelmöten m. m. är otillräcklig. Härifrån redovisas 10 föreningar. En föreläsningförening finnes, som årligen anordnar 10—12 föreläsningar. Under 1938 arbetade 5 studiecirklar å platsen. A. B. F:s och I. O. G. T:s bibliotek disponera tillsammans ett litet rum, trots att A. B. F. har ett bokbestånd på cirka 1 000 band med ungefär 3 300 boklån och I. O. G. T. 400 band samt 1 400 boklån.

Godtemplarordens distriktsstudieledare ha från sin årskonferens 1938 tillställt utredningen en skrivelse berörande studiearbetets villkor och arbetsförhållanden. Däri har bl. a. framhållits hur lokalsvårigheterna på många håll lägga stora hinder i vägen för ett framgångsrikt frivilligt bildningsarbete. Studiearbetet skulle väsentligt stödjas, om alla folkliga samlingslokaler hade lämpliga utrymmen även för studiecirklar och bibliotek. Därför ville konferensen vädja till utredningen att ägna även denna fråga uppmärksamhet och föreslå behövliga åtgärder.

I en kommun i Stockholmstrakten upplåtas skollokaler till studiecirkelverksamhet under villkor bl. a. att ansökan jämte studieplan, uppgift å antalet deltagare, beräknad studietid och namn å studieledare skall inlämnas till skolstyrelsens ordförande. Skolstyrelsen utser i varje cirkel en representant, som äger rätt att närvara vid cirkelarnas sammankomster. Enligt uppgiftslämnaren »trivs man inte» i skollokaler under dessa förhållanden.

A. B. F.-verksamheten i en mindre kommun i Stockholms län har att an-

lita en större lokal, rymmande 100 personer, samt ett mindre rum med plats för 12 personer. Bägge lokalerna äro bristfälliga beträffande utrymme, hygien och trevnad. Under verksamhetsåret 1937—1938 togos lokalerna i bruk för 5 studiecirkel med i regel ett sammanträde i veckan, en gymnastiktrupp likaledes med sammankomst en gång varje vecka samt 8 olika föreningar. Dessutom användas lokalerna till biografföreställningar, föreläsningar, politiska möten samt fester av olika slag. Intresset för det fria och frivilliga bildningsarbetet på platsen är synnerligen stort, och på grund av platsens ganska isolerade läge finnes icke tillfälle för befolkningen att på annat sätt bedriva organiserat studiearbete.

Från ett offentligt möte i Östersund 1938, anordnat av sammanlagt 18 kristliga och politiska föreningar samt idrotts- och nykterhetsorganisationer, arbetande bland ungdomen, har utredningen erhållit en skrivelse med en sammanfattning av de under mötet framförda synpunkterna på ungdomsorganisationernas lokalfråga. I skrivelsen framhålles, att på många platser i vårt land lägger lokalbristen oöverstigliga hinder i vägen för de ideella ungdomsorganisationernas arbete, och på andra håll förorsakar bristen på goda samlingslokaler för olika slag av sammankomster stora svårigheter och minskat intresse för det ideella arbetet. Osunda, dragiga eller estetiskt fränstötande lokaler för sammankomster, i vilka ungdom deltagar, utgöra icke endast en kroppslig utan även en andlig hälsorisk och bidra till att sänka sammankomsternas hela karaktär till ett lägre plan. För att kunna anskaffa och finansiera sina samlingslokaler tvingas många organisationer att i stor utsträckning anordna sådana nöjestillställningar, vilka äro ägnade att motverka organisationernas arbete för deras egentliga syften. Riksdagsåtgärder till förmån för restaurering av gamla samlingslokaler och byggande av nya skulle hälsas som en synnerligen värdefull hjälp i strävandena att motarbeta ett osunt nöjesliv och intensifiera det ideella arbetet bland ungdomen.

Stockholms stad.

För Stockholms stad har genom överståthållarämbetets förmedling införskaffats uppgifter angående samlingslokalerna inom stadens olika församlingar. Därvid har kommittén erhållit uppgifter om, förutom biograflokaler, 158 samlingslokaler, därav 77 närmast äro avsedda för religiösa ändamål.

Till kommittén har inkommit svar från 7 lokalägande och 149 icke-lokalägande föreningar. Av dessa föreningar ha 89 uttryckt önskan om hjälp av stat och kommun, 60 ha ej besvarat frågan härom och 7 ha avböjt medverkan. I 88 fall har framförts klagomål mot det tillgängliga lokalbeståndet. De flesta klagomålen avse att lokalhyran är för hög.

Beträffande lokalbeståndet i Stockholm vill kommittén för övrigt hänvisa till den av staden 1935 företagna utredningen (sid. 34).

Kap. V. Allmänna synpunkter.

Det enskilda föreningslivet har, såsom i föregående redogörelser visats, gjort betydande insatser för att tillgodose behovet av allmänna samlingslokaler. I första hand har detta givetvis skett för att tillgodose de egna behoven. Detta var i all synnerhet fallet under den tid, då föreningslivet icke var så rikt utvecklat och då behovet av möteslokaler var koncentrerat huvudsakligast till den sammanslutning, som ägde lokalen. Föreningslivets utbredning och dess ökade samhällseliga betydelse ha emellertid kommit att högst avsevärt öka även den allmänna betydelsen av dessa samlingslokaler. De tjäna numera icke blott en enskild förenings utan hela samhällets behov. I regel ha de också utan mera besvärande inskränkningar upplåtits i sådant syfte. Den av kommittén företagna undersökningen har emellertid visat, att de i stor utsträckning äro otillräckliga eller ej ändamålsenliga för de anspråk, som med det allmänna föreningslivets nuvarande omfattning ställas på dem, liksom även att fullständig brist på lämpliga allmänna samlingslokaler alltjämt förekommer i anmärkningsvärt stor omfattning.

Det rikt utvecklade föreningslivet i vårt land är ett naturligt uttryck för den samhällsutveckling, som har skett under församlingsfrihetens hägn. Det står på intet sätt i strid med den demokratiska statens intressen utan fullgör tvärtom en av dess viktigaste funktioner. De stora sammanslutningarna på kulturlivets olika områden, för främjande av ideella syften, med politiska eller fackliga uppgifter eller för främjande av gemensamma yrkesintressen äro ingalunda självändamål. De fylla alla viktiga uppgifter inom det medborgerliga livet, och numera torde ingen heller bestrida de betydande insatser, som de på olika områden utfört och utföra för medborgarnas fostern, inte minst då det gäller deras arbete i det allmännas tjänst. I många fall och i allt mer växande utsträckning tillägger också det allmänna en del av dessa föreningar direkt eller indirekt arbetsuppgifter av stor betydelse. Överhuvud taget lär man i våra dagar i allmänhet vara ense om att föreningslivet utgör en naturlig och oundgänglig del av det medborgerliga livet.

Under sådana förhållanden förefaller det också naturligt, att frågan om de allmänna samlingslokalerna blir inte endast ett föreningslivets utan även ett samhällets intresse. Tillgången till samlingslokaler, opartiskt öppna för alla meningsriktningar, där medborgarna kunna samlas för att dryfta sina gemensamma angelägenheter, är ett behov som hör samman med hela vårt samhällsliv. Även om bristen på ändamålsenliga samlingslokaler i första hand kännes betungande för föreningarnas medlemmar i deras egen verksamhet, så förnimmes den dock starkt även av medborgarna i gemen. Kommitténs förfrågningar hos de kommunala och kyrkliga myndigheterna ha givit starka bevis därför. Detta gäller både städer och landsbygd. Det folk-

liga kulturarbete, till vilket statsmakterna på olika sätt lämna sitt stöd, t. ex. det fria och frivilliga folkbildningsarbetets olika grenar, har ingen eller ringa möjlighet att tränga ut till de trakter, där samlingslokaler saknas eller där dessa äro olämpliga för sitt ändamål. De önskvärda strävandena att åt det offentliga nöjeslivet ge en högre standard och ett rikare innehåll äro verkningslösa, därest icke lämpliga lokaler stå till förfogande på överkomliga villkor. Samhällets egen verksamhet skapar vidare understundom behov av allmänna samlingslokaler av annan karaktär än dem som samhället förfogar över i form av skolor och kommunalhus. På sina håll har man också börjat draga konsekvenserna därav genom uppförande av eller bidrag till s. k. medborgarhus eller kommunalhus av sådan karaktär att de utom rent administrativa lokaler även inrymma lokaler för föreningslivets skiftande behov. Det kan även erinras om de bidrag, som genom statens förmedling lämnas till byggnader för teater och andra kulturella ändamål samt till anläggningar för idrott och fysisk fostran. Även om företag av denna art i viss mån intaga en särställning så förefinnas dock starka principiella anknytningspunkter till det resonemang om offentliga samlingslokaler i allmänhet, som här föres.

Det enskilda föreningslivet äger säkerligen alltjämt ett starkt intresse för att så långt möjligt på egen hand söka tillgodose bygdernas behov av allmänna samlingslokaler. Denna föreningarnas självverksamhet bör inte heller på något sätt undanträngas eller försvåras. Men det är uppenbart, att det är ett allmänt intresse att skänka dessa strävanden samhälleligt stöd i större utsträckning än som hittills skett. Med den utbredning, föreningsväsendet nu tagit och varigenom det i en eller annan form kommit att omfatta flertalet medborgare, och med den betydelse, som det fått för vårt medborgerliga liv, kan icke en sådan stödverksamhet anses ligga utom ramen för samhällets, för statens och kommunernas uppgifter. Samhällets intresse av att bygdernas behov av allmänna samlingslokaler tillgodoses på ett ur medborgarnas synpunkt tillfredsställande sätt bör tvärtom vara så stort, att man bör kunna förutsätta kommunala initiativ till frågans lösning. Någon ändring av nu gällande bestämmelser om kommunernas befogenheter torde fördenskull icke behöva ske; uppförande av eller bidrag till allmänna samlingslokaler till föreningsväsendets och det medborgerliga livets gagn lär väl utan tvekan kunna hänföras till kommunens gemensamma hushållningsangelägenheter.

Det är emellertid uppenbart, att stöd från det allmännas sida kan givas endast under sådana villkor, som betrygga det allmännas rätt. Detta gäller såväl i fråga om de ekonomiska förhållandena som beträffande lokalernas behövlighet, beskaffenhet och förvaltning. I den mån statens stöd lämnas i form av lån bör således säkerhet ställas i byggnadens värde efter principer, som äro likartade med dem som gälla för andra former av statens låneverksamhet. Behovet av de lokaler, till vilkas uppförande eller förbättrande statens ekonomiska stöd begäres, bör granskas och bestryckas av opartisk myndighet, och härvid komma de kommunala myndig-

heterna närmast i åtanke. I detta sammanhang vill kommittén uttala den förhoppningen, att de kommunala myndigheterna komma att visa sådant intresse för lösningen av bygdernas lokalfrågor, att de i mån av förmåga verksamt bidra därtill.

Det bör likaledes vara angeläget att tillse, att de med det allmännas stöd åstadkomna samlingslokaler fylla alla rimliga anspråk i fråga om yttre utseende och ändamålsenlig inredning. Byggnadskulturen på detta område lämnar för närvarande mycket övrigt att önska. De olika riksorganisationerna liksom även Samfundet för hembygdsvård ha under den senaste tiden tagit lofvärda initiativ för att härvidlag åstadkomma en förbättring, och det måste även bli ett det allmännas intresse. Detsamma gäller om lokalernas ändamålsenliga planläggning, inredning och utrustning. De böra möjliggöra ett rikt nyanserat föreningsliv med dettas behov av studierum, bibliotek, anordningar för samkväm och fester, teater, filmförevisningar och annat, som har betydelse såväl för föreningarnas eget arbete som för det medborgerliga livet i allmänhet. Den omständigheten att föreningslivet på en ort ännu icke är så rikt utvecklat bör icke få utgöra ett skäl till alltför vittgående inskränkningar. I regel beror en dylik omständighet främst därpå att lämpliga lokaler icke stått till föreningarnas förfogande, och det bör ur det allmännas synpunkt vara av intresse att genom tillhandahållande av sådana bidra till att föreningarnas arbete får ett rikare och mera uppfostrande innehåll. De sanitära förhållandena, som nu ofta äro bristfälliga och olämpliga, böra också ägnas uppmärksamhet. För tillgodoseende av det allmännas intresse i dessa olika hänseenden är en opartisk och sakkunnig granskning av upprättade ritningar och kostnadsberäkningar nödvändig. Det allmänna har dessutom viktiga intressen att bevaka ifråga om lokalernas förvaltning. Ett oeftergivligt villkor måste vara att de lokaler, som i någon form erhålla stöd från det allmänna, vare sig de ägas av enskilda föreningar, av för ändamålet särskilt bildade sammanslutningar eller av kommunala organ, stå öppna för alla på skäliga och lika villkor. Endast under sådana förutsättningar kunna de göra skäl för namnet allmänna samlingslokaler i den mening, som här avses, och bli till gagn för det medborgerliga livet i allmänhet. Bidrag från det allmänna bör således icke kunna tillkomma en förening eller sammanslutning, som avser att uppföra eller iordningställa lokaler blott för sitt eget behov. Dylikt bidrag bör utgå endast under den förutsättningen att lokalerna opartiskt ställas till förfogande för ortens föreningsliv i allmänhet och för tillgodoseende av allmänt medborgerliga behov. En förbindelse därom bör därför ingå bland de villkor, som i övrigt stadgas för bidrag eller lån. Det allmänna bör även bereda sig möjlighet till kontroll över att detta och andra föreskrivna villkor uppfyllas. Detta kan ske dels genom föreskrift att för varje sådan samlingslokal skall finnas ett av statsmyndighet fastställt reglemente, innehållande bl. a. bestämmelser om sättet för lokalens uthyrande och avgifterna därför, dels genom att bereda plats för av det allmänna utsedda representer i föreningarnas styrelser eller vid revision av lokalernas räkenskaper

och förvaltning och dels genom en av det statliga organ, som skall hand-
hava låne- och bidragsverksamheten, föranstaltad inspektion.

Som av ovanstående framgår har kommittén kommit till den uppfattningen, att staten bör lämna sitt stöd åt strävandena att tillhandahålla samlingslokaler för föreningslivets behov. Sådant stöd bör lämnas såväl till kommuner, som vilja uppföra samlingslokaler i kommunal regi, som till enskilda sammanslutningar. Bidrag bör utgå såväl till uppförande av nya lokaler som till förbättring och ombyggnad av gamla. Det material, som kommittén på olika vägar insamlat, ger vid handen att i ett stort antal fall det nu befintliga lokalbeståndet till sin omfattning är tillräckligt såväl för föreningsverksamheten som för det allmänt medborgerliga livet på orten. I den mån anmärkningar här framställas, röra de lokalernas bristfälligheter ifråga om planläggning, inredning och utrustning, liksom i någon mån även beträffande deras opartiska öppethållande. Det är uppenbart, att man här bör söka att i första hand genom det allmännas stöd afhjälpa dessa brister och att det skulle vara olämpligt att genom att vägra lån och bidrag till restaurering av sådana lokaler tvinga fram en nybyggnad, som i och för sig är opåkallad. Utredningsmännen förorda även statligt stöd till ekonomisk sanering av sådana, för ortens föreningsliv nödiga lokaler, som för närvarande tyngas av en oskäligen stor skuldbörda. Ett sådant ingripande måste anses vara av särskild betydelse för att befrämja strävandena till ett sunt och fostrande nöjesliv genom att lätta de ekonomiska bördor, som nu många gånger tvinga föreningarna att i förvärvssyfte anordna nöjeställningar, som äro uppenbart olämpliga eller som förekomma i en för föreningslivet skadlig omfattning.

I enlighet med de givna direktiven har kommittén närmare övervägt frågan, huruvida samlingslokaler, som redan uppförts under statens och kommunernas medverkan, skulle kunna i ökad omfattning tagas i anspråk för föreningslivets behov.

Av ifrågavarande lokaler utgöres det största antalet av *skolhusen*. Därjämte har staten lämnat bidrag till uppförande av en del kommunalhus såsom beredskapsarbeten.

Kommunerna ensamma ha även som förut påpekats på sina håll uppfört medborgarhus. Ävenså äga kommunerna *sockenstugor* och *kommunalrum* samt i vissa fall *församlingshus*.

De kommunala lokalerna ha hittills i regel uppförts av kommunerna själva och på deras egen bekostnad. Undantagen utgöras av de kommunalhus och medborgarhus, vilka utförts som beredskapsarbeten och till vilka staten lämnat bidrag, samt av de under senaste år nybyggda skolhusen, till vilka statsbidrag utgått. De kommunala lokalerna, med undantag av skolhusen, ha uppförts uteslutande för att tillgodose kommunernas behov av lokaler för sin administration och för sammanträden med stämmor och fullmäktige. De ha således icke tillkommit med tanke på föreningslivets särskilda behov. Härav följer också att de i regel icke kunna tillfredsställa de önskemål i fråga om lokalernas disposition och inredning, som uppställas

från föreningslivets sida. De bli tillräckliga endast för vissa grenar av det samma, men för det egentliga föreningslivet torde de framstå endast som nödfallslokaler. De kommunala lokalerna, särskilt kommunalrum och sockenstugor, torde redan nu i stor utsträckning upplåtas till sådant föreningsliv och sådana offentliga sammanträden, för vilka de lämpa sig. Bestämmanderätten över i vilken utsträckning och på vilket sätt detta skall ske är nu förbehållet de kommunala myndigheterna. Kommittén har den uppfattningen att denna kommunernas självbestämmanderätt alltjämt bör bibehållas. Det är givetvis av största betydelse att denna utövas såväl med beaktande av de lokalmöjligheter, vilka i övrigt finnas på orten, som med iakttagande av en fullt opartisk prövning. I en ort, där inga andra lokaler lämpligen finnas att tillgå, kunna anspråken på tillträde till kommunens lokaler resas med större fog. I de fall, där upplåtelse av kommunala lokaler till föreningslivet lämpligen kan ske, bör opartiskhet iakttagas. Att de styrande i kommunen, såsom i en del fall uppgivits till utredningen, vägra upplåtelse av för föreningslivet fullt lämpliga lokaler till visst slag av föreningsverksamhet, särskilt till politisk sådan, synes ej vara riktigt. Desto mera anmärkningsvärt är givetvis att vissa politiska föreningar utestängas från kommunens lokaler, medan politiska föreningar av annan meningsriktning erhålla tillgång till lokalerna. Utredningsmännen anse det överhuvud taget otillfredsställande att en förening endast därför att den sysslar med politik skall behandlas ogynnsammare än övriga i orten verksamma föreningar. I ett demokratiskt samhälle måste enligt utredningsmännens förmenande den politiska upplysningsverksamheten vara av sådan betydelse att de politiska föreningarna, oavsett vilken meningsriktning de företräda, böra vara berättigade till samma hänsynstagande från myndigheterna som andra organisationer. När det gäller med kommunens medel uppförda lokaler ha dessa tillkommit med tillhjälp av samtliga skattebetalare inom kommunen. Att vägra upplåtelse till vissa grupper av kommunens invånare synes därför vara att träda medborgarnas befogade anspråk för nära. Är det fråga om kommunala lokaler, till vilka även staten bidragit med medel, synes förfaringssättet att utestänga vissa organisationer ännu mindre förenligt med befolkningens rimliga krav.

Några lagstiftningsåtgärder om skyldighet för kommunerna att upplåta lokaler för föreningslivet finner emellertid kommittén varken lämpliga eller nödvändiga. Ingrepp i den kommunala självbestämmanderätten på detta område torde närmast komma att motverka det ökade hänsynstagande till föreningslivets lokalbehov, som kommittén vill befrämja. Därest kommitténs förslag vinner statsmakternas gillande och de lokaler, som därefter uppföras med bidrag av statsmedel, således komma att i princip stå öppna för alla, torde i det allmänna medvetandet så småningom ingå den föreställningen, att det är en samhällelig förpliktelse för kommunerna att i möjligaste mån ställa till förfogande även andra lokaler än de, som tillkommit med statens medverkan.

Vidkommande skollokaler vill kommittén framhålla, att de i regel icke

äro lämpliga som samlingslokaler vare sig ur föreningslivets eller ur skolornas egna synpunkter. Där lokalfrågan ej kan ordnas på annat sätt — såsom t. ex. i smärre och avlägset belägna byar eller trakter — böra dock skollokaler stå till förfogande för föreningslivet. Upplåtelse bör givetvis ske på sådana villkor att den ej vållar större olägenhet för undervisningen eller för den lärarpersonal, som har sin bostad i skolhusen.

Såsom en övergångsform vill kommittén dessutom förordna, att skollokaler, på platser där ej andra lokaler finnas tillgängliga, i större utsträckning än vad som nu synes ske upplåtas för föreningslivet och i all synnerhet för studiecirkelverksamheten. Därvid bör dock iakttagas, att upplåtelsen sker under villkor, som ej onödigtvis inkräkta på föreningarnas utövande av sin verksamhet. I de fall, där endast skolans avklädningsrum upplåtes eller där föreningen ej får avhandla andra frågor än sådana, som på förhand underställts en kommunens representant, anse utredningsmännen, att föreningarna med fog kunna göra gällande, att vederbörande kommunala myndighet kringgärdar föreningslivet med alltför hämmande restriktioner.

Särskild uppmärksamhet torde böra ägnas frågan om det fria och frivilliga folkbildningsarbetets lokalbehov. Såväl i kommunernas som i de tillfrågade föreningarnas svar på kommitténs frågeformulär har i ett flertal fall särskilt påpekats de svårigheter, som med nuvarande lokaltillgång möta för föreningarnas studiearbete. Man kan också av det insamlade materialet utläsa, att studieverksamheten på många platser för en tynande tillvaro eller rent av helt ligger nere på grund av saknad av lokaler.

Lika väl som samhället nu sörjer för skolundervisning åt det uppväxande släktet torde det ligga i det allmännas intresse att även för de vuxna tillhandahålla ökade bildningsmöjligheter. Det borde därför kunna sättas ifråga om inte kommunerna för att gynna detta bildningsarbete skulle kunna ställa lokaler hyresfritt till förfogande. Såsom framgår av det material, som inkommit till utredningen, sker detta redan i en del kommuner därigenom att skollokaler få disponeras för studieändamål utan någon hyresavgift.

Föredömliga exempel i samma avseende ha också visats av enskilda lokalägande föreningar, exempelvis genom att ingen hyra betingas för föreläsningar, studiecirklar och bibliotek.

Det torde utan vidare inses vad det betyder för en studiecirkels hela arbetsresultat och trivsel att ha tillgång till en åtminstone något så när tillfredsställande lokal mot att behöva förlägga sina sammankomster till ett verkstadsskjul eller till någon av medlemmarnas kök, vilket nu understundom förekommer.

I direktiven för kommitténs arbete angives såsom förtjänt att särskilt undersökas, huruvida icke en organiserad stödverksamhet med fördel skulle kunna inordnas bland de beredskapsåtgärder, som planläggas för bekämpande av en kommande ekonomisk kris. Därjämte erinras i direktiven om att åtgärder i sådant syfte under vissa förutsättningar ha förordats av 1936 års utredning angående beredskapsarbeten i dess den 27 juli 1937 avgivna betänkande.

Utredningen angående beredskapsarbeten har framhållit att samlingslokaler enligt gällande direktiv icke torde kunna ifrågakomma som kommunala beredskapsarbeten. Med hänsyn till samlingslokalernas stora betydelse för folkbildningsverksamheten och föreningsväsendet ville utredningen emellertid förorda sådan jämkning i direktiven, att vid en kommande kris även sådana lokaler måtte kunna utföras i denna ordning med bidrag av statsmedel. Utredningen ansåge, att åtskilliga skäl syntes tala för att bidrag för detta ändamål borde givas till vederbörande kommun, vilken borde vara ägare till lokalen. — Vid den inventering av förefintliga arbetsobjekt, som utredningen företog, angavs såsom exempel å allmännyttiga företag, för vilka enskild förening stundom stode som huvudman, bl. a. iordningställande av samlingslokaler.

I de uppgifter, som från kommunerna avgåvos till 1936 års utredning angående beredskapsarbeten, upptogs bland kommunala arbeten under tioårsperioden 1937—1946 under rubriken kommunal- och församlingshus samt samlingslokaler ett antal av 310 till en beräknad kostnad av över 23 miljoner kronor.

En länsvis gjord sammanställning över dessa uppgifter följer här nedan.

Kommunala arbeten under tioårsperioden 1937—1946.

Kommunal- och församlingshus samt samlingslokaler.

L ä n	Antal	Kostnad kr.	L ä n	Antal	Kostnad kr.
Stockholms	10+2	955 500	Älvsborgs	12+2	2 502 000
Uppsala	6+1	849 000	Skaraborgs	13+1	467 710
Södermanlands	16	825 500	Värmlands	12+2	782 500
Östergötlands	14+3	911 000	Örebro	20	1 285 000
Jönköpings	6	820 000	Västmanlands	8	1 395 000
Kronobergs	2	122 000	Kopparbergs	6	270 500
Kalmar	12	478 000	Gävleborgs	6	123 300
Gotlands	5	201 000	Västernorrlands	42	1 946 350
Blekinge	13+1	288 000	Jämtlands	12+1	280 000
Kristianstads	4+2	128 000	Västerbottens	24	2 139 500
Malmöhus	18+1	3 304 000	Norrbottnens	13+2	433 500
Hallands	4	118 000		292+18	23 073 660
Göteborgs och Bohus ..	14	2 448 300			

Anm. Siffran efter plustecknet i kolumnen för antal avser företag, för vilka uppgifter om kostnad ej kunnat erhållas.

För Stockholms stad upptogs därjämte ett församlingshus och en samlingslokal.

Under tiden 1 juli 1933—31 december 1936 ha såsom kommunala beredskapsarbeten beviljats kommunal- och församlingshus samt samlingsloka-

ler till ett antal av 34 för en totalkostnad av 4 301 000 kronor, därav av statsmedel 1 567 000 kronor.

Utredningen angående beredskapsarbeten förklarar, att ur beredskaps-synpunkt finnes icke anledning att förordna statsbidrag för byggande av samlingslokaler under normala tider men att under en kris ställa sig förhållan-dena annorlunda.

Med den principiella inställning som 1937 års utredning angående all-männa samlingslokaler har, nämligen att det måste anses vara ett samhälle-ligt intresse att medverka för tillgodoseendet av föreningslivets lokalbehov kunna utredningsmännen ej förordna att staten inskränker sig till att lämna hjälp till ifrågavarande ändamål allenast under kristider. Statens bidrags-verksamhet beträffande samlingslokaler bör enligt utredningsmännens för-menande bliva en normal företeelse.

För att möjliggöra en reglering i konjunkturutjämnande syfte av denna statens bidragsverksamhet torde den enklaste metoden vara att vid högkon-junktur beskära och vid lågkonjunktur öka riksstatsanslagen, vilka synas böra bliva av reservationsanslags natur. En annan utväg vore att vid bevil-jande av medel till vissa samlingslokaler föreskriva att beloppen i avvaktan på konjunkturutvecklingen tills vidare icke finge utbetalas till vederbörande.

Utredningsmännen anse i likhet med 1936 års utredning angående bered-skapsarbeten, att det möjligen kan vara lämpligt att vid en kris hålla ök-ningen av anslagen till de normalt bidragsberättigade arbetena inom snä-va gränsen och låta även dylika arbeten, i den mån de ur arbetslöshetssyn-punkt äro särskilt angelägna, erhålla bidrag från de särskilda arbetslöshets-anslagen, d. v. s. anslagen till de kommunala beredskapsarbetena.

Kommittén har även dryftat frågan om i vad mån det förändrade världs-läget inverkar på vårt lands möjligheter att åtaga sig nya ekonomiska för-pliktelser för fullgörande av uppgifter av här angiven art. Kommittén håller emellertid före, att om framdeles en lågkonjunktur med åtföljande arbetslös-het skulle inträda visar erfarenheten från den senaste krisen att en av det allmänna stödd byggnadsverksamhet avsevärt medverkar till produktionens vidmakthållande. I den byggnadsverksamhet, som kan såsom kommunalt beredskapsarbete förväntas, synes därför byggandet av erforderliga sam-lingslokaler också ha sin givna plats. Skulle därvid en viss tvekan förefin-nas, om direkta anslag redan nu böra ifrågakomma, synes det under alla förhållanden vara ändamålsenligt, att statsmakterna besluta om den yttre ram och form för verksamheten som erfordras.

Då samhället i denna tid gång efter annan påkallar ej blott den enskildes utan även organisationers medverkan för de mångahanda uppgifter, kris-läget skapar, är det också av vikt att de berörda organisationerna icke häm-mas i denna sin verksamhet.

Icke minst i allvarliga kristider är det betydelsefullt, att medborgarna i ett land med demokratiskt statsskick icke av brist på samlingslokaler häm-mas i sina möjligheter att överväga och dryfta de krävande spörsmål, som då ständigt anmäla sig.

Kap. VI. Förslagets utformning.

Statshjälpens omfattning.

Då statens medverkan avser att främja strävandena att tillhandahålla samlingslokaler för föreningslivet och folkbildningsverksamheten, har förslaget utformats till att gälla sådana lokaler, som på något sätt kunna tjäna dessa behov. Till allmänna samlingslokaler hänföres sålunda icke endast för föreningslivet avsedda hörsalar samt rum för sammanträden, samkväm och studiearbete utan även därtill hörande erforderliga utrymmen såsom förstugor, avklädningsrum, apparatrum, biblioteksrum, kök, serveringsrum, toalett-, källar- och vindslokaler. Skall byggnaden inrymma jämväl andra lokaler än allmänna samlingslokaler, avser statens medverkan allenast den del av kostnaderna, som kan anses belöpa på sistnämnda lokaler. Vid beräkningen av beloppet för statens medverkan skall hänsyn jämväl tagas till, huruvida de allmänna samlingslokalerna äro avsedda att tillgodose även andra än föreningslivets behov.

Något maximibelopp för statens medverkan till varje särskild byggnad har ej ansetts lämpligt att stadga, då det icke bör vara uteslutet att i enstaka fall hjälp lämnas till uppförandet även av byggnader av mer betydande storleksordning.

Redan av statsfinansiella skäl har kommittén icke funnit sig kunna förordna retroaktiv verkan av de nu föreslagna författningsbestämmelserna. Emellertid må i detta sammanhang erinras därom, att förslaget innefattar, förutom hjälp till uppförande av nya lokaler, jämväl hjälp såväl till ombyggnad av redan befintliga byggnader som till ekonomisk sanering av äldre enskilda lokalföretag.

Bidrag till kommun.

Såsom tidigare framhållits bör det ligga inom ramen för kommunernas uppgifter att medverka vid tillgodoseandet av behovet av allmänna samlingslokaler. Kommittén är dock icke beredd att såsom skyldighet ålägga kommunerna nya stora uppgifter med ökade ekonomiska bördor i en utsträckning, som det är svårt att bilda sig någon mer bestämd uppfattning om. Då det emellertid ur det allmännas synpunkt måste anses värdefullt, att kommunerna i större utsträckning än som hittills skett ställa sig som initiativtagare till uppförande av medborgarhus, föreslår kommittén, att staten lämnar kommunerna sin medverkan härtill. Kommittén har härvid utgått ifrån att det i första hand bör tillkomma den borgerliga kommunen att sörja för lokalbehovets tillgodoseende men anser, att bestämmelserna om statens medverkan i tillämpliga delar böra gälla även beträffande den kyrkliga kommunen för de fall, där detta kan anses lämpligt. I de till kommittén avgivna yttrandena från de kyrkliga myndigheterna i kommunerna ha även uttalats önskemål om statens medverkan vid uppförande av församlingshus. Förutsättning

för statshjälp är givetvis i varje fall, att församlingshusens upplåtande ej får avgränsas till enbart kyrkliga behov.

Kommittén föreslår, att statens medverkan till kommuner vid uppförande av allmänna samlingslokaler lämnas i form av *bidrag*. Detta bidrag föreslås kunna utgå med högst 25 procent av byggnadskostnaderna vid nybyggnad eller ombyggnad samt av köpesumman vid inköp av äldre byggnad. Kunna verkligt bärande skäl framför allt ur synpunkten av kommunens ekonomiska förhållanden anföras, bör statsbidraget kunna höjas till högst 40 procent.

I mindre kommuner torde även kommunens behov av lokaler för kommunala ändamål såsom valförrättningar och sammanträden med styrelser eller nämnder kunna tillgodoses genom uppförande av allmänna samlingslokaler. I den mån kommunen ämnar använda lokalerna jämväl för sina egna behov, bör dock skälig hänsyn härtill tagas vid utmätandet av statsbidraget.

För kommunerna torde det i vissa fall kunna ställa sig fördelaktigt att i en byggnad för allmänna samlingslokaler inrymma jämväl lokaler för andra än föreningslivets behov, antingen sådana lokaler, för vilka statsbidrag lämnas enligt redan gällande bestämmelser, eller lokaler för ändamål, till vilket intet bidrag utgår från staten. Även i sådant fall bör det av kommittén föreslagna statsbidraget reduceras och avse endast den del av kostnaderna, som kan anses belöpa å de för föreningslivets behov avsedda lokalerna.

Lån till förening, bolag eller stiftelse.

Kommittén har ansett, att där så befinnes lämpligt bör även en enskild förening, bolag eller stiftelse kunna erhålla hjälp av staten. Detta bör kunna ske beträffande såväl nybyggnad som redan befintlig samlingslokal, vilken ej kan på tillfredsställande sätt utnyttjas för föreningslivet, vare sig detta beror på att lokalen är i behov av förbättring eller att ägaren med hänsyn till ekonomiskt trångmål är nödsakad att uthyra den till ändamål, som äro för föreningslivet främmande men för vilkas tillgodoseende kan betingas högre hyra än vad föreningarna i allmänhet förmå erlægga. Det måste förutses, att en kommun av en eller annan anledning kan komma att ställa sig likgiltig för avhjälpan av ett uppenbart lokalbehov eller att detta behov bättre kan tillgodoses genom en förening eller en sammanslutning av föreningar. I sådana fall anser kommittén att ett enskilt initiativ för nyförvärv av lokal bör erhålla det allmännas stöd.

Oavsett huruvida syftet att erhålla tillfredsställande samlingslokaler i orterna ernås genom kommunalt eller genom enskilt initiativ, synes statshjälpen i de särskilda fallen böra vara något så när likvärdig. Å andra sidan kräver emellertid statsintresset garantier för, att hjälpen icke endast temporärt utan på ett i möjligaste mån permanent sätt kommer föreningslivet till fromma. Därför torde hjälpen, då den skall avse lokaler i enskild ägo, böra lämnas icke i form av engångsbidrag utan i form av inteckningslån på särskilt förmånliga villkor.

Kommittén föreslår sålunda, att i dessa fall *lån* må utgå med högst 50 procent av byggnadskostnaderna, byggnadsvärdet eller köpesumman, samt att lånet skall till ena hälften utgöras av en räntefri stående del och till andra hälften av en amorteringsdel, dock att i fråga om lån till hjälp vid ombyggnad den räntefria stående delen må kunna uppgå till högst fyra femtedelar av lånesumman. Amorteringsdelen skall förräntas efter en räntefot, som med minst $\frac{1}{4}$ procent skall överstiga medelräntan för statens upplåning mot obligationer under budgetåret närmast före det, varunder lånet beviljats, samt skall vara slutamorterad inom en efter de särskilda förhållandena lämpligen avpassad tid, vilken i fråga om lån för nybyggnad satts till högst tjugufem år och beträffande andra lån i regel bör vara kortare. Ehuru amorteringsdelen således icke kan sägas innefatta ett direkt understöd, måste dock lånet till denna del bliva vederbörande till god hjälp därigenom, att såsom säkerhet för detsamma kunna lämnas inteckningar i den samlingslokalerna inrymmande fastigheten ända upp till 90 procent av fastighetens värde.

Den ur understödssynpunkt betydelsefullaste delen av statslånet utgöres dock av den räntefria stående delen, vilken maximerats efter samma grunder som för normalfallen skulle gälla beträffande bidrag till kommuner och vilken är avsedd att kunna efter den fastställda amorteringstidens utgång helt eller delvis efterskänkas. På ett beslut om efterskänkande bör inverka icke endast lånetidens längd utan även hur låntagaren under lånetiden förvaltade lokalerna och hur dessa kunna förväntas komma att bli förvaltade under en något så när överskådlig framtid. Prövningen av dylika ärenden bör ske med beaktande i främsta rummet därav, att efterskänkandet är avsett som gottgörelse för att låntagaren under viss något så när långvarig tid på förmånliga villkor ställt sina lokaler till föreningslivets förfogande. För att denna gottgörelse, då fråga är om lån för en kanske förhållandevis föga kostsam ombyggnad, icke skall bli alltför obetydlig, har beträffande dylika lån den räntefria stående delen föreslagits kunna utgöra ända till fyra femtedelar av lånet.

Vid prövning av en låneansökan skall avseende uteslutande fästas vid lokalföretagets nödvändighet för tillgodoseende av föreningslivets och det allmännas legitima behov av samlingslokaler, varför byggnader som tillkommit i huvudsakligt syfte att tillgodose det allmänna nöjeslivet ej böra komma i åtnjutande av statshjälp.

Organisationen.

Med hänsyn till önskvärdheten av enhetlig tillämpning av bestämmelserna på detta nya område för statens bidragsverksamhet bör *ett* centralt organ handlägga ifrågavarande ärenden. Kommittén föreslår härtill *statens byggnadslånebyrå*, som genom sin tidigare befattning med bostadsförsörjningsverksamheten torde vara väl förtrogen med byggnadsförhållandena i olika delar av landet.

Då enligt kommitténs förmenande den omsorg, som måste ägnas ekonomiska frågor, skärpes, om *en* myndighet har det odelade ansvaret och avgö-

randet, föreslår kommittén, att byråns beslut ej skola kunna överklagas. Någon risk för att göra byggnadslånebyrån till högsta instans i dessa ärenden torde så mycket mindre förefinnas, som vederbörande länsstyrelse i varje ärende föreslås skola avgiva yttrande. Därjämte föreslås, att vid ansökan om lån även vederbörande lokala kommunala myndighet skall ha yttrat sig.

Givetvis kunna skäl anföras för att varje sökande skall ha möjlighet att även erhålla Kungl. Maj:ts prövning av sitt ärende. Särskilt med hänsyn till att den föreslagna bidragsskalan gjorts så varierande kan det inträffa att vederbörande, som kommit i åtnjutande av en lägre procentsats anser sig ha skälig anledning att bringa frågan inför en högre instans. Därtill kommer att ifrågavarande verksamhet måste anses vara att betrakta som ett försök och att det åtminstone till en början kommer att bli synnerligen svårt att avgöra i vilken omfattning statsmedel böra beviljas.

Därest byggnadslånebyrån tillägges den uteslutande prövningsrätten i hit-hörande ärenden torde dock en enhetligare praxis kunna utbildas än som kanske bleve fallet om något enstaka ärende komme att prövas av Kungl. Maj:t. Enligt de föreslagna författningsbestämmelserna kommer varje ärende att prövas efter de omständigheter, som anses kunna inverka på behovet av statens hjälp i just det fallet, och skulle då statshjälpen tänkas kunna bli olika beroende på om vederbörande begagnar sig av en befintlig klagorätt eller ej torde resultatet för det hela ej bli tillfredsställande. Skulle möjligheten till klagorätt komma att utnyttjas så att praktiskt taget varje sökande, som ej erhållit den högsta statshjälpen, komme att vädja till Kungl. Maj:t, vunnas visserligen enhetlighet vid ärendenas avgörande, men i så fall vore det ju lika gott att förlägga prövningen direkt hos Kungl. Maj:t. Denna senare utväg har kommittén ej velat förorda med hänsyn till den prövning av ärenden rörande byggnadsverksamhet som hittills ansetts böra förläggas till byggnadslånebyrån, vare sig med byrån som högsta instans eller med klagorätt till Kungl. Maj:t.

Bestämmelse att byggnadsstyrelsen bör höras över ifrågavarande ansökningar har ej införts i författningsförslaget, men vid större byggnadsföretag torde byggnadslånebyrån lämpligen böra samråda med byggnadsstyrelsen.

Beträffande den erforderliga utvidgningen av byggnadslånebyrån, därest kommitténs förslag genomföres, torde det närmast tillkomma byrån att yttra sig. Kommittén vill erinra om att å byrån finnes nu anställd en ombudsman, som synes kunna biträda vid den juridiska granskningen av ärendena. Vidare har byrån till sitt förfogande en arkitekt och en byggnadstekniker.

I detta sammanhang vill kommittén framhålla önskvärdheten av ett närmare övervägande, huruvida byrån även skulle kunna utöva en upplysande och rådgivande verksamhet i byggnadstekniska frågor. Kommittén förmenar, att tillgången till erforderlig teknisk sakkunskap hos den centrala myndigheten för lokalföretagarna skulle i avsevärd mån komma att bidra till den lämpligare planering och inredning av samlingslokaler, som åsyftas med de av kommittén föreslagna åtgärderna.

Därjämte anser kommittén, att den närmaste handläggningen av nu ifrågasvarande ärenden inom byrån bör anförtros åt en person, som är väl förtrogen med våra dagars föreningsliv.

Överhuvudtaget torde emellertid någon tids erfarenhet få utvisa vilken utökning av byråns personal som bör komma i fråga.

Med hänsyn till den personal, varöver byggnadslånebyrån redan förfogar, torde statens kostnader för behandlingen av ärendena bliva betydligt mindre, därest den förlägges till denna myndighet, än om någon annan organisationsform skulle väljas.

Förvaltningen av samlingslokalerna.

Såsom villkor för erhållande av bidrag eller lån bör föreskrivas skyldighet för vederbörande att förvalta lokalerna enligt ett av länsstyrelsen fastställt reglemente samt att rörande förvaltningen underkasta sig statlig kontroll. Därjämte må såsom ytterligare villkor vid lån kunna föreskrivas, att kommunen skall äga utse ledamot av den styrelse, som har att förvalta lokalerna, eller revisor att granska sagda förvaltning.

Reglementet bör innehålla bestämmelser om:

- 1) styrelse för lokalen;
- 2) styrelsens skyldigheter att förvalta lokalen, svara för dess vård och underhåll samt för att gällande föreskrifter efterkommas, föreslå nödiga reparationer, förbättringar eller utvidgningar och opartiskt upplåta lokalen till de föreningar, som därom göra anhållan;
- 3) uthyrningsorgan (lokalföreståndare eller uthyrningsman, ev. lokalkommitté) och dess befogenheter;
- 4) villkor för lokalens upplåtande, såsom hyra, ordningsföreskrifter och dylikt;
- 5) revision och kontroll.

Kommittén har utarbetat ett förslag, vilket torde kunna tjäna till ledning vid uppgörande av reglementen (*Bilaga G.*).

Vid uppställande av villkor för lokalernas upplåtande bör beaktas att föreningslivet för sin sunda utveckling är i behov av ett ganska stort mått av rörelsefrihet.

Beträffande allmänna samlingslokaler, som tillkommit i kommunens egen regi, torde dessa i mindre kommuner lämpligen kunna förvaltas av i kommunen redan befintliga förvaltningsorgan medan de större kommunerna torde komma att tillsätta en särskild styrelse för sådan lokals förvaltning.

Förvaltningen av lokaler, som tillkommit efter enskilt initiativ, kan uppdragas antingen åt den lokalägande föreningens ordinarie styrelse eller också åt en särskild för ändamålet utsedd styrelse.

Den förvaltande styrelsen bör söka åvägabringa ett samarbete mellan de olika föreningarna i orten, därest dessa äro så talrika och deras verksamhet av sådan art, att behov därav föreligger, samt bör för sådant ändamål taga initiativ till bildande av ett gemensamt organ för de föreningar, som önska använda lokalen för sin verksamhet. Detta samarbetsorgan bör läm-

nas tillfälle att gemensamt med lokalens styrelse diskutera och inkomma med förslag till föreskrifter för lokalens upplåtande samt till nödiga och lämpliga förändringar och utvidgningar av lokalen och tillhörande materiel.

Kommittén skulle anse det som ett av de värdefullaste resultaten av det allmännas stöd, om man därigenom kunde undvika den rivalitet mellan olika organisationer som hittills vållat dem så stora ekonomiska svårigheter just med hänsyn därtill, att många föreningar ansett, att varje förening borde ha en *egen* lokal.

Kap. VII. Specialmotivering till kungörelseförslaget.

1 §.

Kommittén har ansett lämpligt att i författningstexten uppräknat de olika lokaltyper med tillhörande biutrymmen, som äro avsedda att vid författningens tillämpning hänföras under begreppet allmänna samlingslokaler.

2 §.

Med kommun avses i kungörelsen icke endast borgerlig utan, såsom framgår av vad tidigare anförts, även kyrklig kommun.

För kommuner, som gränsa intill varandra, torde det understundom kunna vara fördelaktigt att förena sig om uppförandet av en gemensam samlingslokal. Kommittén har anvisat kommunalförbundet som en lämplig form för handhavandet av denna uppgift.

4 §.

Önskar lokalägaren företaga ändring i ett redan fastställt reglemente, bör givetvis även ändringsförslaget underställas länsstyrelsens prövning. Kommittén har ansett bestämmelser om *fortlöpande* statlig kontroll ej erforderliga; erfarenheten på ifrågavarande område torde få utvisa vilka kontrollåtgärder, som böra vidtagas.

Synnerligen lämpligt vore om vederbörande kommun ville visa sitt intresse för de enskilda lokalföretagen genom att tillsätta styrelseledamot eller kanske ännu hellre revisor.

5 §.

Med de »synnerliga skäl» som kunna föranleda att bidrag må utgå med över 25, dock högst 40 procent, avses i främsta rummet, att skattebördan inom kommunen är särdeles stor eller att de planerade samlingslokalerna kunna förväntas bliva av väsentlig betydelse även för föreningslivet inom angränsande kommuner, vilka sålunda själva helt eller delvis slippa från utgifter för nu ifrågavarande ändamål.

Innan en planerad nybyggnad blivit uppförd eller ett köp av en äldre byggnad kommit till stånd, bör ett beslut om statsbidrag innefatta faststäl-

lelse icke av bidragets kapitalbelopp utan endast av det procenttal, efter vilket bidraget skall utgå. Till skydd för statsverket bör dock tillika med ledning av uppgjord kostnadsberäkning (entreprenadkontrakt) eller avgivet försäljningsanbud ett maximibelopp för statsbidraget fastställas.

Närmare bestämmelser angående statsbidragets preliminära och slutliga fastställande meddelas i 14 och 18 §§.

Skall byggnaden inrymma jämväl andra lokaler än allmänna samlingslokaler, skall enligt 11 § särskild värdeberäkning beträffande förstnämnda lokaler förebibras. Sådana lokaler kunna vara antingen av kommunal karaktär, såsom skollokaler, tandklinik, skolkök eller badanläggning, eller avsedda för enskilda ändamål.

Om samlingslokalerna äro avsedda att allenast vid enstaka tillfällen tagas i anspråk för andra än föreningslivets behov bör detta ej inverka vid beräkningen av statsbidraget.

6 §.

Jämväl i fråga om lån bör till en början endast fastställas den andel av byggnadskostnaderna, byggnadsvärdet eller köpesumman, som skall täckas av statsmedel, samt denna andels högsta belopp. Maximeringen bör ske med ledning av de beräknade byggnadskostnaderna, då fråga är om ny- eller ombyggnad, det uppskattade byggnadsvärdet, då fråga är om lån på grund av ekonomiskt trångmål, samt avgivet försäljningsanbud, då fråga är om inköp av äldre byggnad, byggnadslånebyrån dock obetaget att vidtaga den jämkning, som kan föranledas av exempelvis att sökanden uppenbarligen beräknat byggnadskostnaderna för låga eller att ett avgivet försäljningsanbud måste anses oskäligt högt.

8 §.

Som regel torde amorteringstiden i fråga om lån för nybyggnad böra bestämmas till den högsta angivna, nämligen tjugufem år. Den årliga annuiteten torde då ej bliva större än att lokalägaren bör kunna utan svårigheter erlägga densamma.

9 §.

Räntan utgör lägst statens självkostnadsränta med tillägg av en fjärdedels procent, motsvarande statens utgifter för de med lånerörelsen förenade förvaltningskostnaderna.

10 §.

Vilken myndighet, som i olika fall har att å statens sida meddela beslut om uppsägning av lån, angives i 21 §.

11 §.

Vid prövning av ansökan om bidrag eller lån torde avsevärda svårigheter komma att möta för byggnadslånebyrån att kunna bilda sig en uppfattning om det föreliggande verkliga behovet av samlingslokaler för ortens föreningsliv. De uppgifter, som i detta hänseende kunna tjäna till ledning, böra

därför göras så fullständiga som möjligt. När det är fråga om nybyggnad eller nyinköp av fastighet bör särskild hänsyn tagas till om ej förefintliga föreningslokaler skulle kunna vara tillfyllest, därest de, kanske för en jämförelsevis ringa kostnad, utvidgades eller sattes i bättre skick. Vid prövning av ansökan om lån bör även särskilt avseende fästas vid om sökanden kan anses vara lämplig representant för föreningslivet i orten.

13 §.

Länsstyrelsens yttrande torde bliva särskilt värdefullt i de fall, där ansökningar från olika orter inom länet föreligga och på grund därav en avvägning mellan dessa orters behov av statens medverkan bör göras.

17 §.

Då fråga är om lån, måste värdering av fastigheten eller tomträtten ske. Inteckning till säkerhet för lånet får nämligen enligt 7 § icke ligga över 90 procent av fastighetens eller tomträttens värde.

Instruktion för förrättningsmän och formulär till instrument, som skall upprättas vid förrättningen, böra fastställas av byggnadslånebyrån i likhet med vad som tidigare skett inom den statliga bostadsförsörjningsverksamheten.

Avskrift av instrument skall tillställas sökanden, som kan ha intresse därav även om han ej önskar hos byggnadslånebyrån göra någon erinran mot innehållet i detsamma.

20 §.

Där annuiteten ej uppgår till högre belopp än 50 kronor synes låntagaren lämpligen böra erlägga hela annuiteten på en gång.

Kap. VIII. Kostnadsberäkningar.

Under den tidigare riksdagsbehandlingen har som skäl *emot* att staten skulle påtaga sig ekonomiskt ansvar för den verksamhet, varom här är fråga, anförts att någon möjlighet att beräkna de kostnader, som skulle bliva nödvändiga, icke funnes samt att de ekonomiska konsekvenserna icke kunde överblickas.

Kommittén har även funnit det ogörligt att framlägga någon beräkning av de kostnader som det skulle medföra att förse landet med erforderliga och tillfredsställande samlingslokaler. Förutsättningen för uppgörandet av en sådan kostnadskalkyl skulle vara att man schematiskt kunde utgå ifrån att för exempelvis varje 1 000-tal av landets befolkning behövdes en samlingslokal av viss storlek. Detta förfaringssätt vore givetvis felaktigt, då därvid hänsyn endast kunde tagas till befolkningens antal inom varje kommun men icke vare sig till föreningslivets utbredning eller de geografiska be-

tingelserna, som kanske omöjliggjorde för annat än en mindre del av det beräknade antalet personer att begagna sig av samma lokal. Härtill kommer att tillgodoseendet av lokalbehovet i betydande omfattning torde böra ske i form av ombyggnad och förbättring av befintliga lokaler, därvid kostnaderna komma att ställa sig högst olika i varje särskilt fall.

I detta sammanhang vill kommittén erinra om lämpligheten av att kommunerna beakta, huruvida skolhus, som på grund av centralisering av skolverksamheten stå tomma, skulle kunna för en ringa kostnad omändras till samlingslokaler för föreningarna i orten. Ofta torde dock dessa skolhusbyggnader vara av sådan beskaffenhet att de icke utan allt för stora kostnader kunna göras användbara.

Vidkommande de ekonomiska konsekvenserna av statens medverkan på ifrågavarande område anser kommittén att desamma ej behöva ingiva några farhågor, om verksamheten genomföres som ett försök och medel som därtill anvisas bliva av reservationsanslags natur. Sedan erfarenhet vunnits efter de första årens verksamhet, blir medelsbehovet uppenbarligen beroende av dels i vilken takt statsmakterna anse lämpligt att genomföra en genomgående förbättring av lokalförhållandena i hela landet och dels i vilken utsträckning de anse, att verksamheten bör anpassas med hänsyn till det allmänna konjunkturläget.

Därest för nästkommande budgetår ett reservationsanslag ställes till förfogande för ändamålet torde byggnadslånebyrån lämpligen vid sin prövning av inkomna ansökningar om bidrag och lån böra beakta att statens hjälp kommer att lämnas till samtliga landsdelar, så att ej ett eller flera län av någon anledning komma att helt bliva utestängda från den nya verksamheten.

I vilken omfattning ansökningar kunna komma att ingivas, därest statsverksamheten igångsättes, är givetvis vanskligt att bedöma. Av det mycket stora antal förfrågningar, såväl skriftliga som muntliga, vilka inkommit till kommittén under dess arbete synes intresset för de statsåtgärder, vilka ifrågasättas på hithörande områden, vara synnerligen utbrett. Kommittén är därför av den uppfattningen att ett avsevärt antal ansökningar om statens medverkan äro att förvänta.

Sannolikt kommer dock någon tid att förflyta efter verksamhetens igångsättande, innan framställningar i större antal komma att föreligga. Särskilt torde detta gälla beträffande ansökningar från kommunerna. Endast i ett fåtal fall torde nämligen föreligga färdiga förslag till förvärv eller ny- eller ombyggnad av samlingslokaler. I många fall torde kommunerna avvakta resultatet av förevarande utredning innan de vidtaga åtgärder för lösningen av sin lokalfråga. I någon större utsträckning torde därför ej mera detaljerade förslag kunna färdigställas under nästa budgetår. Beträffande lån åt enskilda lokalföretag gäller detsamma i fråga om nyförvärv av lokaler. Där emot torde ansökningar om lån för avhjälpande av ekonomiskt trångmål ej erfordra några omständligare förarbeten utan kunna förväntas inkomma kort tid efter det att bestämmelserna om statens medverkan trätt i kraft.

Av landskommunerna ha omkring 1 200 uttalat önskemål om statens medverkan. I nära 200 fall avses hjälp till förbättring av redan befintliga lokaler och i övrigt medverkan vid uppförande av medborgarhus eller församlingshus. Hur stort antal lokaler det här är fråga om kan ej avgöras, då de kommunala myndigheterna endast i undantagsfall lämnat närmare uppgifter om i vilken utsträckning lokalbehovet behöver tillgodoses. I regel har endast uppgivits, att kommunen önskar statens medverkan för förbättring av inom kommunen befintliga lokaler eller för uppförande av allmänna samlingslokaler.

Inom en del kommuner har ansetts erforderligt att uppföra såväl församlingshus som medborgarhus, därvid det förra närmast skulle tillgodose lokalbehovet för föreningar av religiös karaktär och det senare skulle tillgodose övriga föreningars lokalbehov. Av en del kyrkliga myndigheter har däremot ordet församlingshus använts i samma betydelse som medborgarhus, alltså för att beteckna en samlingslokal avsedd att upplåtas för ortens föreningsliv i allmänhet. I synnerhet i de vidsträckta Norrlandskommunerna är det givetvis ej tillräckligt att uppföra endast *en* samlingslokal inom varje kommun. Behov av flera lokaler gör sig även gällande i andra större kommuner med ojämn befolkningstäthet.

Av städerna ha 76 ansett statens medverkan önskvärd, därav i 90 procent för uppförande av medborgarhus. Därjämte har omkring tredjedelen önskat hjälp till församlingshus medan endast i 9 fall förbättringsbidrag ansetts önskvärda.

De kommuner, varifrån uttalats önskemål om statens medverkan och där lokalbehovet enligt de kommunala myndigheternas förmenande alltså ej är tillgodosett, omfatta som nämnts ett invånarantal av något över hälften av rikets befolkning.

Från över 1 400 av de lokalägande föreningar, som insänt uppgifter till utredningen, har uttalats önskemål om statens medverkan. I dessa fall rör det sig alltså antingen om förbättring av befintliga lokaler eller deras förseende med bättre teknisk utrustning eller också om avhjälpande av den lokalägande föreningens ekonomiska trångmål.

Av de icke-lokalägande föreningar, som lämnat svar till utredningen, ha nära 5 000 ansett hjälp behövlig. Med hänsyn till den ringa del av landets föreningar, som denna siffra utgör, torde därav icke kunna utläsas annat än att bristen på lokaler är stor. I den mån kommunernas och de lokalägande föreningarnas begäran om hjälp blir tillgodosedd kommer dock bristen på samlingslokaler att minskas för samtliga föreningar.

Beträffande medelsanvisningen till den föreslagna verksamheten torde medel böra anvisas till dels en statlig utlåningsfond för enskilda lokalföretag och dels ett anslag för bidrag till kommuner, därvid båda medelsanvisningarna böra ske i form av reservationsanslag.

Med hänsyn till behovet av upplysningsverksamhet på ifrågavarande område torde medel böra ställas till förfogande för uppgörande av typritningar samt för utarbetande och tryckning av byggnadstekniska anvisningar.

Under sitt arbete har kommittén från olika håll införskaffat förslag till typritningar. Sålunda har Samfundet för hembygdsvård i samarbete med kommittén upprättat ett antal förslag till samlingslokaler. Från landshövding Malte Jacobsson har kommittén erhållit de typritningar, som utförts med anledning av en pristävlan för åstadkommande av en lämplig typ av samlingslokaler för Bohuslän. Även från annat håll ha en del ritningar ställts till kommitténs förfogande. Då kommittén emellertid ej ansett det ingå i dess uppgifter att vidtaga några mera vittgående åtgärder för åstadkommande av typritningar, har kommittén avstått från att vid betänkandet foga förslag till ritningar.

Emellertid anser kommittén det vara synnerligen önskvärt att typritningar med tillhörande beskrivningar bliva utarbetade och utgivna i sådan form att de finnas lätt tillgängliga. Vid sina försök att finna ett antal lämpliga typritningar har kommittén erhållit den uppfattningen att det fordras mycket noggranna och omfattande anordningar för att uppnå ett verkligt tillfredsställande resultat å detta för hela lokalfrågans ändamålsenliga lösning grundläggande område. Kommittén förmodar, att de bästa resultaten skulle kunna vinnas, därest Kungl. Maj:t ville inbjuda landets arkitekter till en pristävling om lämpliga typritningar för samlingslokaler. Kommittén vill i detta sammanhang erinra om att 1935 utgavs i Danmark genom Inrikesministeriets försorg en folkskrift med typritningar för att bidra till det mest ändamålsenliga utnyttjandet av den danska lagstiftningen om samlingslokaler.

Då den räntefria stående delen av statslånen har karaktären av subvention och i regel är avsedd att efterskänkas samt även med hänsyn till framtida förluster å låneverksamheten i övrigt synes omkring hälften av fondanslaget böra anvisas att utgå å skattebudgeten. Det anslag, som bör anvisas för samlingslokaler i kommunernas egen regi, kommer däremot att helt få karaktären av subvention och bör därför täckas uteslutande av skattemedel.

För finansieringen av ifrågavarande verksamhet vill kommittén framhålla, att möjligen viss del av inkomsten av vadhållning vid idrottstävlingar (*tipsmedel*) skulle kunna tagas i anspråk. Liknande åtgärd har tidigare efter framställning av fritidsutredningen vidtagits i det att genom beslut av 1939 års riksdag av dessa medel ett förslagsanslag av 3 miljoner kronor tillförts en av statskontoret förvaltdad fond för friluftslivets främjande.

I motion nr 202 i andra kammaren vid 1939 års riksdag framfördes även yrkande om utredning rörande avsättning av viss del av tipsmedlen till en särskild fond för bidrag till uppförande av samlingslokaler å landsbygden. Under hänvisning till att utredning påginge angående allmänna samlingslokaler föranledde motionen icke någon riksdagens åtgärd.

Som skäl för att tipsmedel borde komma till användning för ifrågavarande ändamål vill kommittén framhålla att vissa beröringspunkter finnas mellan allmänna samlingslokaler och lokaler för idrottens främjande. De gymnastik- och idrottshallar, till vilka tipsmedel nu i stor utsträckning anvisas, kunna med fördel inrymmas i och i vissa avseenden kombineras med de allmänna samlingslokalerna. Så har redan skett på sina håll, där idrottsan-

läggningarna inrymts i medborgarhus. När nu tipsmedel kunna anvisas för inrättande av en gymnastiklokal, som även kan användas såsom hörsal, finner kommittén att de omgivande studiecirkelrummen och övriga lokaler i samma byggnad skäligen böra kunna erhålla bidrag från samma medel, ehuru då såsom bidrag från den del av medlen, som kan komma att avsättas för allmänna samlingslokaler.

Andra medel, som lämpligen kunna tagas i anspråk för finansieringen av de allmänna samlingslokalerna och som även hittills använts för liknande ändamål, äro inkomsterna av *lotterimedel*. Från de till lotterimedelsfonden avsatta medlen ha bidrag sålunda utgått till exempelvis teaterbyggnader.

I riksstaten för budgetåret 1939/40 har upptagits såsom inkomst av tipsmedel 15 miljoner kronor och av lotterimedel 13 $\frac{1}{2}$ miljoner kronor. Av dessa belopp har till allmänna budgetära ändamål beräknats 4 $\frac{1}{2}$ respektive 7 $\frac{1}{2}$ miljoner kronor.

Såsom tidigare antytts torde det vara lämpligt, att statens hjälpverksamhet för allmänna samlingslokaler i början erhåller karaktär av försöksverksamhet. Vid igångsättandet härav bör man framgå med försiktighet, varefter det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att till kommande budgetår taga initiativ till en utökad verksamhet om behov därav skulle visa sig uppstå. Kommittén har därför för sin del stannat vid att föreslå att för nästa budgetår för ändamålet anvisas 2 miljoner kronor, därav hälften avses för kommunernas behov och hälften för de enskilda föreningarnas. Enligt kommitténs uppfattning bör visserligen av praktiska skäl företräde i någon mån givas åt de lokalföretag, som uppföras i kommunernas regi. Såsom tidigare framhållits torde emellertid åtminstone i början av verksamheten medel i jämförelsevis stor utsträckning komma att tagas i anspråk för förbättring av enskilda föreningars befintliga lokalföretag, vadan under det första budgetåret ett relativt högt belopp synes böra anvisas för detta ändamål.

Kommittén föreslår alltså *dels* att för budgetåret 1940/41 till bestridande av kostnader för bidrag till inrättande av allmänna samlingslokaler i kommunal regi anvisas ett reservationsanslag av 1 000 000 kronor, *dels ock* att en statlig utlåningsfond, benämnd Lånefonden för allmänna samlingslokaler, inrättas samt att såsom kapital för fonden för budgetåret 1940/41 anvisas ett reservationsanslag av 1 000 000 kronor.

Därjämte tillkomma de kostnader vartill en utökning av byggnadslånebyråns verksamhet kommer att föranleda.

Kap. IX. Möjligheter enligt gällande bestämmelser att erhålla bidrag till vissa lokaler.

Kommittén vill erinra om vissa förefintliga bidragsbestämmelser, som kunna vara av betydelse vid iordningställandet av samlingslokaler.

1) Statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet.

Enligt kungörelsen den 6 mars 1936 angående statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet utgår byggnadsbidrag till klassrum, gymnastiksalar samt lokaler för slöjd och hushållsgöromål med tillhörande biutrymmen.

Skoldistrikt äger erhålla byggnadsbidrag för nya undervisningslokaler med tre fjärdedelar av bidragsunderlaget, därest detta överstiger femtusen kronor, samt eljest med hälften av bidragsunderlaget.

Finner länsstyrelsen, att den högsta kostnadssumma för byggnadsföretaget, varå statsbidrag må beräknas, kommer att överstiga 10 000 kronor, skall ärendet underställas Kungl. Maj:t för prövning och avgörande. I övriga fall har länsstyrelsen att fatta beslut.

Överstiger beviljat byggnadsbidrag 2 500 kronor, skall detsamma av länsstyrelsen fördelas med lika belopp på tjugufem redovisningsår.

Därest lokal, för vilken utgår byggnadsbidrag, blir obehövlig för undervisningsändamål, skall denna omständighet icke utgöra hinder för bidragets fortsatta utbetalning. Om skoldistriktet försäljer lokalen eller bereder sig mera stadigvarande inkomst eller eljest lättnad i sina utgifter genom lokals uthyrning eller användning för annat ändamål, har distriktet att här om göra anmälan hos länsstyrelsen. Länsstyrelsen har att med eget yttrande till Kungl. Maj:ts prövning hänskjuta frågan, huruvida beviljat bidrag skall upphöra att utgå samt huruvida och i vad mån redan utbetalda belopp skola återgäldas till statsverket.

För undervisningslokal, som av skoldistrikt *förhyres*, äger distriktet åtnjuta årligt hyresbidrag med en tredjedel av den erlagda hyran, dock under iakttagande att, om hyran uppenbarligen överstiger det belopp, som enligt ortens pris kan anses skäligt, bidraget skall utgå med tredjedelen av sistnämnda belopp.

Såsom villkor för utgående av hyresbidrag gäller, att lokalen blivit av folkskolinspektören för ändamålet godkänd.

Bidragen utgå jämväl för lokaler, som användas för fortsättningsskolan.

2) Anslag ur fonden för idrottens främjande (tipsmedel).

Ur denna fond lämnas bidrag till fasta anläggningar för idrottens och gymnastikens utövande. Bidrag utgår ej för betalning av skuld, inlösen av lån eller inköp av markområde.

Ansökningstiden är fastställd till den 31 juli och ansökningarna ingivas till idrottsförbundet, som efter granskning ingiver dem med gemensamt yttrande en gång om året till Kungl. Maj:t (i handelsdepartementet).

Såsom villkor har fordrats att behövt markområde upplåtits med

äganderätt eller med besittningsrätt ej understigande tjugufem år. Bidragens storlek ha som regel ej överstigit beträffande större anläggningar hälften och beträffande mindre anläggningar en tredjedel av kostnaden. För bestridande av återstående kostnad har förutsatts bidrag från orten. Eftergift från sistnämnda villkor har dock understundom skett, såsom då fråga varit om anläggning av betydelse för landet i dess helhet eller då de ekonomiska förhållandena å vederbörande ort så motiverat. En allmän förutsättning för erhållande av bidrag har slutligen varit, att vård och underhåll av anläggningen bekostats av andra medel än statsmedel, varjämte man sökt tillse, att garantier funnits för anläggningens framtida disposition för det avsedda ändamålet.

Formulär finnas för förbindelser av kommunen att ansvara för arbetets färdigställande och att för framtiden ansvara för vården och underhållet av anläggningen. Dylika förbindelser stärka i hög grad ansökan men äro ej nödvändiga.

I viss mån har även tagits hänsyn till den hjälp, ett anslag kan vara för bekämpandet av arbetslösheten å respektive orter genom anläggningens utförande såsom statligt eller statskommunalt reservarbete med bidrag från Statens A. K., i vilket fall respektive kommuner även lämnat förbindelser för anläggningens framtida vård och underhåll, ävensom för fullbordande av sådana anläggningar, vilka påbörjats såsom statskommunalt reservarbete, men där detta arbete nedlagts på grund av arbetslöshetens minskning eller upphörande.

Vid fördelning av tipsmedel har Kungl. Maj:t beträffande vissa anslag till idrottsanläggningar av olika slag bestämt att desamma i avvaktan på konjunkturutvecklingen t. v. icke komma att utbetalas till vederbörande. Detta betyder alltså att ifrågavarande arbeten icke få igångsättas utan särskilt tillstånd av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall.

För idrottsanläggningar av olika slag, såsom idrottsplatser samt sim- och idrottshallar, ha av tipsmedel under budgetåret 1937/38 utdelats 2 900 000 kronor.

Vidare har beviljats omkring 700 000 kronor till Svenska gymnastik- och idrottsföreningarnas riksförbund för bl. a. bad- och simanläggningar m. m.

För budgetåret 1939/40 har till avsättning till fonden anvisats ett förslagsanslag av 7 $\frac{1}{2}$ miljoner kronor.

3) *Lån till idrottsplatser.*

Dessa lån utlämnas av riksidrottsförbundet med en amorteringstid av högst 10 år.

Utlåningen må äga rum utan anspråk på räntegottgörelse, dock att det skall åligga riksförbundet att i varje fall, då längre amorteringstid än fem år bestämmes, taga under särskild omprövning, huruvida icke efter de första fem årens utgång någon ränta bör erläggas.

Utlåning sker mot garanti av vederbörande kommun för lånets återbetalande enligt fastställd amorteringsplan.

Den mark, som erfordras till lek- och idrottsplats för vilken låneunderstöd

lämnas, skall ha blivit till vederbörande idrottsammanslutning kostnadsfritt upplåten antingen med äganderätt eller ock med nyttjanderätt så länge marken användes såsom lek- och idrottsplats.

Lån utlämnas icke, med mindre den kommun, där lek- och idrottsplatsen i fråga är belägen, äger rätt att tillsätta en ledamot i den lånesökande idrottsammanslutningens styrelse.

4) *Bidrag ur lotterimedelsfonden.*

Från denna under tionde huvudtiteln upptagna fond bestridas enligt Kungl. Maj:ts bestämmande bidrag till vissa kulturella ändamål m. m.

Under år 1938 har av lotterimedel beviljats bidrag med över 5 miljoner kronor, bland annat till ett flertal teaterföretag.

Till avsättning till fonden för budgetåret 1939/40 har anvisats ett förslagsanslag av 6 miljoner kronor.

5) *Lån och bidrag till badanläggningar.*

a) *Lån från folkbadsfonden.*

Lån utlämnas antingen direkt till kommuner eller ock till föreningar eller enskilda mot garanti av kommun för utförande av offentlig badanläggning.

Lånebeloppet får i regel icke överstiga 50 procent av den godkända byggnadskostnaden. Lånen utlämnas för en lånetid av högst tio år. Amorteringsfrihet kan medgivas för de två första åren.

Räntan å lånen utgör 3 procent.

Ansökan om lån ingives till styrelsens för Svenska föreningen för folkbad verkställande utskott, som förvaltar fonden.

Ansökan skall bl. a. innehålla uppgift om badanläggningens läge inom kommunen; ungefärlig befolkningssiffra för den trakt, som anläggningen är avsedd att betjäna, varvid bör räknas med högst omkring 2 km avstånd från badanläggningen; vilka badmöjligheter, som förut stå befolkningen inom ifrågavarande ort till buds.

Beslut om lån skall underställas pensionsstyrelsen för godkännande.

Av lånebeloppet utbetalas hälften efter pensionsstyrelsens godkännande och hälften sedan anläggningen färdigbyggs.

Fondens ringa belopp (100 000 kronor av lotterimedel) nödvändiggör att utlåningen i regel begränsas till att gälla mindre anläggningar.

b) *Bidrag ur folkbadsfonden.*

Folkbadsfondens ränteavkastning får användas till bidrag (utan återbetalningsskyldighet) till sådana badanläggningar, för vilka kan beviljas lån.

c) *Bidrag från pensionsstyrelsen.*

Bidraget utgår i regel med belopp ej överstigande hälften, dock högst 1 500 kronor, av kostnaderna för varje badanläggning. I kostnaderna inräknas icke tomtkostnad. Bidrag kan erhållas även om badanläggning är inrymd i skolhus eller annan större byggnad, därest den är tillgänglig för allmänheten.

Ansökning om bidrag ingives till vederbörande länsstyrelse, som med eget yttrande översänder den till pensionsstyrelsen.

6) *Understöd till bibliotek.*

Enligt kungörelsen den 24 januari 1930 angående understödjande av folkbiblioteksväsendet kan s. k. tilläggsunderstöd tilldelas bibliotek, belägna i städer, köpingar och municipalsamhällen, därest de hava ett för allmänheten tillgängligt *läsrum*, vilket under sakkunnig ledning hålles öppet vissa tider och är försett med viss handbokssamling.

Tilläggsunderstödet må utgå med högst hälften av det belopp, varmed ortsbidraget överskjuter grundunderstödet.

7) *Bidrag för anläggande av gemensamma tvättinrättningar på landsbygden.*

För budgetåret 1939/40 har riksdagen anvisat ett reservationsanslag å 50 000 kronor till bidrag för anläggande av gemensamma tvättinrättningar på landsbygden. Statsbidrag må i regel utgå med 25 procent men kan höjas till högst 40 procent av anläggningskostnaderna.

Enligt vederbörande departementschefs yttrande i propositionen till riksdagen torde möjligheterna att i ett sammanhang lösa bad- och tvättanläggningsfrågorna få övervägas från fall till fall.

Bidragsverksamhetens handhavande har anförtrots åt statens egnahemsstyrelse.

Med hänsyn till behovet av upplysningsverksamhet på ifrågavarande område äger Kungl. Maj:t att härför av anslaget disponera erforderligt belopp.

Kommittén har velat framhålla möjligheten för vederbörande att vid uppförande av samlingslokaler erhålla bidrag från olika anslag med hänsyn till de ändamål, som lokalerna skola tillgodose. Det torde nämligen kunna vara fördelaktigt att i en byggnad inrymma ett flertal lokaler för olika ändamål.

Enligt de typritningar, som i Danmark utarbetats för samlingshus, äro sålunda de flesta större lokalerna avsedda att vara en kombination av möteslokal och gymnastiksal. I dessa typritningar ha även medtagits slöjdsalar och skolkök.

Ett flertal av de ritningar till samlingslokaler här i landet, som kommittén haft tillfälle att taga del av, upptaga i källarvåningen badanläggning. I en av ritningarna har i byggnaden inrymts såväl simhallsanläggning, för vilken erhållits bidrag av tipsmedel, som olika skollokaler, för vilka vederbörande kommun beräknat erhålla statsbidrag enligt kungörelsen om statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet.

Kap. X. Tillgodoseendet av behovet av allmänna samlingslokaler i främmande länder.

Genom utrikesdepartementets förmedling ha under 1938 uppgifter införskaffats från Danmark, Norge, Finland, Tyskland och Nederländerna beträffande tillgodoseendet av allmänna samlingslokaler i dessa länder.

Därjämte har utredningen genom benägen medverkan av sekreteraren hos The World Association for Adult Education (Världsförbundet för folkbildningsarbete) Miss Dorothy W. Jones erhållit ett omfattande material angående de åtgärder, som vidtagits i England i förevarande syfte.

Slutligen har utrikesdepartementet i mars 1939 inkommit med vissa kompletterande uppgifter.

I det följande lämnas en kortfattad redogörelse för de sålunda inhämtade upplysningarna.

Danmark. I lag den 1 oktober 1934 om ändringar i lagen den 11 april 1933 om understöd för bostadsbyggande m. m. stadgades, att Inrikesministern kunde utlämna statslån till uppförande eller ombyggnad av samlingshus, som voro avsedda för *allmänt* nyttjande och icke innehölle egentliga förrättnings- eller kontorslokaler. Statslån kunde således icke erhållas för reparations- och underhållskostnader eller för iståndsättande av äldre samlingshus, utan blott för verklig ombyggnad.

Samlingshuset skulle, som nämnt, vara avsett för allmänt nyttjande, vadan lån icke kunde erhållas, därest byggnadens nyttjande skulle förbehållas exempelvis viss förening.

Ehuru samlingshuset ej fick innehålla egentliga förrättnings- eller kontorslokaler, fanns intet hinder för att i byggnaden inreddes lokaler exempelvis för Sognerådsmöten eller folkbibliotek. Ävenså kunde inrättas kök och bostad för tillsyningsman.

Statslån till nybyggnad utgick med högst 40 procent av kostnaderna och skulle ligga inom 90 procent av kostnaderna. Vid ombyggnad utgick lånet med högst 40 procent av ombyggnadskostnaderna och skulle ligga inom 90 procent av fastighetens värde. Varje statslån uppgick till högst 10 000 kronor. Som villkor för lån gällde att den kommun, vari samlingshuset vore beläget — eventuellt tillsammans med omgivande kommuner — tecknade borgen för lånet.

Ansökan om lån skulle innehålla upplysningar bl. a. om fastighetens belägenhet, köpesumman för tomten, arbetskostnader enligt anbud (eventuellt beräknade), övriga omkostnader (arkitekt- och advokatarvode m. m.), upplysningar om finansieringen samt översikt av fastighetens blivande inkomster och utgifter.

Därjämte skulle ingivas ritningar i 3 exemplar, beskrivning i 2 exemplar, anbud eller entreprenadkontrakt i 2 exemplar samt avskrift av fångeshandling.

Beträffande ombyggnad av äldre samlingshus skulle dessutom ingivas ritningar, utvisande fastighetens inredning, ävensom uppgift om fastigheten åvilande skuld (förfallna räntor skulle angivas) och räkenskaper för det sistförflutna året.

1934 års lag upphörde att gälla den 31 mars 1936. Till dess hade beviljats 6 lån till ett sammanlagt belopp av 37 300 kronor.

I lag den 13 april 1938 om lån till bostadsbyggande och hyresnedsättning för mindre bemedlade barnrika familjer har upptagits bestämmelser om lån till samlingshus m. m. Enligt § 11 i lagen kan Inrikesministern för tiden till den 1 april 1944 intill ett belopp av $\frac{1}{2}$ miljon kronor för varje budgetår lämna lån till uppförande eller ombyggnad av samlingshus för allmänna, folkliga eller kulturella ändamål och icke innehållande egentliga förrättnings- eller kontorslokaler.

I övrigt gälla samma villkor som enligt 1934 års lag, dock att lånebeloppet för varje byggnad höjts till högst 15 000 kronor.

Dessa lån kunna även utgå för uppförande av hushållsskolor, lärlingshem, vandrarhem och liknande byggnader för kulturellt ändamål av allmänt intresse samt för offentliga badinrättningar.

Ansökan om lån av kommun ingives till Inrikesministern.

Ansökan av annan ingives till vederbörande kommunalstyrelse, som med eget yttrande överlämnar ansökningsen till Inrikesministern.

Lån lämnas till byggnader, som påbörjats efter lagens ikraftträdande. Inrikesministern äger dock att i särskilda fall lämna lån till byggnadsföretag, som påbörjats dessförinnan men dock efter den 1 januari 1938.

Annuiteten är $5\frac{1}{2}$ procent för år. Därav utgör $4\frac{1}{2}$ procent ränta, $\frac{1}{5}$ procent är bidrag till en reserv- och administrationsfond och resten är amortering.

Ränta och amortering, som kunna indrivras genom utmätning, erlägges till Danmarks hypoteksbank.

Vid försäljning av egendom förfaller statslånet till betalning. Inrikesministern kan dock låta den nya ägaren övertaga lånet, eventuellt under villkor att en extra amortering erlägges.

Därest de förutsättningar, under vilka lånet beviljats, ej längre äro förhanden, kan lånet uppsägas på sex månader.

Inteckningshandlingar för lånet utskrivs på ostämplat papper. Övriga allmänna avgifter bortfalla även.

Egendomen skall vara brandförsäkrad i av Justitieministern godkänt bolag.

Inrikesministern kan utfärda bestämmelser om tillsyn och underhåll av byggnaderna, så länge oguldet lånebelopp inestår samt bestämna att låntagaren skall erlägga skäligt bidrag till tekniskt biträde åt ministeriet.

Lånen administreras av Danmarks hypoteksbank.

I mars 1939 hade endast fem ansökningar om lån till uppförande av samlingslokaler enligt 1938 års lag avlämnats. Av dessa ansökningar hade en (avseende lån å 7 000 kronor) beviljats. De övriga fyra hade ännu ej be-

handlats. Att så få ansökningar inkommit torde ha berott på att ifrågavarande lags bestämmelser icke blivit kända i större utsträckning.

Genom Inrikesministeriets försorg utarbetades och utgavs i tryck 1935 sex olika typförslag till samlingshus.

Typ I. En sal med 130—150 sittplatser, en mindre sal med 40 sittplatser, förstuga, kök, toalett, tvättrum, cykelställ. (208 m²; 1 248 m³).

Typ II. En mötes- och gymnastiklokal med 204 sittplatser samt scen, omklädningsrum och bad; en mindre sal med cirka 80 platser; kök, förstuga m. m. (314 m²; 2 000 m³).

Typ III. = Typ II plus bostad med 2 rum och kök samt rum för hemslöjd (431 m²; 2 810 m³).

Typ IV. = Typ II plus skolkök, studiecirkelrum, 2 rum för hemslöjd, lägenhet med 3 rum och kök (454 m²; 4 030 m³).

Typ V. En mötes- och gymnastiklokal med cirka 700 sittplatser samt scen, omklädningsrum och bad. En mindre sal med cirka 80 platser; biblioteklokal, läsrum, 2 studiecirkelrum, skolkök, 2 hemslöjdsrum, lägenhet med 3 rum och kök m. m. (712 m², 5 665 m³). Idrottsplats; simbassäng m. m.

Typ VI. En möteslokal med scen; en gymnastiklokal med läktare; omklädningsrum och bad; en mindre sal; biblioteksrum; läsrum; 3 studiecirkelrum; expeditions- och skrivrum för Sognerådet och en mindre möteslokal med kontor för Sognerådsordföranden, skolkök och 2 lokaler för hemslöjd; lägenhet med 3 rum och kök; m. m. (1 200 m²; 7 440 m³).

I Danmark finns en 1934 bildad sammanslutning »Landsforeningen for Forsamlingshusenes rette Brug», som har till ändamål att tillhandagå sina medlemmar med råd och upplysningar beträffande samlingslokaler.

Såsom bilaga till detta betänkande har i hithörande delar intagits förenämnda lag den 13 april 1938 (*Bilaga H.*).

Norge. *Kommunerna* medverka icke till byggande av allmänna samlingslokaler utöver vad som erfordras för att tillgodose kommunens eget behov av möteslokaler.

Staten beviljar i allmänhet ej medel till offentliga samlingslokaler. Vid enstaka tillfällen har emellertid bidrag till sådant ändamål utgått vid ungdomsarbetslöshetens bekämpande. Bidraget har då givits som tillskott till arbetslönen med 1 krona 50 öre för dagsverke. Arbetet har förbehållits arbetslös ungdom och utförts enligt de allmänna regler, som gälla för nödhjälpsarbete.

Storleken av bidraget har anpassats efter förhållandena i varje särskilt fall i det man som beräkningsgrund särskilt tagit hänsyn till det antal dagsverken arbetet kunde beräknas komma att kräva. Bidraget har i allmänhet utbetalts när arbetet slutförts och endast undantagsvis i förskott.

Berättigade till bidrag äro allmännyttiga organisationer och institutioner, såsom ungdomslag, idrottslag, kyrkliga och sociala föreningar och liknande. Det är i synnerhet mindre samlingslokaler på landsbygden, som byggts med bidrag av dessa medel.

Staten lämnar bidrag till uppförande av *kyrkor* i kommuner, där den ekonomiska ställningen kräver det.

Det må anmärkas att kyrkobyggnader i stor utsträckning användas till samlingslokaler även i annan mån än till gudstjänster och andra kyrkliga ändamål, då de efter tillstånd från sognepräst, menighetsråd, biskop och vederbörande departement kunna upplåtas för konserter och möten.

Enligt folkskolelagen är det kommunens skolstyrelse som äger att upplåta *folkskolans lokaler*. På grund av bestämmelser i renholdsplakaten den 20 november 1931 må emellertid skollokaler endast i undantagsfall nyttjas till möten och samkväm och icke efter kl. 21, om skolan skall pågå nästa dag. I särskilda fall kan dock kommunens hälsoråd medgiva undantag från denna bestämmelse.

För de *högre skolornas* del finnas inga lagbestämmelser om dispositionsrätten över skolornas lokaler, men då byggnaderna i de flesta fall tillhöra kommunerna, torde rätten att upplåta lokalerna tillkomma by- eller herredsstyret, som dock självfallet kan överlåta dispositionsrätten till skolstyrelsen eller föreståndaren. Nämda renholdsplakat av den 20 november 1931 gäller också för de högre skolorna. Med hänsyn härtill blir det nu faktiskt hälsoråden som få avgörandet beträffande upplåtelsen av skollokaler till möten och samkväm.

Tyskland. Tillgodoseendet av behovet av allmänna samlingslokaler har i ett stort antal kommuner ordnats på något av följande sätt:

- 1) Kommunen ensam bygger och förvaltar samlingslokalen.
- 2) Kommunen erhåller för byggandet ett engångsunderstöd av riket, partiet, den tyska arbetsfronten eller någon industriföretagare.
- 3) Kommunen uppträder tillsammans med riket, partiet, arbetsfronten eller någon annan. I enstaka fall bildas härvid ett förbund, i vilket utom kommunen i regel partiet och arbetsfronten samt någon gång även landet eller riket deltaga.
- 4) Som företagare uppträder tredje man och kommunen lämnar ekonomiskt understöd eller hjälp på annat sätt.

I små och medelstora kommuner är 1) eller 2) regel medan för stora samlingslokaler lösningen under 3) särskilt tillämpas. Sistnämnda utväg har företrädesvis anlåtits i Nürnberg, Weimar, Frankfurt/Oder och Dresden.

Ett förbund kan antingen ha till uppgift att endast uppföra en samlingslokal och därefter åter upplösas, eller också kan förbundet bestå och övertaga den löpande förvaltningen av lokalen. I flertalet fall uppföres ej en samlingslokal isolerad utan tillsammans med andra byggnader, särskilt sådana för partiet, riket och arbetsfronten etc. I dessa fall övertages efter byggnadens färdigställande underhållet av densamma av de deltagande organen. Man kan säga att riket, partiet och övriga offentlig-rättsliga samslutningar bruka deltaga i uppförandet av »Halle», då de ha särskilt intresse av en stor samlingslokal.

Med hänsyn till den därmed förbundna ekonomiska belastningen måste

för kommunerna städse den grundsatsen gälla, att de icke i större utsträckning kunna med egna medel uppföra samlingslokaler. Då kommunerna, vilket oftast torde vara fallet, måste stå som företagare kräves det därför att riket, partiet och andra offentliga sammanslutningar bidra med högsta möjliga belopp. Att märka är nämligen att uppförandet av en stor samlingslokal aldrig kan bli ekonomiskt lönande, icke ens om den utom för sammanträden även användes för sportändamål och liknande företag. Uppgifter från »Westfalenhalle» i Dortmund, »Schwabenhalle» i Stuttgart och de stora hallarna i Hannover och Breslau visa, att sådana byggnadsföretag icke kunna bära sig ekonomiskt.

Avgörandet om upplåtande av skollokaler till annat än skoländamål tillkommer i Preussen kommunerna beträffande folk- och mellanskolor samt de högre läroanstalter, vilka underhållas av kommunerna. De statliga skoluppsyningsmyndigheterna kunna förbjuda upplåtandet av skollokaler, då det gäller ändamål, som sänka skolans syfte eller skada skolrörelsen.

För användande av lokalerna uttages hyra eller ersättning till täckande av uppkomna kostnader för eldning, lyse o. s. v.

Nederländerna. Jämlikt stadgande i »Gemeentewet» (kommunallagen) äger rådet (som i Sverige motsvaras av kommunalstämma respektive stadsfullmäktige) fatta beslut om uttyrande, utarrenderande eller utlämnande till nyttjande på annat sätt av kommunal egendom. Denna befogenhet kan, om rådet så beslutar, överlämnas till borgmästare och »wethonders» (rådmän) för att av dem utövas enligt av rådet lämnade föreskrifter.

Vid upplåtande av kommunal egendom (lokal eller mark) iakttages i regel sedan 1937 att upplåtandet icke sker till föreningar, i vilka medlemskap är förbjudet för statstjänstemän. Genom kungl. beslut den 12 juli 1937 annullerades nämligen ett av rådet i kommunen Zandvoort fattat beslut att upplåta en lokal i kommunens föreningsbyggnad åt ett möte av kommunister, med hänsyn till att det måste anses stå i strid med allmänt intresse, att en kommunal styrelse genom upplåtelse av kommunal egendom till hållande av möten lämnade sin medverkan till föreningar rörande vilka regeringen förklarar, att de på grund av de mål de åsyftade och de medel vilka de använde kunde skada eller bringa i fara behörigt uppfyllande av statstjänstemännens plikter.

England. I England ha ett stort antal samlingslokaler uppförts av klubbar och organisationer samt finansierats på olika sätt, huvudsakligen genom enskild och frivillig medverkan. Den verksamhet som utövas av »The National Council of Social Service» i samarbete med lokala organ i kommunerna för anordnande av samlingslokaler torde vara den som erbjuder det största intresset.

Sedan 1925 har nämligen »The National Council of Social Service» som en av sina främsta uppgifter beträffande landsbygden att främja tillkomsten av lämpligt utrustade samlingslokaler (»village halls»).

Ekonomiskt stöd till sådana lokaler kan erhållas från olika anslag.

1. Bidrag och lån från Village Hall Funds.

Hjälpen består *dels* av bidrag från en Carnegie-fond efter rekommendation av National Council och *dels* av räntefria lån, som återbetalas under fem år, från en av National Council förvaltdad fond. Dessa former av hjälp utgår till uppförande, ombyggnad eller förbättring av lokaler inom landskommuner med mindre än 4 000 invånare. Bidraget uppgår vanligen till högst $\frac{1}{6}$ av kostnaderna, men kan ökas upp till $\frac{1}{3}$ i kommuner med en folkmängd, som ej överstiger 400 invånare. Lånen utgå efter högst $\frac{1}{3}$ av kostnaderna och återbetalas med 5 lika stora årliga amorteringar.

Maximum för hjälp är i regel

	Bidrag	Lån
för nybyggnader.....	£ 500	£ 600
» förbättringar och utvidgningar	» 100	» 300

Varken bidrag eller lån lämnas för att betala skuld å en redan uppförd byggnad men kunna utgå även för förvärv av tomtmark och viss inredning av lokalerna.

Lokalen skall byggas av gott material och vara lämpligt utrustad för ortens behov. Ritningar skola utarbetas av en kvalificerad arkitekt samt vara godkända av National Council innan arbetet påbörjas.

Kommunens invånare skola tillskjuta erforderliga medel i pengar eller pengars värde innan bidrag och/eller lån utbetalas.

Personlig borgen erfordras beträffande lån.

Byggnaden måste brandförsäkras, även under uppförandet.

Tomten skall i regel innehavas med äganderätt men i undantagsfall kan ett arrende på flera år godtagas.

För varje »village hall» skall finnas ett reglemente med föreskrifter om äganderätten till lokalen samt dess upplåtande och förvaltande organ. Reglementet skall godkännas av National Council. Sedan reglementet är upprättat måste dess bestämmelser respekteras och kunna endast i undantagsfall ändras.

Lokalerna skola hållas tillgängliga för olika rörelser på sätt som kan befinnas ändamålsenligt för invånarna i kommunen och dess grannskap utan hänsyn till kön, politiska, religiösa eller andra åsikter.

Hjälp kan ej lämnas till lokaler, som skola ägas eller förvaltas av *en* organisation.

Lokalen skall ägas av en administrator till gagn för kommunen.

Denna administrator kan utgöras av enskilda personer, utsedda av kommunen, av kommunalrådet eller av en särskild i lag reglerad myndighet »The Official Trustee of Charity Land».

Beträffande förvaltningen av lokalen anses det lämpligast att uppdraga denna åt en kommitté, vars stadgar kunna ändras i överensstämmelse med att nya önskemål och behov framkomma inom kommunen.

Många kommuner välja denna kommitté på sitt årliga allmänna möte.

Denna metod har dock flera brister. Ibland är årsmötet fåtaligt besökt och ofta finns en tendens att omvälja ledamöterna utan hänsyn till om de verkligen bäst motsvara de nuvarande önskemålen i kommunen.

Därför är det lämpligare att giva varje organisation i kommunen tillfälle att årligen invälja en representant i kommittén. I de flesta kommuner finnas Parish Council, Parochial Church Council, Chapel, School, Managers, Men's Club, Women's Institute, vanligen en eller flera idrottsföreningar och slutligen någon ungdomsorganisation, såsom en avdelning Boy Scouts. Sådana sammanslutningar utgöra en del av samhället och en kommitté sammansatt av deras representanter måste giva uttryck för den allmänna meningen. Dessutom är det dessa organisationer, som företrädesvis komma att utnyttja lokalen.

Reglementet bör därför innehålla bestämmelser, att varje representativ organisation inom kommunen årligen äger rätt att välja en ledamot i kommittén och att samma rätt skall tillkomma varje ny organisation, som uppstår. Därjämte är det lämpligt att exempelvis tre eller fyra ledamöter i kommittén väljas av kommunen på dess årliga möte. Kommittén bör äga rätt att dessutom kalla ett antal ledamöter, då det i de flesta kommuner finns personer vars medverkan är önskvärd, ehuru de ej aktivt deltaga i någon organisation. Ätminstone $\frac{2}{3}$ av ledamöterna i kommittén böra väljas av organisationerna. I kommuner med så rikt utvecklat föreningsliv att antalet medlemmar i kommittén kommer att uppgå till 20 eller flera anses det lämpligt att tillsätta sub-kommittéer med särskilda uppgifter.

Reglementet bör innehålla bestämmelser om hur den förvaltande kommittén skall vara sammansatt och väljas, medan det bör tillkomma kommittén att bestämma villkoren för lokalens förvaltning.

The National Council of Social Service utgav 1930 en broschyr om Village Halls — Their Construction and Management. Denna broschyr utkom 1938 i en fjärde, reviderad upplaga och innehåller bl. a. fotografier och planlösningar till lämpliga samlingslokaler. Därjämte har The National Council utarbetat ett förslag till reglemente (A model Trust Deed for Village Halls), försett med förklaringar och upplysningar, samt utger en gång i kvartalet tidskriften »The Village», som innehåller instruktiva artiklar om praktiska problem och ämnen av intresse för »Village Hall Committees».

2. *Bidrag enligt bestämmelserna i Physical Training and Recreation Act.*

a) Samlingslokaler, som kunna erhålla hjälp från Village Hall Funds, kunna enligt lagen 1937 om Physical Training and Recreation även erhålla bidrag från the Board of Education eller Secretary of State for Scotland. Beloppet av sådant bidrag beror på dels i vilken utsträckning lokalen är avsedd för fysiska övningar och aktiva former av inomhusrekreation samt dels kommunens ekonomiska förhållanden.

För erhållande av denna hjälp måste lokalen vara så beskaffad att den kan användas såsom gymnastiksal.

b) Bidrag från lokala myndigheter.

Lagen om Physical Training and Recreation utsträcker de lokala myndigheternas förutvarande befogenheter. En lokal myndighet kan förvärva, uppföra lämpliga byggnader eller på annat sätt iordningställa och underhålla områden, inom eller utom den egna kommunen, avsedda för gymnastik, lekplaner, campingplatser eller för *användning av klubbar, sammanslutningar och organisationer med fysiskt, socialt eller intellektuellt ändamål*. De lokala myndigheterna kunna själva förvalta tomten och byggnaderna eller kunna hyra ut dem, helt eller delvis, till en person eller sammanslutning. En myndighet kan också bidra antingen till kapitalkostnaderna eller underhållet av anordningar, som ombesörjts av annan myndighet eller frivillig sammanslutning, om de ifrågavarande anordningarna äro till gagn för invånarna i orten.

3. *Hjälp från Parish Council.*

Enligt the Local Government Act av 1933 har Parish Council (kommunalrådet) möjlighet att förvärva, anskaffa och utrusta byggnad avsedd för rådet, the Parish Meeting, eller annan kommunal verksamhet samt *för allmänna möten och sammanträden*. Samarbete för dessa ändamål kan även ske med annat Parish Council eller med någon enskild. Detta ger Parish Council möjlighet att ekonomiskt hjälpa ett Village Hall företag. Under vissa villkor kan Parish Council även utlämna lån till sådant företag.

Finland. I städerna har behovet av samlings- och festlokaler i allmänhet tillfredsställts sålunda, att vederbörande stad uthyrt exempelvis stads- husets festsal eller av staden ägda folkskolors gymnastik- och festsalar för dylika ändamål. I städer, vilka saknat lämpliga samlingslokaler, har det även förekommit, att stadsfullmäktige beslutat låta enkom inreda sådana i samband med vissa av vederbörande stad beslutade hotell- o. a. nybyggen.

Från Finlands Ungdomsförbund, som är ett centralorgan för vissa ungdomsföreningar i landet, har utredningen erhållit nedan återgivna uppgifter.

Flertalet samlingslokaler i Finland ägas av ungdomsföreningsorganisationen, arbetarföreningarna och skyddskårerna.

Föreningarna äga egna hus och delar i hus sammanlagt enligt följande, nämligen ungdomsföreningarna 861, arbetarföreningarna 797, skyddskårerna 406, lanthushållningssällskapen 298, nykterhetsföreningarna 77 och lantmannaförbundets Ortsavdelningar 48. Utom de ovannämnda finns ytterligare ett litet antal hus, vilka ägas av det Nationellt sinnade Ungdomsförbundet, småbrukarföreningarna, brandkårerna och sportföreningarna. Dessutom finnes i en del byar sådana samlingshus, som icke ägas av några föreningar.

Staten har givit understöd endast till skyddskårernas husbyggen.

Finlands Ungdomsförbund företog år 1938 en specialförfrågning som omfattade 768 ungdomsföreningar. Av dessa föreningar hade 517 egna lokaler och 97 hade lokaler gemensamt med andra. Statistiken utvisade att husen

i allmänhet ej användes enbart för föreningarnas egna ändamål utan att de i allmänhet voro ortens gemensamma upplysningsstationer. Dessutom finge välgörenhetsföreningar och andra organisationer i stor utsträckning begagna husen utan ersättning. Största antalet hus vore sådana som icke motsvarade nutida krav på upplysningsstationer. För avkortande av skulderna och iordningställande av husen ansåge ungdomsförbundet, att finska staten borde bidra med de nödiga medlen, till exempel delvis som direkta understöd och delvis som lån med billiga räntor.

Avd. II. Om expropriation av mark för allmänna samlingslokaler.

Nuvarande bestämmelser.

De nuvarande bestämmelserna om expropriation äro meddelade i *lagen den 12 maj 1917 om expropriation*.

Enligt 1 § i denna lag må fastighet, som tillhör annan än kronan, tagas i anspråk genom expropriation, om Konungen prövar det nödigt:

-
3. för allmän byggnad;
 4. för ändamål, som det enligt lag eller författning tillkommer kommun eller annan dylik samfällighet att tillgodose;
-
6. för annat ändamål, som är jämförligt med något under — — — 3, 4, — — — angivet och äger väsentlig betydelse för det allmänna;
-
8. för att bereda befolkningen eller en väsentlig del därav å en ort mark till uppförande av byggnad för överläggningar eller föredrag i allmänna frågor eller åsyftande religiös uppbyggelse, folkbildning, nykterhetens främjande eller annat därmed jämförligt ideellt ändamål av synnerlig vikt;
-

Enligt 5 § bestämmer Konungen vilket område expropriationen må omfatta. Finnes mer än ett område vara tjänligt för det avsedda ändamålet, må expropriationsrätt ej meddelas beträffande område, vars avstående eller upplåtande medför större olägenhet än nödigt är; och skall jämväl i övrigt tillses, att ändamålet må, utan oskälig kostnad för den exproprierande, vinnas med minsta olägenhet för annan. Prövas särskilda bestämmelser erforderliga för att trygga fastighetens användande för det avsedda ändamålet, meddelar Konungen sådana bestämmelser; tillkommande det Konungens befallningshavande att hålla hand över meddelade bestämmelsers efterlevnad.

Vidare gäller enligt 6 §, att har exproprierad fastighet ej kommit till användning för det avsedda ändamålet eller dess användande för ändamålet upphört och är nämnda ändamål såvitt angår dylik fastighet att anse såsom övergivet, eller användes fastighet som nyss sagts i väsentlig omfattning för annat ändamål än det avsedda, må fastigheten lösas, därest talan om dess avträdande instämmes inom tjugo år från det expropriationen fullbordats. Lösningrätt tillkommer, när hel fastighet exproprierats, den, som när-

mast före expropriationen var fastighetens ägare, eller hans rättsinnehavare och, om en del av en fastighet exproprierats, ägaren av den återstående delen.

102—105 §§ innehålla särskilda bestämmelser om expropriation av mark till uppförande av byggnader för överläggningar och föredrag.

Enligt 102 § må rätt till expropriation för ändamål, som i 1 § 8 sägs, ej beviljas annan än kommun eller municipalsamhälle, inom vars område den mark expropriationen skall avse är belägen, aktiebolag eller registrerad förening.

Därjämte stadgas i 103 §, att expropriationsrätt för ändamål, som i 1 § 8 avses, ej må beviljas aktiebolag eller förening, utan att i bolagsordningen eller föreningens stadgar intagits noggrann uppgift å ändamålet för bolaget eller föreningen; och må bolagsordningens eller stadgarnas bestämmelser härom ej ändras utan Konungens medgivande, så länge bolaget eller föreningen är ägare av fastighet, som genom expropriationen förvärvats. Konungens befallningshavande äge tillse, att dylika bestämmelser, vilka ej må ändras utan Konungens medgivande, varda efterlevda.

En ytterligare inskränkande bestämmelse meddelas i 104 §, enligt vilken expropriationsrätt för ändamål, som i 1 § 8 sägs, må beviljas endast i fråga om obebyggd mark belägen å sådan ort på landet, varest särskild svårighet att genom avtal förvärva erforderlig mark visas möta på grund därav att all jord inom ett vidsträckt område tillhör samme eller ett fåtal ägare.

Slutligen stadgas i 105 §, att har fastighet, som exproprierats för det i 1 § 8 angivna ändamål, överlåtits å annan ägare eller använts i strid mot bestämmelse som avses i 5 § tredje stycket, eller har sådan av aktiebolag eller förening exproprierad fastighet i avsevärd mån använts för annat ändamål än i bolagsordningen eller stadgarna angivits, skall, även om fall som avses i 68 § ej är för handen, lösningsrätt äga rum.

Tillkomsten av nuvarande bestämmelser.

Den kommitté, som år 1908 erhållit uppdrag att verkställa revision av expropriationslagstiftningen m. m., avgav år 1910 betänkande med förslag till, bl. a., lag om expropriation.

Sedan förslaget översarbetats inom justitiedepartementet och lagrådet år 1912 avgivit utlåtande i ärendet, framlades detta för 1913 års riksdag genom proposition nr 46. Propositionen jämte åtskilliga i ärendet väckta motioner hänvisades till lagutskottet, som i utlåtande nr 22 tillstyrkte propositionsförslaget med vissa ändringar. Kamrarna stannade emellertid i olika beslut rörande delar av förslaget, och då ett av utskottet avgivet sammanjämningsförslag visserligen godkändes av andra men förkastades av första kammaren, förföll ärendet i sin helhet.

Över ett inom justitiedepartementet ytterligare bearbetat förslag avgavs år 1916 utlåtande av lagrådet. Detta förslag blev med vissa jämkningar framlagt genom proposition nr 95 till 1916 års riksdag, som emellertid på grund av bristande tid icke upptog propositionen till saklig behandling.

En förnyad proposition (nr 22) i ämnet till 1917 års riksdag hänvisades tillika med ett flertal i anledning av propositionen väckta motioner till lagutskottet, som i utlåtande nr 24 hemställde om godkännande av propositionsförslaget med vissa ändringar. Sedan denna hemställan bifallits av riksdagen och lagrådets utlåtande ånyo inhämtats, utfärdades den 12 maj 1917 lagen om expropriation.

I det följande lämnas en närmare redogörelse för tillkomsten av vissa av de förut återgivna bestämmelserna i expropriationslagen samt återgivas några av de uttalanden, som i samband därmed gjorts rörande desamma.

1 §.

1910 års kommittéförslag innehöll icke någon uppräknig av expropriationsändamålen utan allenast ett stadgande av den allmänna innebörden, att expropriation kunde äga rum, därest Konungen prövade nödigt att fast egendom toges i anspråk för allmänt gagn.

Departementschefen ansåg emellertid i 1913 års proposition det icke kunna ifrågasättas, att åt Kungl. Maj:t skulle givas ett så vidsträckt och obestämt bemyndigande att ingripa i den enskilda jordägenderätten, och förordade därför en uppräknig av expropriationsändamålen. Den uppräknig, som i enlighet härmed gjordes i propositionsförslaget, innefattade rätt till expropriation för, bl. a., att bereda befolkningen eller en väsentlig del därav å en ort plats för överläggningar i allmänna frågor eller upplysande föredrag eller för företag, som vore ägnat att främja något dylikt ideellt syfte av synnerlig vikt. Rörande detta stadgande anförde departementschefen:

Bland de förslag till utvidgning av expropriationsinstitutet, som under de senare åren gång efter annan varit föremål för riksdagens behandling, är även frågan om expropriationsrätt för anskaffande av vissa samlingslokaler. Senast vid innevarande års riksdag har andra kammaren bifallit en framställning om skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan, att Kungl. Maj:t täcktes taga i övervägande, huruvida, i vad mån och under vilka villkor expropriation genom det allmännas försorg kunde medgivas i syfte att på landet anskaffa oundgänglig tomtmark, avsedd att åt sammanlutningar för folkbildning och nykterhet eller annan religiös, social eller kulturell verksamhet åstadkomma samlingslokaler, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill detta övervägande kunde föranleda. Vad som framkallat önskningarna om en sådan lagstiftning är företrädesvis det icke ovanliga förhållandet, att i någon mera befolkad ort på landsbygden, särskilt vid större industriella anläggningar, jorden vitt omkring tillhör samma ägare, oftast ett aktiebolag. Uppstår bland en dylik ords befolkning en församlings- eller föreningsrörelse, som avser — för att nämna de vanligaste fallen — överläggningar i allmänna frågor eller åhörande av föredrag över ämnen, som för befolkningen äga intresse, är det förenat med svårigheter att på ett tillfredsställande sätt fylla behovet av lokal för ändamålet. Då det är angeläget att denna ligger på eller nära den plats, där den huvudsakliga delen av befolkningen har sitt arbete och sina bostäder, är man för anskaffande av mark beroende av den nyssnämnde jordägarens tillmötesgående. Att särskilt aktiebolag icke kunna förväntas i regel vara benägna att avhända sig en byggnadstomt eller dylikt område, allraminst inom bolagets övriga ägor och i närheten av dess anläggningar, är emellertid ett känt förhållande, vilket även vunnit bekräftelse genom en utredning, som är bilagd den s. k. norrlandskommitténs betänkande av den 27 ok-

tober 1904. Däremot förekommer nog numera ofta, att stora arbetsgivare själva uppföra och tillhandahålla sina arbetare byggnader för sådana ändamål. Ortsbefolkningen är dock mången gång obenägen att åtnöjas med dessa lokaler, och man kan knappast med fog underkänna de skäl, som härvid äro bestämmande. Även om, i bästa fall, arbetsgivaren icke söker utöva någon långt driven påtryckning ifråga om lokalens användning, ligger det i sakens natur, att församlings- och föreningsrätten icke kan med samma trygghet och trevnad göras gällande i en annans lokal som i en, över vilken man själv bestämmer. Med de starka meningsbrytningar, som utmärka vår tid, torde det dessutom vara så gott som oundvikligt, att arbetsgivare och arbetare icke sällan skola hysa olika uppfattning om vad som lämpligen bör förekomma i överläggningar och föredrag. Skall rätten att samlas för berörda ändamål kunna fritt och fullt utövas inom lagens gränser, torde det vara nödvändigt att befolkningen i dylika orter skall hava möjlighet att förvärva behöflig mark, och det kan icke vara riktigt att låta en sådan utövning förhindras genom ett rent yttre förhållande av angivna beskaffenhet. Att såsom ett yttersta medel anlita expropriation då annan utväg icke finnes, synes därför vara befogat.

Sedan i motion nr 267 i andra kammaren av herr von Hofsten hemställts, att nyss återgivna stadgande måtte utgå ur propositionsförslaget, men utskottet tillstyrkt förslaget i denna del, fattade kamrarna härutinnan skiljaktiga beslut. Utskottets i anledning härav framlagda, av första kammaren förkastade sammanjämningsförslag innebar rätt till expropriation »för byggnad, avsedd att bereda lokal för religiös uppbyggelse eller verksamhet till nykterhetens främjande eller eljest för överläggningar i allmänna frågor eller upplysande föredrag å ort, där inom befolkningen eller en väsentlig del av denna framträtt behov av dylik lokal, men varest, på grund därav att all jord inom ett vidsträckt område tillhör samma eller ett fåtal ägare, särskild svårighet möter att genom avtal förvärva erforderlig mark».

I det år 1916 till lagrådet remitterade förslaget hade nu ifrågavarande stadgande följande formulering: »för att bereda befolkningen eller en väsentlig del därav å en ort mark till uppförande av byggnad för överläggningar eller föredrag, som åsyfta religiös uppbyggelse, folkbildning, social utveckling, nykterhetens främjande eller avse annat dylikt allmänt ändamål av synnerlig vikt». Departementschefen anförde härom vid remissen:

Vad så angår bestämmelsen i övrigt synes det under riksdagens överläggningar därom icke hava mött någon gensaga, att det är ett missförhållande, om en jordägare använder sin makt över vidsträckta jordbesittningar till att omöjliggöra åstadkommandet av en samlings- och föreningslokal, som är behöflig för ortens befolkning eller en väsentlig del därav, t. ex. arbetarstammen vid någon större industriell anläggning. Däremot uttrycktes tvekan, huruvida sådana missförhållanden numera i vårt land förekomma i så stor utsträckning, att lagstiftningens ingripande kan anses påkallat. Sant är, att någon direkt på denna fråga riktad undersökning för riket i dess helhet icke blivit verkställd genom offentlig försorg. För en del av riket föreligger emellertid en sådan utredning i de nyligen till mig överlämnade andra och tredje delarna av det betänkande angående jordförhållandena i Värmlands län, som framgått av den enligt E. K. M:s bemyndigande av min företrädare i statsrådsämbetet anordnade s. k. jordundersökningen. Vid denna undersökning har till enskilda personer inom länets socknar, bolag, som äga jordbruksfastighet inom länet, vissa tjänstemän m. fl. framställts skriftlig förfrågan, i vad mån och av vilka anledningar inom vederbörande socken mött svårigheter att få tomter till sam-

lingslokaler för folkliga, ekonomiska och kulturella strävanden av olika slag och vilka utvägar i stället måst anlitas. Svaren å denna fråga äro till sitt innehåll växlande, men från flera håll har uppgivits att det, särskilt å mark tillhörig bolag, varit svårt eller omöjligt att erhålla byggnadstomter för dylika ändamål, och att vissa större bolag ej medgiva förvärvande av sådana tomter med äganderätt har även från bolagen meddelats. En utredning, som är bilagd den s. k. norrlandskommitténs betänkande av år 1904, giver likaledes bekräftelse åt den erfarenheten, att de fastighetsägande bolagen ofta äro obenägna att avhända sig smärre områden inom sina övriga ägor. På en del orter tillhandahåller arbetsgivaren lokal på villkor, med vilka arbetarna äro tillfredsställda. Men svårigen kan bestridas, att andra orter finnas, där en nöjaktig lösning av dylika frågor icke stått att vinna genom överenskommelse. Om man medgiver önskvärdheten av att i dessa fall bereda utväg för lokalbehovets fyllande, synes det mig icke äga avgörande betydelse, huruvida fallens antal är något större eller mindre. Äro de få, så är dock icke denna expropriationsrätt den enda, som gäller eller föreslås för undantagsförhållanden. Man har emellertid härjämte uttalat den meningen, att behovet av samlings- och föreningslokaler bäst skulle tillgodoses därigenom, att vederbörande kommuner, eventuellt med anlitan av rätten till expropriation för allmän byggnad, uppförde för ändamålet erforderliga byggnader och i dem uppläte plats till föreningsammans träden, överläggningar och föredrag av olika slag. Härigenom skulle, har man förmenat, behövliga lokaler finnas att tillgå, på samma gång som kommunernas bestämmanderätt över desamma skulle innebära trygghet för att de icke användes till ändamål, som vore mera till skada än till gagn. Den förhoppningen, att ifrågasvarande behov skulle kunna avhjälpas på detta sätt, torde dock knappast äga tillräcklig grund i verkligheten. Sannolikt skulle kommunerna endast sällan vara benägna att ingripa, och ännu mera sällsynt bleve säkerligen, att en arbetarförening funne sitt lokalbehov på ett nöjaktigt sätt fyllt genom upplätelse av plats i en kommunal byggnad. Om ett verkligt och ej blott ett skenbart resultat skall vinnas, torde det vara nödvändigt, att expropriation får ske till omedelbar förmån för den ortsbefolkning, inom vilken lokalbehovet gjort sig gällande, och att den exproprierade marken med äganderätt tillfaller denna eller representanter för densamma.

För min del tvekar jag icke att tillstyrka en bestämmelse om expropriationsrätt i detta syfte. I principiellt hänseende synes mig en dylik bestämmelse kunna väl försvaras, och den ekonomiska betydelsen därav är mycket ringa. Att i trakter, där all jord vitt omkring tillhör samma eller ett fåtal ägare, en byggnadstomt fränskiljes mot full ersättning, kan icke i detta avseende ingiva några farhågor. Invändningarna torde ock mera grundas på den betydelse för jordägaren, som frågan ur andra synpunkter kan hava. Det bör ej bestridas, att expropriation för berörda ändamål stundom kan för jordägaren medföra påföljder av annan än ekonomisk art, mera kännbara i den mån det kan befaras, att vid expropriationsområdets bestämmande ej tages vederbörlig hänsyn till skäligen önskningar från hans sida, samt att områdets användning ej kommer att i allo motsvara det allmännyttiga syfte, som föranlett expropriationsrättens beviljande. Men liknande förhållanden kunna föreligga även vid andra slag av expropriation, och hänsynen till dem torde ej böra medföra underkännande av expropriationsändamålet utan allenast att man söker i största möjliga utsträckning trygga såväl jordägarens rätt som det allmännyttiga syftets uppfyllande. Redan 1913 års förslag innehöll föreskrifter i denna riktning, och det förefaller mig möjligt och lämpligt att genom vissa jämkningar och tilläggbestämmelser ytterligare förminska grunden för de mot förslaget i denna del förefintliga betänkligheterna, utan att dock ändamålet med förslaget förfelas.

Bestämmelse om expropriationsrätt för vissa överläggnings- och föredragslokaler har, såsom jag förut nämnt, bibehållits i det nya förslaget, och detsamma överens-

stämmer med sammanjämningsförslaget även däri att exempel lämnas å de överläggningar och föredrag, för vilka man vill underlätta eller möjliggöra lokalers anskaffande. Dessa exempel hava i det nya förslaget något fullständigats. Sammanjämningsförslaget upptog i sådant avseende endast lokaler för religiös uppbyggelse eller verksamhet till nykterhetens främjande. I fråga om betydelse i detta sammanhang torde lokaler för överläggningar eller föredrag, som åsyfta folkbildning eller social utveckling, vara att jämställa med de sålunda angivna, och då det i alla händelser är avsett, att förslaget skall äga tillämpning även i fråga om dylika lokaler, synas de för tydlighetens skull böra särskilt nämnas. Vidare har det syntts lämpligen kunna uttryckligt stadgas, att mark icke skall kunna exproprieras till byggnader för överläggningar och föredrag, som åsyfta andra allmänna ändamål, utöver de uppräknade, än sådana med dem jämförliga som äro av synnerlig vikt.

Redan det i sammanjämningsmemorialet intagna förbehållet, att expropriation för ifrågavarande ändamål endast skall kunna ske å orter, där på grund av jordägarerättsförhållandena särskild svårighet möter att genom avtal förvärva erforderlig mark, synes vara av den art att föreskriften därom lämpligast får sin plats icke i förslagets 1 § utan bland de i senare avdelningar av förslaget meddelade särskilda bestämmelserna om vissa slag av expropriation. Behovet av dylika bestämmelser för nämnda expropriationsändamål framträder ännu starkare, då, såsom jag redan nämnt, det förefaller ändamålsenligt att fullständiga förslaget med vissa ytterligare tillägsbestämmelser i samma ämne. Till de nu i förslaget upptagna föreskrifterna i detta syfte anhåller jag att få återkomma.

Efter det 1917 års riksdag godtagit vissa av utskottet förordade jämkningar i riktning mot en närmare överensstämmelse med det av 1913 års utskott framlagda sammanjämningsförslaget, erhöll 8 punkten sin slutliga avfattning.

102—105 §§.

Dessa §§ infördes i det år 1916 till lagrådet remitterade förslaget men hade i detta förslag en i vissa hänseenden olika lydelse än i den nu gällande lagtexten. Den enda skiljaktigheten av intresse i detta sammanhang torde vara, att i det remitterade förslaget ordet »obebyggd» icke förekom i 104 §.

Rörande dessa §§, vilka införts under rubriken »särskilda bestämmelser om expropriation av mark till uppförande av byggnader för överläggningar eller föredrag», yttrade departementschefen vid remissen:

En viss trygghet mot missbruk av expropriationsrätt för berörda ändamål torde kunna vinnas genom föreskrift, att sådan rätt icke får beviljas annan än vissa juridiska personer. Bland dessa upptager förslaget i första rummet kommun eller municipalsamhälle, inom vars område den mark expropriationen skall avse är belägen. Härvid kan man emellertid ej stanna; syftet med den föreslagna lagstiftningen i denna del skulle, såsom jag förut framhållit, säkerligen icke uppnås, om expropriation icke finge ske i andra fall än då ett samhälle vore benäget att träda emellan och ombesörja expropriationen. Även privata rättssubjekt måste därför enligt min mening godkännas såsom innehavare av dylik expropriationsrätt. Men detta godkännande synes icke behöva sträckas längre än till sammanslutningar, vilkas organisation ger utsikt till samfällighetens varaktiga bestånd och bereder möjlighet till en viss kontroll å dess verksamhet. I enlighet härmed torde lämpligen kunna stadgas, att förutom nämnda samhällen endast aktiebolag och registrerade föreningar må erhålla ifrågavarande expropriationsrätt.

Den i lagutskottets sammanjäkningsmemorial föreslagna bestämmelsen, att möjligheten till expropriation för omförmälda ändamål skall vara begränsad till orter, varest, på grund därav att all jord inom ett vidsträckt område tillhör samme eller ett fåtal ägare, särskild svårighet möter att genom avtal förvärva erforderlig mark, synes mig innebära ett lämpligt förtydligande av vad som, enligt vad det tidigare förslagets motivering utvisar, redan från början varit avsett. Därigenom att expropriationsmöjligheten inskränkes till orter, där utan expropriation mark endast skulle kunna förvärfvas på större avstånd, gives även ett lämpligt uttryck däråt, att sökanden icke under alla förhållanden kan hava anspråk på att erhålla mark med den bästa och mest centrala belägenhet. En sådan bestämmelse har därför upptagits i det nya förslaget.

1917 års lagutskott gav nu förevarande §§ deras slutliga avfattning. Angående 104 § anförde utskottet, under hänvisning till en i ämnet av herr Karl Johan Ekman väckt motion (nr 88 i första kammaren), att för här ifrågakarande ändamål ej borde medgivas expropriation av mark, som redan förut vore bebyggd av ägaren för något hans ändamål, och hade utskottet ansett lämpligt, att häråt gaves uttryck jämväl i lagtexten.

Senare reformförslag.

Vid 1925 års riksdag hemställdes i motion nr 12 i första kammaren av herr Berge om ett par jämkningar i 1 § 8 och 104 § expropriationslagen. Då jämkningsförslagen, vilka i enlighet med hemställan av andra lagutskottet (utlåtande nr 5) icke föranledde någon riksdagens åtgärd, voro av jämförelsevis underordnad betydelse, torde en närmare redogörelse för detta ärendet icke vara erforderlig.

Vid samma riksdag hemställdes i motion nr 55 i andra kammaren av herr Johansson i Edsbyn, att riksdagen måtte besluta sådan ändring i ensittarlagen, att däri även inbegreps nyttjanderättshavare, som hade det för sig upplåtna området bebyggt med nöjaktiga byggnader, avsedda för överläggningar eller föredrag i allmänna frågor eller åsyftande religiös uppbyggelse, folkbildning, nykterhetens främjande eller annat därmed jämförligt ideellt ändamål av synnerlig vikt, ävensom att vederhörande utskott måtte utarbeta de härför behövligen tilläggen och ändringarna i lagtexten.

Andra lagutskottet erinrade i sitt utlåtande nr 27 i anledning av motionen, att det torde förekomma ej så få fall, där områden blivit under nyttjanderätt på kortare eller längre tid upplåtna åt föreningar eller andra sammanslutningar med de i motionen angivna ändamål i och för uppförande av samlingslokaler. Sålunda ägde såväl svenska missionsförbundet som godtemplarorden å åtskilliga orter inom landet samlingshus å ofri grund. För dessa föreningar eller andra sammanslutningar hade understundom yppat sig samma svårigheter att genom frivilligt avtal förvärva den mark, varå samlingshusen vore uppförda, som föranlett statsmakterna att reglerande ingripa till förmån för s. k. ensittare. I motionen hade förutsatts, att varken expropriationslagen eller ensittarlagen i deras nuvarande avfattning vore

att tillämpa å hithörande fall. Även om de för rätt till expropriation i 104 § expropriationslagen givna bestämmelserna om »mark till uppförande av byggnad etc.» och »obebyggd mark» icke skulle anses utgöra hinder för Kungl. Maj:t att i förekommande fall medgiva rätt till expropriation beträffande mark, varå den ansökande sammanslutningen ägde ett av densamma redan uppfört samlingshus, torde dock i flertalet hithörande fall hinder för medgivande av expropriation möta i det förhållandet, att ej all jord inom ett vidsträckt område tillhörde samme eller ett fåtal ägare. Ensittarlagen åter, vilken hade till syfte att öppna möjlighet för ägare av hus å annans grund att tvångsvis tillösa sig marken, torde ej kunna lämna ifrågavarande sammanslutningar någon hjälp att i brist på frivilligt åsamjande tvångsvis lösa den mark, därå deras samlingshus vore uppförda, ty en förutsättning för denna lags tillämplighet vore, att det avsedda området så bebyggt, att därå sedan viss tid funnits och fortfarande funnes nöjaktig bostad för brukaren och hans familj. — Enligt utskottets mening funnes det fog för motionärens önskemål att för sammanslutningar av det i motionen angivna slag få i förekommande fall möjliggjord frilösning av mark för dem tillhöriga, å ofri grund uppförda samlingshus. En närmare undersökning syntes emellertid utskottet böra åvägbringas till utrönande av i vad mån å ofri grund liggande samlingshus av nu avsett slag, vilka under äldre tider torde hava förekommit i rätt så stor utsträckning, alltjämt förefunnes ävensom rörande behovet av kompletterande lagbestämmelser för möjliggörande av frilösning av sådana byggnader tillhöriga markområden. En dylik undersökning torde genom hänvändelser till respektive sammanslutningar av hithörande art jämförelsevis lätt kunna verkställas. Huruvida sedan eventuellt nödiga befunna bestämmelser borde inarbetas i ensittarlagen, såsom motionären hemställt, eller lämpligare få sin plats i expropriationslagen, torde böra bliva föremål för närmare övervägande. Anmärkas borde emellertid, att de inskränkningar beträffande lösningsrätten, som i ensittarlagen föranletts av ett behörigt avvägande mellan jordägarens och nyttjanderättshavarens skilda intressen, icke syntes äga fullt samma berättigande, då frågan vore om inlösen av mark för det i motionen avsedda ändamålet. Enligt vad utskottet erfarit vore inom justitiedepartementet förarbeten igångsatta för övervägande av behovet av vissa ändringar i expropriationslagen. Önskligt syntes utskottet vara, om härvid även förevarande spörsmål bleve ägnat nödig uppmärksamhet.

I enlighet med utskottets hemställan anhöll riksdagen i skrivelse nr 228, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning, huruvida kompletterande bestämmelser erfordrades i syfte att den, som å annan tillhörig mark ägde byggnad för överläggning eller föredrag i allmänna frågor eller åsyftande religiös uppbyggelse, folkbildning, nykterhetens främjande eller annat därmed jämförligt ideellt ändamål av synnerlig vikt, måtte äga genom tvångsinlösen förvärva marken, ävensom för riksdagen framlägga det förslag, var till nämnda utredning kunde föranleda.

Med anledning av riksdagsskrivelsen avgåvos till justitiedepartementet

begärda yttranden av I. O. G. T:s verkställande råd och Svenska Missionsförbundet.

I. O. G. T:s verkställande råd ansåg det av riksdagen supponerade behovet av lagstiftningsbestämmelser i här avsett syfte otvivelaktigt vara för handen. Talrika ordenshusbyggnader i skilda delar av landet vore belägna å ofri grund, och ej sällan hade äganderätten till upplåten tomt icke kunnat förvärfvas av vederbörande loge eller byggnadsförening. Visserligen syntes i åtskilliga fall ingen allvarlig olägenhet ha uppstått därutav att byggnadstomten varit av ofri natur, men i andra fall hade beroendet av jordägaren konstituerat ett osäkerhetstillstånd, som menligt inverkat på vederbörande logers förmåga att med kraft fullfölja sitt arbete i folknykterhetens och folkupplysningens tjänst. Rådet funne sig därför böra på det livligaste tillstyrka sådan ändring av ensittarlagen, att den gjordes tillämplig jämväl med avseende å med nyttjanderätt upplåtet område, varå byggnader uppförts för sådant ändamål som i 1 § 8 expropriationslagen preciserades.

Svenska Missionsförbundet ansåg behov av lagstiftningsåtgärder föreligga, detta så mycket mer som det enligt nuvarande expropriationslag funnes möjlighet att förvärva mark för uppförande av byggnader för ifrågavarande ändamål, blott tomten förut icke vore bebyggd. Enbart tillvaron av en lagbestämmelse skulle kanske i många fall möjliggöra uppgörelse om förvärvandet av mark, på vilken missionshus vore uppförda. Enligt verkställd utredning (1925) funnos 126 å ofri grund uppförda missionshus, tillhörande till förbundet anslutna församlingar. I åtskilliga av dessa fall torde överenskommelse om förvärvandet av marken kunna träffas på frivillighetens väg. I andra fall visste förbundet, att sådan frivillig överenskommelse icke vore möjlig. Detta vore i synnerhet förhållandet, där äganderätten till marken, sedan denna upplåtits till bebyggande, övergått i andra händer.

I skrivelse den 19 maj 1925 anmodade chefen för justitiedepartementet överståthållarämbetet och samtliga länsstyrelser att inkomma med yttrande, huruvida och i vilka avseenden ändringar i expropriationslagstiftningen kunde anses påkallade. I skrivelsen åberopades bl. a. andra lagutskottets utlåtande nr 27/1925.

Överståthållarämbetet förklarade sig icke ha funnit tillräcklig anledning föreligga för att företaga en ändring i vår nya expropriationslag, som icke vore mer än åtta år gammal.

Länsstyrelsen i Stockholms län yttrade, att skulle en lagstiftning med bestämmelse om rätt till tvångsinlösen av mark under de i motionen 55/1925 avsedda förutsättningar komma till stånd, torde en sådan bestämmelse, såsom liggande utanför det med ensittarlagen avsedda syftet, icke böra införas i denna lag. Förhållandena inom Stockholms län ansåge länsstyrelsen icke påkalla en utvidgning av 1 § 8 expropriationslagen i den i motionen avsedda riktningen.

Ej heller *länsstyrelserna i Södermanlands, Gotlands, Blekinge, Kristianstads, Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Kopparbergs, Västernorrlands, Jämt-*

lands och *Norrbottens län* ansågo behov av utvidgad expropriationsrätt föreligga.

Länsstyrelsen i Uppsala län fann det icke inom nämnda län hava yppats något behov av rätt för den, som å annan tillhörig mark ägde byggnad, ägnad åt något av vissa ideella ändamål, att genom tvångsinlösen förvärva marken. Det skulle också vara för hävdvunnen rättsuppfattning stötande, om en markägare, som måhända endast med hänsyn till övergående förhållanden och i avsikt att efter en relativt kort upplåtelsestids slut själv disponera marken upplåtit densamma, skulle finna denna upplåtelse utgöra grund för äganderättens överflyttande på nyttjanderättshavaren. De skäl för ett sådant ingrepp, som anförts i fråga om den s. k. ensittarlagen, ägde uppenbarligen icke giltighet här. Däremot måste genom varje nytt ingrepp, till stöd varför återopades en upplåten nyttjanderätt, markägarens benägenhet att upplåta mark minskas. En annan sak vore, att, när de övriga förutsättningarna för expropriation av mark för ändamål, som i 1 § 8 sägs, vore för handen, expropriation ej borde hindras därav, att fråga vore icke om uppförande, utan om bibehållande av byggnad. Ansåges lagens lydelse ej medgiva en sådan tillämpning, förordade länsstyrelsen för sin del en ändring, vilken syntes utgöra allenast en praktisk konsekvens av 1917 års lagstiftning.

Även *länsstyrelserna i Västergötlands, Kronobergs, Kalmar, Älvsborgs, Värmlands, Örebro* och *Västmanlands län* förordade kompletterande bestämmelser i expropriationslagen så att expropriationsrätten komme att avse även mark, å vilken den expropriationssökande redan uppfört samlingshus.

Länsstyrelsen i Gävleborgs län fann det betänkligt att genom ett utvidgande av expropriationsrätten i fall som nu ifrågasatts låta den inverka på redan träffade avtal och därigenom bestående rättsförhållanden i fråga om disponerandet av den för inlösen avsedda marken. Då emellertid en dylik utvidgning av expropriationsrätten, som väl endast skulle tillkomma i 104 § expropriationslagen angivna rättssubjekt, syntes stå i överensstämmelse med syftet i 1 § 8 samma lag att trygga befolkningens tillgång till lokaler för ifrågavarande ideella ändamål, ansåg länsstyrelsen sig ej böra avstyrka en sådan utvidgning, under förbehåll dock, att vid prövningen av ansökningar om dylik expropriationsrätt vederbörlig hänsyn toges till innebörden i redan träffade avtal samt till estetiska och andra skäl, som kunde föreligga emot byggnads bibehållande i befintligt skick.

Länsstyrelsen i Västerbottens län ansåg, att i expropriationslagen lämpligen kunde intagas stadgande därom att medgivande av rätt till expropriation av tomtmark för samlingshus finge lämnas, därest det visades att överenskommelse om fortsatt nyttjande av tomtmarken icke längre kunde utan oskälig kostnad ernås.

Länsstyrelsen i Hallands län sade sig beträffande behovet av kompletterande bestämmelser i syfte att ensittarlagens principer måtte kunna vinna tillämpning å samlingslokaler, som å ofri grund uppförts för ideellt ända-

mål av synnerlig vikt, ansluta sig till vad andra lagutskottet därom anfört i utlåtande nr 27/1925 och ansåg förty, att utredning borde komma till stånd för genomförandet av bestämmelser i syfte att åstadkomma dylik tillämpning.

Någon framställning till riksdagen i anledning av de avgivna yttrandena ägde dock ej rum.

Nu ifrågavarande bestämmelser i expropriationslagstiftningen blevo föremål för behandling jämväl vid 1927 års riksdag. I motion nr 148 i första kammaren av herr Luterkort yrkades nämligen, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, det täcktes Kungl. Maj:t låta utarbета förslag till sådan ändrad lydelse av lagen om expropriation, att i 1 § 8 nämnda lag omförmäld expropriationsrätt måtte utan obehöriga inskränkningar och onödiga svårigheter tillkomma arbetarorganisationer samt andra ideella sammanslutningar, ävensom förelägga riksdagen det förslag, vartill den begärda utredningen kunde giva anledning.

Såsom skäl för yrkandet framhöll motionären, att enligt vad erfarenheten givit vid handen, bestämmelserna i expropriationslagen ej blott vore svår-tillämpliga utan även och framför allt mindre väl ägnade att motsvara de krav som de ideella organisationer, om vars expropriationsrätt vore fråga, numera torde kunna ställa, nämligen en ovillkorlig rätt att, därest lämpligt belägen och i övrigt väl lämpad jord till den nödiga samlingslokalen icke kunde på frivillighetens väg förvärfvas, få genom expropriation göra det erforderliga förvärvet. Motionären erinrade tillika om den av 1925 års riksdag i skrivelse nr 228 till Kungl. Maj:t begärda utredningen. Vidare framhöll motionären, att den sålunda begärda utredningen fortfarande vore beroende på Kungl. Maj:ts prövning och att det låge i sakens natur att riksdagen borde bliva satt i tillfälle att i ett sammanhang upptaga till prövning spörsmålet om underlättandet för ideella sammanslutningar att skaffa sig samlingslokaler.

I sitt över motionen avgivna utlåtande nr 6 framhöll andra lagutskottet, att i motionen behovet av där avsedda lagändringar icke blivit styrkt genom framläggande av erfarenheter från den tid, som förflutit efter expropriationslagens ikraftträdande. Utan att vilja bestrida, att tidigare åtskilliga missförhållanden förefunnits i det hänseende, varom här vore fråga, ansåge sig utskottet äga anledning hysa den uppfattningen, att insikten om det berättigade i organisationernas krav att på rimliga villkor få förvärva lämplig plats för byggande av samlingslokaler blivit alltmera allmän. Utskottet erinrade därjämte om 1925 års riksdagsskrivelse nr 228, däri anhållits om utredning, huruvida kompletterande bestämmelser erfordrades i ensittarlagen eller expropriationslagen. Ytterligare åtgärder för ifrågavarande ändamål torde enligt utskottets förmenande för det dåvarande icke vara av behovet påkallade.

Motionen föranledde icke till någon riksdagens åtgärd.

Av Kungl. Maj:t prövade ansökningar om expropriation enligt 1 § 8 expropriationslagen.

Till belysning av frågan, hur nu förevarande bestämmelser hittills verkat, har kommittén undersökt, i vilken utsträckning och med vilket resultat ansökningar gjorts om rätt till expropriation för det i 1 § 8 expropriationslagen omförmälda ändamål. Därvid har befunnits, att allenast fyra dylika ansökningar synas hava avgjorts av Kungl. Maj:t. Här nedan följer en kortfattad redogörelse för dessa ärenden.

1) Den 18 juni 1920 erhöll lokalföreningen folkets hus u. p. a. i Ljusne tillstånd att expropriera visst område för uppförande av ett folkets hus i Ljusne. I Kungl. Maj:ts resolution framhölls, att ägaren av ifrågavarande område förklarar sig villig att efter expropriation upplåta detsamma samt att den lokal, som komme att uppföras å området, uteslutande skulle användas till överläggningar och föredrag i allmänna frågor, för folkbildningens och nykterhetens främjande.

2) Den 21 mars 1924 avslogs en av föreningen folkets hus i Söderbykarl u. p. a. gjord ansökan om tillstånd att expropriera visst område för uppförande av ett samlingshus i Söderbykarls socken. Enär den ifrågasatta expropriationen avsåge ändamål, som omförmäldes i 1 § 8 lagen om expropriation, men den till expropriering avsedda marken icke visats vara belägen å sådan ort, varest särskild svårighet att genom avtal förvärva erforderlig mark mötte på grund därav att all jord inom ett vidsträckt område tillhörde samma eller ett fåtal ägare, fann Kungl. Maj:t, jämlikt 104 § nämnda lag, den begärda expropriationsrätten icke kunna beviljas.

Handlingarna i ärendet gåvo vid handen, att inom ett område, begränsat av en cirkel med församlingens kyrka såsom medelpunkt och en radie av 3 km (marken, som avsågs med ansökningen, var belägen c:a 700 m från kyrkan) torde funnits något över 100 enskilda fastighetsägare.

3) Den 9 juni 1927 avslogs utan närmare motivering en ansökning av föreningen folkets hus i Rölfors u. p. a. om tillstånd att expropriera visst område, avsett till tomtplats för ett samlingshus. Ansökan avsåg expropriation av mark, på vilken föreningen åren 1925—1926 låtit uppföra en större byggnad, benämnd Folkets hus. Av handlingarna i ärendet framgick, att ett aktiebolag avgiftsfritt upplåtit ifrågavarande lägenhet åt föreningen på en tid av 49 år samt att bolaget, som förklarar, att lägenheten eventuellt komme att behövas för utvidgning av dess industriområde, förbundet sig att, därest lägenheten komme att tagas i bruk för annat ändamål än för föreningens byggnad, låta utan kostnad för föreningen flytta byggnaden till annat lämpligt område.

Länsstyrelsen i Örebro län hade i ärendet framhållit, att föreningens i stadgarna angivna ändamål att genom byggande av ett folkets hus tillhandahålla Rölfors och Västra Laxsjöns arbetare och närstående organisationer lämpliga lokaler näppeligen syntes vara av sådan beskaffenhet, att bestämmelser-

na i 1 § 8 expropriationslagen i förevarande fall vore tillämpliga. Länsstyrelsen hölle visserligen icke för osannolikt, att området av föreningen i mer eller mindre mån toges i anspråk i det i nämnda lagrum angivna syftet, men denna omständighet torde här icke kunna tillmätas avgörande betydelse. Ur strängt formell synpunkt kunde vidare anmärkas, att enligt 104 § i lagen om expropriation för nu avsedda ändamål finge ifrågakomma allenast beträffande obebyggt område, under det att å det ifrågavarande området funnes uppförd en föreningen tillhörig byggnad. Då berörda bestämmelse emellertid allenast torde avse att utesluta rätt till expropriation av annan tillhörig byggnad, syntes nu anmärkta förhållande icke vara av beskaffenhet att utgöra hinder för bifall till ansökningen. Enligt vad landsfiskalen i orten vitsordat hade området sådant läge, att detsamma kunde komma att behövas för utvidgning av bolagets industriområde. Med hänsyn till sålunda föreliggande omständigheter funne länsstyrelsen sig förhindrad att tillstyrka bifall till ansökningen.

4) Den 5 oktober 1934 erhöll logen nr 4353 Seger av I. O. G. T. avslag på en ansökan om tillstånd att exproprieras visst område i Fjärås socken. Någon motivering för avslagsbeslutet lämnades ej i resolutionen.

Länsstyrelsen i Hallands län hade avstyrkt ansökningen. Då sökandeföreningen icke hade mer än 26 medlemmar torde det svårligen kunna sägas att bifall till ansökan skulle för »en väsentlig del» av befolkningen å orten främja de ändamål, för vilka föreningen enligt sina stadgar verkade, nämligen nykterhet och folkbildning. Den omständigheten, att föreningen plögade upplåta sin å ifrågavarande markområde belägna byggnad till vissa föreningars enskilda sammanträden, torde icke vara av beskaffenhet att enligt 1 § expropriationslagen föranleda bifall till ansökningen. Enär enligt vad landsfiskalen i orten meddelat, möjlighet torde finnas att köpa annan lämplig mark, syntes det icke vara nödigt att ifrågavarande mark exproprierades. Slutligen kunde framhållas, att då föreningens byggnad påtagligen behövde undergå en omfattande reparation och dessutom, enligt vad föreningen själv anför, borde flyttas längre in på tomten, syntes tillräckligt skäl för att föreningen skulle kunna tilltvinga sig just denna tomt icke föreligga.

Den av kommittén verkställda undersökningen.

Av de till kommittén inkomna svaren från de kommunala myndigheterna framgår, att av de 6 462 redovisade samlingslokalerna 898 stå på ofri grund. Flertalet av sistnämnda lokaler äro belägna å landsbygden och endast ett fåtal i städerna.

En länsvis gjord sammanställning över antalet lokaler å ofri grund följer å nästa sida.

Såsom framgår av sammanställningen äger det allmänna 368 lokaler på ofri grund. I flertalet av dessa fall synes det vara fråga om kommunal lokal, som uppförts på ecklesiastik jord. Av de 530 lokaler, som uppgivits tillhöra enskild ägare, ha 214 rubricerats som ordenshus, 80 som folkets hus

	Antal loka- ler	Därav på ofri- grund	Lokalägare			Antal loka- ler	Därav på ofri- grund	Lokalägare	
			All- män	En- skild				All- män	En- skild
Stockholms län.					Göteborgs och Bohus län.				
<i>Städer</i>	45	4	1	3	<i>Städer</i>	85	11	4	7
<i>Landsbygd</i>	210	29	19	10	<i>Landsbygd</i>	195	46	15	31
Uppsala län.					Älvsborgs län.				
<i>Städer</i>	33	3	—	3	<i>Städer</i>	48	2	1	1
<i>Landsbygd</i>	137	15	8	7	<i>Landsbygd</i>	347	63	22	41
Södermanlands län.					Skaraborgs län.				
<i>Städer</i>	51	1	—	1	<i>Städer</i>	61	1	1	—
<i>Landsbygd</i>	194	38	18	20	<i>Landsbygd</i>	221	41	23	18
Östergötlands län.					Värmlands län.				
<i>Städer</i>	59	3	1	2	<i>Städer</i>	32	2	2	—
<i>Landsbygd</i>	239	45	15	30	<i>Landsbygd</i>	307	47	9	38
Jönköpings län.					Örebro län.				
<i>Städer</i>	53	2	—	2	<i>Städer</i>	23	—	—	—
<i>Landsbygd</i>	213	41	28	13	<i>Landsbygd</i>	193	17	7	10
Kronobergs län.					Västmanlands län.				
<i>Städer</i>	14	—	—	—	<i>Städer</i>	23	—	—	—
<i>Landsbygd</i>	238	44	13	31	<i>Landsbygd</i>	179	36	17	19
Kalmar län.					Kopparbergs län.				
<i>Städer</i>	36	1	—	1	<i>Städer</i>	37	2	1	1
<i>Landsbygd</i>	257	56	20	36	<i>Landsbygd</i>	293	31	7	24
Gotlands län.					Gävleborgs län.				
<i>Stad</i>	6	—	—	—	<i>Städer</i>	39	1	—	1
<i>Landsbygd</i>	107	26	6	20	<i>Landsbygd</i>	277	38	16	22
Blekinge län.					Västernorrlands län.				
<i>Städer</i>	23	2	—	2	<i>Städer</i>	31	1	1	—
<i>Landsbygd</i>	123	23	5	18	<i>Landsbygd</i>	307	28	11	17
Kristianstads län.					Jämtlands län.				
<i>Städer</i>	27	—	—	—	<i>Stad</i>	8	—	—	—
<i>Landsbygd</i>	349	56	35	21	<i>Landsbygd</i>	222	35	15	20
Malmöhus län.					Västerbottens län.				
<i>Städer</i>	167	9	1	8	<i>Städer</i>	21	1	—	1
<i>Landsbygd</i>	380	31	20	11	<i>Landsbygd</i>	182	26	10	16
Hallands län.					Norrbottnens län.				
<i>Städer</i>	36	1	1	—	<i>Städer</i>	29	1	1	—
<i>Landsbygd</i>	144	20	6	14	<i>Landsbygd</i>	161	18	8	10
					Summa <i>Städer</i>	987	48	15	33
					Summa <i>Landsbygd</i>	5 475	850	353	497
						6 462	898	368	530

och 67 som bygdegårdar. I de av vissa föreningar lämnade uppgifterna torde de flesta av dessa ordenshus, folkets hus och bygdegårdar ha redovisats. Sålunda ha uppgifter rörande sammanlagt 343 dylika byggnader å ofri grund inkommit till kommittén, och lämnas i följande stycke en redogörelse för vad av dessa uppgifter kunnat inhämtas.

Anledningen till att lokalägaren ej förvärvat tomtmarken har i 171 fall uppgivits vara att marken ej är till salu. I 63 fall har tomtmarken ej kunnat förvärfvas på grund av den lokalägande föreningens bristande tillgångar, och i 75 fall har uppgivits att ingen önskan om markförvärfv finnes. Såsom motivering till att lokalägaren ej önskar förvärva tomtmarken har i en del fall framhållits att marken upplåtits på en längre tid mot ringa eller ingen avgift. I dessa fall torde dock behov av tvångsåtgärder för förvärfv av marken kunna uppkomma efter den avtalade tidens slut, därest avtalet ej förlänges av markägaren. Sålunda har exempelvis till kommittén meddelats ett fall, där tomtmarken upplåtits gratis på en tid av 50 år från 1883. Sedan 1933 har lokalägaren flera gånger gjort framställning om friköp men markägaren har vägrat att gå med på någon som helst överenskommelse om marken. I ett gåvobrev, som tillställts kommittén, har en jordägare 1906 på 50 år upplåtit tomt för ett ordenshus under villkor att samlingslokalen ej användes för annat ändamål än utövande av omedelbar nykterhetsverksamhet. Markägaren vägrar nu friköp av tomten samt utestänger de fackliga och politiska organisationerna i orten från lokalen. En lokal, som uppfördes 1913 i en Dala-socken, står på friköpt mark men skulle nu behöva tillbyggas med lokaler för studiecirkclar, läsrum och bibliotek. Den tomt som tillhör lokalen är otillräcklig härför, och det har ej varit möjligt att utvidga densamma då ägaren av angränsande mark begärt 5 kronor per kvadratmeter för denna.

Av de 4 870 missionshusen å landsbygden stå 415 å ofri grund. Då dessa lokaler endast redovisats av de kommunala myndigheterna och lokalägarerna ej själva lämnat uppgifter, har som regel icke angivits anledningen till att lokalägaren ej förvärvat tomtmarken.

De icke-lokalägande föreningar, som lämnat uppgifter till kommittén, ha som regel ej yttrat sig angående tomtfrågan. I enstaka fall har dock uppgivits att det är omöjligt att förvärva tomtmark för uppförande av samlingslokal.

Kommitténs förslag.

*Vid behandlingen av de lagförslag, vilka så småningom ledde till antagandet av vår nu gällande expropriationslag, knöt sig intresset och skuro sig meningarna särskilt starkt kring frågan om expropriation av mark till samlingslokaler. De bestämmelser härom, vilka inflöto i lagen, bära genom sin i flera hänseenden restriktiva karaktär tydliga spår av det motstånd, som mötte tanken att medgiva expropriation till förmån för det enskilda föreningslivet samt ideella och sociala ändamål över huvud taget. Lagen

öppnar visserligen möjlighet till, att annan än kronan tillhörig fastighet genom expropriation tages i anspråk »för att bereda befolkningen eller en väsentlig del därav å en ort mark till uppförande av byggnad för överläggningar eller föredrag i allmänna frågor eller åsyftande religiös uppbyggelse, folkbildning, nykterhetens främjande eller annat därmed jämförligt ideellt ändamål av synnerlig vikt». Bärare av en dylik expropriationsrätt kan emellertid endast vara — förutom kommun eller municipalsamhälle — aktiebolag eller registrerad förening, och en sådan juridisk person är efter expropriationen underkastad särskild statlig kontroll ävensom skärpta bestämmelser rörande lösningsrätt för den tidigare markägaren. Expropriationsrätt för nu ifrågavarande ändamål kan slutligen beviljas endast i fråga om »obebyggd mark belägen å sådan ort på landet, varest särskild svårighet att genom avtal förvärva erforderlig mark visas möta på grund därav att all jord inom ett vidsträckt område tillhör samme eller ett fåtal ägare».

Varken de förhoppningar eller de farhågor, som vid lagens tillkomst hystes rörande verkningarna av bestämmelserna om expropriation av mark till samlingslokaler, kunna sägas ha blivit infriade eller besannade. Av den tidigare redogörelsen framgår nämligen, att under de snart tjugutvå år, som förgått sedan lagen trädde i kraft, endast fyra ansökningar gjorts om expropriation för nu ifrågavarande ändamål, samt att allenast en av dessa ansökningar vunnit bifall. Anledningen till bestämmelsernas ringa tillämpning torde ingalunda vara, att det enskilda föreningslivet kunnat på frivillighetens väg i önskvärd utsträckning förvärva mark för sitt lokalbehov. De reformkrav, som tid efter annan framstälts, tala härutinnan ett annat språk, liksom även de uppgifter, vilka under nu förevarande utredning insamlats. Att icke mindre än 530 i enskild ägo befintliga samlingslokaler för profana ändamål samt 415 missionshus stå på ofri grund lärer tydligt utvisa, att föreningslivet fortfarande, trots expropriationslagens bestämmelser, har att kämpa mot ofta oöverbanneliga svårigheter då det gäller att på ett betryggande sätt tillgodose sitt lokalbehov. För de ideella rörelser av olika slag, som ha sin verksamhet förlagd till dessa lokaler, måste det nämligen mången gång vara förenat med betydande olägenheter att vara eller kunna bliva i ena eller andra hänseendet beroende av markägaren, och i dessa fall kan den omständigheten att lokalägaren icke jämväl är ägare till marken knappast antyda annat än att denna ej kunnat förvärfvas, vare sig genom köp på rimliga villkor eller genom expropriation. En dylik förmodan vinner också bekräftelse genom de uppgifter, som lämnats rörande anledningen till att vederbörande lokalägare icke förvärvat tomtmarken.

Ehuru närmare upplysningar därom icke föreligga hava vidare säkerligen fall förekommit, där planerade byggen för samlingslokaler icke kommit till stånd enär lämplig mark ej stått att på skäliga villkor erhålla, vare sig genom köp eller nyttjanderättsavtal, samt förutsättningar för ett expropriationsförfarande icke heller varit för handen.

Förefintligheten av ett fritt och rikt förgrenat föreningsliv och kulturellt liv över huvud taget måste numera anses som en av grundvalarna för ett

demokratiskt samhälle. I den mån yttre hinder stå i vägen för en dylik samhällsgagnande och för medborgarnas trivsel betydelsefull verksamhets ändamålsenliga bedrivande, böra därför dessa hinder såvitt möjligt och under hänsynstagande till andra berättigade intressen undanröjas. Vår gällande expropriationslag kan visserligen sägas i någon mån ge uttryck åt den nu uttalade uppfattningen, då den bland expropriationsändamålen även upptager förvärv av mark till samlingslokaler. Lagens bestämmelser härutinnan äro emellertid, vid jämförelse med bestämmelserna rörande andra av lagen erkända expropriationsändamål, så restriktivt hållna, att förstnämnda expropriationsändamål med fog kan sägas vara placerat i lägre klass än de övriga. En dylik deklassering synes icke överensstämmande med numera gängse betraktelsesätt i vårt land.

Efter expropriationslagens ikraftträdande har tillkommit en med densamma närbesläktad och i den enskilda jordägarerätten ganska djupt ingripande lagstiftning, numera uttryckt i lagen den 18 juni 1925 om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område (den s. k. ensittarlagen). Syftet med denna lag är i huvudsak att möjliggöra för den, som med nyttjanderätt innehar ett mindre markområde och därå uppfört ett eget hem, att genom inlösen av marken trygga det egna hemmet. Att bestämmelserna härom icke införts i expropriationslagen utan i en särskild lag har väsentligen motiverats därmed, dels att det här i varje särskilt fall är fråga om tillgodoseendet av icke ett allmänt utan ett enskilt behov, dels ock att man för dessa i regel ekonomiskt svagt ställda nyttjanderättshavare velat tillskapa ett billigare inlösningsförfarande än det som enligt expropriationslagen står till buds. I övrigt måste emellertid situationen ofta vara ganska lika för ägaren av en samlingslokal å ofri grund som för den egnahemsägare, vilken allenast med nyttjanderätt innehar sin tomt. Båda måste merendels ha ett starkt såväl ekonomiskt som ideellt intresse av att genom förvärv av marken trygga ett fritt och till tiden obegränsat nyttjande av den därå uppförda byggnaden. Därför synes det rätt och billigt att även för ägaren av en samlingslokal å ofri grund möjlighet öppnas att inlösa den av honom nyttjade marken. Av såväl systematiska som andra skäl torde dock bestämmelser härom icke böra införas i ensittarlagen utan sammanföras med expropriationslagens stadganden angående expropriation av mark till uppförande av samlingslokaler. Detta lagstiftningsarbete bör emellertid ske med beaktande av de stadganden, som i ensittarlagen meddelats rörande av denna lag reglerade förhållanden.

De överväganden, för vilka nu redogjorts, hava lett till upprättandet av *förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation*. Angående den närmare utformningen av förslaget må följande här framhållas.

1 § 8.

Enligt den nuvarande lydelsen av detta lagrum må expropriation ifrågakomma endast för erhållande av mark till *uppförande av samlingslokal*. Sammanställt med bestämmelsen i 104 §, att marken ifråga skall vara obe-

byggd, synes stadgandet i 1 § 8 näppeligen kunna givas sådan innebörd, att det medgiver ägaren av en samlingslokal å ofri grund möjlighet att genom expropriation förvärva marken. En motsatt uppfattning torde visserligen icke sakna anhängare och vinner i någon mån stöd av lagens förarbeten. Bestämmelsen i 104 § om att marken skall vara obebyggd infördes nämligen på förslag av 1917 års lagutskott, vilket som motivering härför framhöll, att för här ifrågavarande ändamål ej borde medgivas expropriation av mark, som redan förut vore bebyggd *av ägaren för något hans ändamål* (kurs. här). För att emellertid på denna punkt skingra all tvekan föreslås nu, under hänvisning till vad tidigare anförts, att orden »uppförande av» måtte utgå ur lagtexten.

I detta sammanhang må erinras därom, att det nu framlagda förslaget icke innefattar ändringar i de för expropriation gällande allmänna bestämmelserna. Sålunda skall, även då ansökan göres om expropriation av mark, varå en sökanden tillhörig samlingslokal redan finnes uppförd, bl. a. följande gälla. Tillfälle skall enligt 4 § tredje stycket lämnas markägaren och annan, som kan av expropriationen lida men, att avgiva yttrande, huruvida markens avstående är med särskild olägenhet förenat, eller annan lämplig mark kan med mindre olägenhet tagas i anspråk, eller eljest något är att erinra i anledning av ansökningen. Finnes vid ärendets prövning, att mer än ett område är tjänligt för det avsedda ändamålet, må enligt 5 § andra stycket expropriationsrätt ej meddelas beträffande det med ansökningen avsedda området, därest avståendet från detsamma medför större olägenhet än nödigt är; och skall jämväl i övrigt tillses, att ändamålet må, utan oskäligen kostnad för den exproprierande, vinnas med minsta olägenhet för annan. Beviljas ansökningen, skall enligt 7 § första stycket för marken erläggas löseskillning motsvarande markens fulla värde. Utgör marken del av en fastighet och lider återstoden skada eller intrång genom expropriationen eller den exproprierade delens användande, skall full ersättning därför gäldas. Uppkommer eljest genom expropriationen skada för ägaren, skall ock sådan skada fullt ersättas. — Genom de nu återgivna samt övriga allmänna bestämmelser torde i det nyss exemplifierade fallet markägarens berättigade intressen vara i skälig omfattning tillvaratagna. Givet är emellertid, att i ett dylikt fall utsikterna till bifall åt ansökningen i regel måste bliva större än då fråga är om uppförande av en ny samlingslokal. Härför talar redan sakens natur liksom även det stadgande i 5 § andra stycket, enligt vilket vid prövningen av ansökningen skall tillses, att ändamålet må, *utan oskäligen kostnad för den exproprierande*, vinnas med minsta olägenhet för annan.

Underrubriken till 102—105 §§.

I överensstämmelse med den föreslagna ändringen av 1 § 8 böra även i underrubriken till 102—105 §§ orden »uppförande av» utgå.

102 §.

Enligt gällande lag kan rätt till expropriation för ändamål, som i 1 § 8 sägs, endast beviljas kommun, municipalsamhälle, aktiebolag eller registre-

rad förening. Det har, enligt vad av lagens förarbeten framgår, ansetts medföra en viss trygghet mot missbruk av expropriationsrätt för berörda ändamål, om sådan rätt endast får beviljas vissa juridiska personer. Att bland de privata rättssubjekten av denna kategori upptagits aktiebolag och registrerade föreningar har motiverats därmed, att en dylik sammanslutnings organisation ger utsikt till samfällighetens varaktiga bestånd och bereder möjlighet till en viss kontroll å dess verksamhet.

Emellertid är det tänkbart, att av någon donator en stiftelse inrättas med ändamål att förse en ort med en byggnad för samlingslokaler. Då en dylik stiftelse kan antagas bliva, måhända i än högre grad än ett bolag eller en förening, av permanent karaktär, synes densamma böra kunna tillerkännas rätt att, om så skulle visa sig erforderligt, genom expropriation förvärva den för förverkligandet av sitt ändamål erforderliga marken. Erinras må, att det nu anförda skälet legat till grund för det i förra delen av detta betänkande framlagda förslaget, att förutom aktiebolag och förening jämväl stiftelse må kunna erhålla lån av statsmedel för tillgodoseendet av behovet av allmänna samlingslokaler.

Såsom förutsättning för att en stiftelse skall kunna tillerkännas sådan rätt, varom nu är fråga, torde det vara lämpligt stadga, att stiftelsen skall stå under Konungens befallningshavandes tillsyn i enlighet med bestämmelserna i lagen den 24 maj 1929 om tillsyn över stiftelser. I sådant fall lär det icke vara erforderligt att i expropriationslagen införa särskilda för stiftelse avsedda bestämmelser, motsvarande dem som enligt 103 § gälla för bolag eller förening.

104 §.

Anledningen till att bestämmelserna om expropriation av mark till samlingslokaler kommit i tillämpning så ytterst sällan, som fallet varit, torde säkerligen i huvudsak vara att tillskriva de förutsättningar, vilka i 104 § angivits för erhållande av rätt till sådan expropriation. Även om man, under hänvisning till det förut återgivna uttalandet av 1917 års lagutskott, tolkar det i paragrafen förekommande begreppet »obebyggd mark» såsom allenast avseende mark, vilken icke är bebyggd av ägaren för något hans ändamål, samt följaktligen anser paragrafens bestämmelser icke i och för sig utgöra hinder för ägare av samlingslokaler å ofri grund att erhålla expropriationsrätt till marken, så lär dock denna tolkning vara till föga båtnad för flertalet sådana lokalägare. Endast sällan torde nämligen marken i fråga uppfylla den i paragrafen jämväl angivna förutsättningen att vara belägen å sådan ort på landet, varest särskild svårighet att genom avtal förvärva erforderlig mark visas möta på grund därav att all jord inom ett vidsträckt område tillhör samme eller ett fåtal ägare. Vill man förhjälpa dessa lokalägare till en mer tryggad besittning av sina lokaler, lär det därför vara nödvändigt att den sist angivna förutsättningen strykes ur lagtexten. Följden härav skulle visserligen bliva att nämnda förutsättning bortföle även då fråga vore om expropriation av mark till uppförande av en ny lokalbygg-

nad. Anser man emellertid, i likhet med kommittén, behovet av allmänna samlingslokaler vara likvärdigt med åtskilliga andra behov, vilka kunna tillgodoses genom expropriation jämväl av mark av annan än den i nu förevarande stadgande angivna karaktären, synes en dylik följd av den nyss förordade lagändringen framstå såsom önskvärd.

Vad vidare beträffar den för rätt till expropriation av mark till uppförande av en ny, för inrymmande av samlingslokaler avsedd byggnad angivna förutsättningen att marken skall vara obebyggd, saknar även stadgandet härom motsvarighet i de för tillgodoseendet av andra av lagen erkända expropriationsändamål gällande bestämmelserna. Stadgandet i fråga, vilket vid sidan av bestämmelserna i 5 § andra stycket och 7 § första stycket måste anses hava en jämförelsevis ringa betydelse såsom skydd för den enskilda äganderätten, kan sålunda, även det, sägas ge uttryck åt den uppfattningen, att av de i 1 § angivna expropriationsändamålen det i punkt 8 upptagna är av den lägsta valören. Då en dylik värdering måste anses föråldrad, skall enligt det nu framlagda lagförslaget jämväl ifrågakvarande stadgande utgå ur lagtexten.

Samtliga nuvarande bestämmelser i 104 § skola således enligt förslaget helt upphävas. Emellertid torde de böra ersättas med vissa stadganden, vilka föranledas därav, att det hädanefter skall kunna medgivas ägare av samlingslokal å ofri grund rätt att genom expropriation förvärva marken.

Icke sällan läser det förhålla sig så, att nyttjanderätten för en dylik lokalägare är till tiden obestämd. Nyttjanderättsavtalet kan då när som helst uppsägas av jordägaren och upphör därmed — jämlikt 2 kap. 57 § lagen den 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egendom, jämfört med 5 § första stycket och 39 § första stycket samma kap. — att gälla den fardag (14 mars), som inträffar näst efter sex månader från uppsägningen. Nyttjanderättshavaren skall visserligen därvid hembjuda jordägaren att inlösa byggnaden, men vill jordägaren ej lösa, måste nyttjanderättshavaren inom tre månader från avträdesdagen bortföra byggnaden, vid äventyr att den eljest tillfaller jordägaren utan lösen (se 2 kap. 57 § nyttjanderättslagen, jämförd med 18 § samma kap.). I fall en sådan lokalägare, varom nu är fråga, skulle vilja exproprieras marken, torde han vara i behov av skydd mot ett illojalt utnyttjande från jordägarens sida av nyss återgivna bestämmelser i nyttjanderättslagen. I sådant syfte upptar nu förevarande lagförslag en mot innehållet i 5 § sista stycket ensittarlagen svarande bestämmelse, enligt vilken, då för ändamål, som i 1 § 8 avses, rätt sökes till expropriation beträffande mark, som sökanden med nyttjanderätt innehar för sådant ändamål, Konungen äger förordna, att sökanden icke må mot sitt bestridande förpliktas avflytta tidigare än å den fardag, som infaller näst efter det ansökningen blivit prövad. Ett dylikt förordnande bör meddelas endast på särskilt yrkande av sökanden och endast om skäl synas tala för, att ansökningen efter vederbörligt remissförfarande kan komma att bifallas. Om ansökningen sedermera bifalles, kommer dock en avsevärd tid att förflyta innan sökanden slutligen kan med äganderätt tillträda marken. Under

denna tid bör hans nyttjanderätt ovillkorligen skyddas. Enligt förslaget skall därför, om ansökningen bifalles, sökanden äga, utan hinder av vad eljest skulle gälla, kvarsitta till den fardag, som infaller näst efter det expropriationsrätten enligt 5 § sista stycket upphört eller enligt 50 § första stycket förverkats, eller till dess expropriationen enligt 49 § första stycket blivit fullbordad.

För den tid, under vilken sökanden allenast med stöd av de nu föreslagna bestämmelserna kvarsitter å det av honom nyttjande området, bör skälig ersättning utgå till jordägaren. Naturligast kunde synas vara att denna ersättning, i brist på åsämjande mellan parterna, fastställdes i samband med bestämmandet av expropriationsersättningen och genom kvittning avdroges å denna. Detta låter sig emellertid icke göra. Därest expropriationsrätten enligt 5 § sista stycket upphör, kommer nämligen ingen expropriationsersättning att bestämmas, och i övriga fall vet man icke, då expropriationsersättningen bestämmas, hur lång tid som kommer att förflyta till dess expropriationen blivit fullbordad eller huruvida icke expropriationsrätten kommer att förverkas. På grund härav har i förslaget införts ett stadgande av den innebörden, att ersättning för den tid sökanden allenast på grund av nyss föreslagna bestämmelser kvarsitter skall, i fall överenskomelse ej träffas, bestämmas av rätten. — För de fall, då sökanden sålunda kvarsitter, har i förslaget tillika — efter förebild av 17 § ensittarlagen — stadgats, att därest expropriation ej kommer till stånd samt sökandens rätt att bortföra honom tillhörig byggnad eller annat, som han påkostat, enligt avtal eller bestämmelse i lag är begränsad till viss tid efter nyttjanderättens upphörande, skall tiden för bortförandet räknas från den dag, då marken skall avträdas.

I nära överensstämmelse med motsvarande stadganden i 100 § expropriationslagen samt 8 § fjärde stycket ensittarlagen, jämfört med 1 § sista stycket samma lag, har slutligen nu förevarande bestämmelser kompletterats med ett stadgande enligt vilket, därest det med ansökningen avsedda området exproprieras, vid uppskattning av områdets värde hänsyn icke må tagas till förbättring, vilken området vunnit genom arbete eller kostnad, som sökanden eller föregående innehavare, vars rätt övergått å denne, nedlagt å området utöver vad honom ålegat enligt vad vid upplåtelsen avtalats eller uppenbarligen varit förutsatt.

105 §.

Den i 105 § föreslagna ändringen är föranledd av den ändring, som tidigare föreslagits beträffande 102 §.

Faint, illegible text covering the majority of the page, appearing to be bleed-through from the reverse side.

Page 100
Date: 10/10/10
Author: [illegible]

BILAGOR

Bilaga A.

Till kommunalnämnder, drätselkammare och kyrkoråd.

I skrivelse den 12 maj 1937, nr 271, har riksdagen anhållit om utredning, huruvida och på vilket sätt stat och kommun må kunna *dels* medverka till förbättring av redan nu befintliga samlingslokaler, vilka äro i behov därav, *dels ock* genom lån och subvention stimulera till uppförande av nya lokaler. Tillika har riksdagen påkallat en undersökning, om ej under statens och kommunernas medverkan uppförda samlingslokaler må kunna i ökad omfattning tagas i anspråk för de mångskiftande behov, som på detta område ständigt anmäla sig.

Härefter har statsrådet och chefen för socialdepartementet, jämlikt Kungl. Maj:ts den 19 november 1937 givna bemyndigande, tillkallat fem utredningsmän för att inom nämnda departement biträda med utredning rörande behovet av allmänna samlingslokaler samt dess tillgodoseende genom medverkan av stat och kommun jämte andra därmed sammanhängande frågor.

För fullgörande av detta uppdrag få utredningsmännen härmed anhålla, att Ni måtte lämna vissa uppgifter beträffande lokalförhållandena inom Edert förvaltningsområde.

Då det för ett riktigt bedömande av lokalbehovet inom en kommun är erforderligt att erhålla uppgifter om samtliga där befintliga samlingslokaler ävensom i vilken utsträckning desamma upplåtas för allmänheten, hemställes att så utförliga uppgifter som möjligt lämnas till utredningsmännen.

Således böra uppgifterna avse såväl av de borgerliga och kyrkliga kommunerna ägda eller förvaltade lokaler (såsom sockenstugor, medborgarhus, församlingshem och andra) som lokaler tillhöriga föreningar eller enskilda (exempelvis missionshus, folkets hus, ordenslokaler med flera).

För skolbyggnader lämnas endast de uppgifter, som angivas under punkt 2 å förteckningens sista sida.

Uppgifter beträffande kyrkor erfordras icke.

I utredningsmännens uppdrag ingår även att överväga vissa ifrågasatta ändringar i gällande expropriationslagstiftning. Med anledning härav torde angivas i vilka fall tomtmarken ej tillhör lokalägaren.

Lämpligt är att kommunerna uppgiva även påbörjade eller planerade byggnader för samlingslokaler.

Begäran om uppgifter utsändes både till de borgerliga och kyrkliga kommunerna, vilka böra var för sig lämna så fullständiga uppgifter som möjligt beträffande samtliga för dem kända samlingslokaler, ehuru uppgifterna komma att hänföra sig till samma områden. Härvid förutsättes, att vederbörande ordförande i kommunalnämnd, drätselkammare eller kyrkoråd lämna övriga ledamöter tillfälle att yttra sig.

I de fall — i större stadskommuner — där det kan vara förenat med avsevärda svårigheter att lämna uppgift om samtliga förefintliga samlingslokaler bör särskilt anmärkas, om de lämnade uppgifterna äro ofullständiga.

Uppgifterna skola lämnas å bifogade frågeformulär — det ena exemplaret är avsett för Edert arkiv — och insändas till länsstyrelsen före den 1 maj 1938. Erforderliga ytterligare formulär kunna erhållas från länsstyrelsen.

Stockholm den 1 mars 1938.

För 1937 års utredning angående allmänna samlingslokaler:

HARALD HALLÉN.

Dagny Olsson.

Frågeformulär att användas vid lämnande av uppgifter i anledning av cirkulärskrivelse den 1 mars 1938 från 1937 års utredning angående allmänna samlingslokaler.

Förteckning över samlingslokaler inom

..... kommun och län.
..... församling

Avgiven av, adress tel.

(Ordförande i {kommunalnämnd
drättselkammare}
kyrkoråd

Lokal (kommunalhus, församlings- hem, av för- eningar och en- skilda ägda samlingslokaler m. m.)	Ägare	Tax- värde	Befinner sig lokalen i gott, mindre gott eller otill- fredsställande skick?	Huru många samlings- salar finns och huru många perso- ner rymmas i var och en av dessa?	Antal övriga till lokalen hörande rum och deras an- vändning (kök, rum för sty- relse, nämnder studiecirklar, bibliotek etc.)	För vilka organisa- tioner upplåtes lokalen?	På vilka villkor upplåtes lokalen (hyra, inskränk- ningar beträf- fande dans och andra nöjestill- ställningar, om hänsyn taga till vederbörande organisations ändamål o. s. v.)?	Tillhör tomt- marken lokal- ägaren?
1.								
2.								

För lokal som är under uppförande angives beräknade tidpunkten för färdigställandet.
> > > > planerad > > > > arbetets påbörjande.

- Om någon av de i förteckningen upptagna lokalerna ej står på fri och egen grund, angiv här anledningen till att lokalägaren ej förvärvat tomtmarken.
.....
- Bruka inom kommunen befintliga skollokaler upplåtas till föreningsändamål?
Angiv i så fall till vilken eller vilka organisationer och under vilka villkor upplåtelse sker.
.....
- Äro de inom kommunen eller församlingen tillgängliga samlingslokaler tillfredsställande för föreningslivet därstädes?
Om ej, angiv anledningen härtill (om vissa organisationer sakna tillgång till lokaler, om befintliga lokaler ej äro ändamålsenliga, otillfredsställande läge, för hög hyra etc.).
.....
- Anses statens medverkan behövlig för erhållande av erforderliga samlingslokaler inom kommunen eller församlingen?
Önskemål beträffande statens medverkan för uppförande av nya eller förbättrande av befintliga samlingslokaler.
.....
- Övriga upplysningar.
.....

Till föreningar och sammanslutningar.

Jämlikt Kungl. Maj:ts den 19 november 1937 givna bemyndigande har statsrådet och chefen för socialdepartementet tillkallat sakkunniga för att inom nämnda departement biträda med utredning rörande behovet av samlingslokaler för föreningslivet och folkbildningsverksamheten samt dess tillgodoseende genom medverkan av stat och kommun jämte därmed sammanhängande frågor.

För fullgörande av detta uppdrag få utredningsmännen härmed anhålla, att Ni måtte lämna vissa uppgifter å omstående sidor beträffande Eder förenings lokalförhållanden.

De allmänna uppgifterna under A böra ifyllas av fackliga, kulturella och politiska sammanslutningar. Därest någon av dessa sammanslutningar är ägare av fastighet böra *därjämte* de särskilda uppgifterna under B ifyllas. Äro flera föreningar meddelägare i samma fastighet är det givetvis tillräckligt att uppgifter under B lämnas av en av föreningarna. — Exempelvis lämnar en nykterhetsförening, som är ägare av eller delägare i ett ordenshus, uppgifter under A samt låter styrelsen för ordenshuset fylla i uppgifterna under B. Skulle flera föreningar i orten vara delägare i huset behöva dessa då endast lämna uppgifter under A. Samverkan mellan de olika föreningarna bör ske på sådant sätt, att man förvissar sig om att en av dem ifyller uppgifterna även under B och ej förlitar sig på att någon annan verkligen lämnat dessa uppgifter.

Folkets Husföreningarna torde lämna uppgifter endast under B.

I utredningsmännens uppdrag ingår även att överväga vissa ifrågasatta ändringar i gällande expropriationslagstiftning. Med anledning härav har medtagits uppgifter angående äganderätten till tomtmarken.

Då det för ett riktigt bedömande av lokalbehovet är erforderligt att erhålla uppgifter i så stor utsträckning som möjligt, hemställes att föreningarna ville noggrant ifylla de begärda uppgifterna samt insända desamma till utredningsmännen (adress: Socialdepartementet) *före den 1 september 1938.*

För 1937 års utredning angående allmänna samlingslokaler:

HARALD HALLÉN.

Dagny Olsson.

Län:
 Kommun:
 Plats:
 Föreningens namn:
 Medlemsantal:
 Riksorganisationens namn:

A. Allmänna uppgifter.

(Ifyllas av fackliga, kulturella och politiska organisationer.)

1. Var brukar föreningen hålla sina sammankomster?
 Uppgiv om sammanträdeslokalen tillhör enskild person, kommun eller samman-
 slutning samt meddela i sistnämnda fallet fullständigt namn och adress på
 lokalägaren:
2. På vilka villkor upplåtes lokalen (hyra, inskränkningar beträffande dans och
 andra nöjestillställningar, viss tid bestämd för sammankomsternas avslutande
 o. s. v.)?
3. Bruka inom kommunen befintliga kommunalrum eller skollokaler upplåtas för
 föreningens sammankomster? 4. Om ej, angiv anledningen
 härtill:
5. Äro de inom kommunen befintliga samlingslokalerna tillfredsställande för för-
 eningens behov a) beträffande föreningsarbetet i allmänhet? 6. Om ej,
 b) beträffande folkbildningsverksamheten?
 Uppgiv anledningen härtill (för hög hyra; otillfredsställande läge; otillräckligt
 utrymme; viss tid bestämd för avslutande av sammankomster; brist på lämp-
 liga lokaler för studiecirklar, läsrum och bibliotek; lokalerna ofta upptagna för
 biograf- och andra nöjestillställningar; avsaknad av skioptikon, filmapparat och
 scenanordning etc.):
7. Önskemål beträffande statens och kommunens medverkan för tillgodoseende av
 föreningens lokalbehov:

(Uppgiftslämnare.)

B. Särskilda uppgifter.

(Ifyllas av lokalägande föreningar.)

1. Lokalens namn och adress:
2. Tax.-värde: 3. Brandförsäkringsvärde:
4. Skuld å fastigheten: 5. Är föreningen för sin ekonomi
 beroende av att lokalerna upplåtas för biograf- och andra nöjestillställningar i
 större omfattning?
6. Befinner sig fastigheten i gott, mindre gott eller otillfredsställande skick (det
 ej tillämpliga överstrykes)?
7. Huru många samlingssalar finnas och huru många personer rymmas i var och
 en av dessa?
8. Övriga lokaler inom fastigheten, som kunna betjäna föreningslivet, och deras
 användning:
9. För vilka slag av organisationer upplåtas lokalerna?
10. Är någon organisation utestängd från lokalerna (ex.-vis av politiska skäl)?
11. På vilka villkor upplåtas lokalerna (hyra, inskränkningar beträffande dans och
 andra nöjestillställningar, viss tid bestämd för sammankomsternas avslutande
 o. s. v.)?
12. Tillhör tomtmarken lokalägaren? 13. Om ej, angiv anledningen
 till att tomtmarken ej förvärvats:
14. Önskemål beträffande statens och kommunens medverkan för sanering eller
 förbättring av föreningens lokalföretag:

(Uppgiftslämnare.)

Lokalbeståndet i riket.

	Summa	L o k a l e r n a s								
		karaktär		ä g a r e			beskaffenhet		upplåtelse	
		kom- munala	en- skilda	allmän	för- eningar	övriga en- skilda	god	ej god	utan in- skränk- ning	med in- skränk- ning
Stockholms län.										
<i>9 städer.</i>										
Antal lokaler	45	12	33	21	17	7	35	7	15	28
» salar och rum	135	34	101	60	63	12	119	11	56	77
Tax.-värde i 1 000 tal kr.	1 888	477	1 411	824	951	113	1 846	42	1 324	564
Antal personer	11 100	2 500	8 600	3 900	5 780	1 420	9 150	1 150	5 500	4 900
<i>112 övriga kommuner.</i>										
Antal lokaler	210	71	139	73	93	44	168	34	103	92
» salar och rum	510	147	363	157	256	97	437	61	264	224
Tax.-värde i 1 000 tal kr.	5 062	2 214	2 848	2 190	1 486	1 386	4 514	221	2 142	2 300
Antal personer	34 100	7 900	26 200	7 750	18 300	8 050	28 300	4 430	19 450	12 700
Uppsala län.										
<i>2 städer.</i>										
Antal lokaler	33	8	25	5	24	4	28	5	8	23
» salar och rum	106	14	92	13	86	7	72	34	40	52
Tax.-värde i 1 000 tal kr.	3 710	75	3 635	65	3 635	10	3 361	349	1 564	2 020
Antal personer	6 840	740	6 100	650	5 700	490	5 880	960	2 160	3 840
<i>86 övriga kommuner.</i>										
Antal lokaler	137	51	86	50	71	16	113	22	73	58
» salar och rum	334	95	239	98	207	29	287	44	195	128
Tax.-värde i 1 000 tal kr.	1 241	353	888	343	710	188	1 164	77	819	401
Antal personer	23 450	4 250	19 200	4 270	15 530	3 650	19 500	3 600	13 900	8 900
Södermanlands län.										
<i>7 städer.</i>										
Antal lokaler	51	12	39	13	22	16	40	11	20	29
» salar och rum	187	40	147	41	100	46	162	25	97	86
Tax.-värde i 1 000 tal kr.	3 467	343	3 124	525	1 780	1 162	3 264	203	1 718	1 705
Antal personer	15 420	1 800	13 620	2 140	6 900	6 380	12 300	3 120	9 000	6 230

Anm. För varje län har angivits dels antalet städer och dels antalet övriga kommuner, var-
efter lokalbeståndet inom varje sådan avdelning redovisats för sig. Lokalerna ha med hänsyn till
sin karaktär indelats i kommunala och enskilda. Med kommunala lokaler avses här sådana som till-
godose det kommunala lokalbehovet såsom kommunalhus, kommunalrum, församlingshem och för-
samlingssalar. Såsom framgår av en jämförelse med de siffror, som angivits under rubriken allmän
ägare, motsvara dessa ej alltid siffrorna för lokal av kommunal karaktär. Detta kan bero antingen
på att kommunerna äga samlingslokaler, som uteslutande användas för föreningslivets behov
(exempelvis kan kommunen ha omändrat en indragen skola till föreningslokal) eller på att en lokal
av kommunal karaktär äges av förening eller enskild person (exempelvis kan ett församlingshem
eller en församlingssal ägas av en stiftelse eller förening). Under rubriken allmän ägare redovisas
jämväl de fall, där staten är ägare av samlingslokal. — Beträffande upplåtelse av lokalerna har
skillnad gjorts mellan de fall, där lokalerna uthyras till föreningslivet i allmänhet och där lokalerna
endast upplåtas för lokalägaren eller för vissa slag av föreningsverksamhet. — I en del fall har upp-
giftslämnaren ej svarat på frågorna om lokalernas beskaffenhet eller i vilken utsträckning de upplåtas.
Samtliga lokaler äro därför ej redovisade i dessa avseenden.

	L o k a l e r n a s									
	Sum- ma	karaktär		ä g a r e			beskaffenhet		upplåtelse	
		kom- munala	en- skilda	allmän	för- eningar	övriga en- skilda	god	ej god	utan in- skränk- ning	med in- skränk- ning
<i>89 övriga kommuner.</i>										
Antal lokaler	194	82	112	84	72	38	146	40	103	82
» salar och rum	393	135	258	134	191	68	307	68	225	153
Tax.-värde i 1 000 tal kr.	1 670	625	1 045	756	708	206	1 466	152	1 115	536
Antal personer	26 400	7 200	19 200	8 390	13 650	4 360	22 280	3 260	17 300	8 170
<i>Östergötlands län.</i>										
<i>7 städer.</i>										
Antal lokaler	59	23	36	24	25	10	48	10	16	41
» salar och rum	229	77	152	75	110	44	195	32	63	160
Tax.-värde i 1 000 tal kr.	4 162	1 197	2 965	1 928	2 018	216	4 027	112	1 370	2 727
Antal personer	17 900	4 050	13 850	5 700	8 700	3 500	16 000	1 800	5 820	11 570
<i>145 övriga kommuner.</i>										
Antal lokaler	239	100	139	104	113	22	182	43	98	129
» salar och rum	509	173	336	178	297	34	419	78	248	252
Tax.-värde i 1 000 tal kr.	2 673	925	1 748	949	1 506	218	2 408	210	1 575	1 043
Antal personer	31 850	8 000	23 850	8 600	20 300	2 950	26 600	4 430	18 940	12 350
<i>Jönköpings län.</i>										
<i>8 städer.</i>										
Antal lokaler	53	16	37	18	27	8	46	7	22	29
» salar och rum	150	41	109	43	90	17	133	17	69	79
Tax.-värde i 1 000 tal kr.	2 340	799	1 541	857	799	684	2 299	41	1 480	860
Antal personer	13 840	3 400	10 440	4 120	7 100	2 620	13 090	750	8 770	3 870
<i>128 övriga kommuner.</i>										
Antal lokaler	213	117	96	115	81	17	179	30	89	104
» salar och rum	415	200	215	191	199	25	355	49	191	189
Tax.-värde i 1 000 tal kr.	1 658	868	790	796	607	255	1 507	130	692	749
Antal personer	30 730	12 130	18 600	11 580	15 050	4 100	27 610	2 490	13 805	13 950
<i>Kronobergs län.</i>										
<i>2 städer.</i>										
Antal lokaler	14	4	10	4	7	3	12	2	8	5
» salar och rum	40	10	30	10	26	4	37	3	24	12
Tax.-värde i 1 000 tal kr.	546	105	441	105	441	—	499	47	444	102
Antal personer	3 930	940	2 990	940	2 440	550	3 670	260	2 870	580
<i>87 övriga kommuner.</i>										
Antal lokaler	238	75	163	75	145	18	177	61	155	78
» salar och rum	617	129	488	129	449	39	471	146	448	161
Tax.-värde i 1 000 tal kr.	1 927	865	1 062	859	897	171	1 655	272	1 163	593
Antal personer	40 690	7 490	33 200	7 440	28 920	4 330	32 300	8 390	31 840	8 400
<i>Kalmar län.</i>										
<i>6 städer.</i>										
Antal lokaler	36	11	25	14	20	2	30	6	10	17
» salar och rum	103	18	85	23	69	11	89	14	43	49
Tax.-värde i 1 000 tal kr.	3 063	1 049	2 014	1 439	789	835	2 612	451	1 037	1 233
Antal personer	7 980	960	7 020	2 220	5 260	500	6 550	1 430	3 780	2 800

	L o k a l e r n a s									
	Sum- ma	karaktär		ä g a r e			beskaffenhet		upplåtelse	
		kom- munala	en- skilda	allmän	för- eningar	övriga en- skilda	god	ej god	utan in- skränk- ning	med in- skränk- ning
<i>106 övriga kommuner.</i>										
Antal lokaler	257	94	163	95	135	27	209	39	121	119
» salar och rum	605	206	399	211	348	46	503	83	318	254
Tax.-värde i 1 000 tal kr.	1 637	618	1 019	633	778	226	1 464	153	931	632
Antal personer	43 970	11 520	32 450	12 970	27 500	4 500	37 620	4 880	25 660	16 570
Gotlands län.										
<i>1 stad.</i>										
Antal lokaler	6	2	4	2	4	—	6	—	4	2
» salar och rum	34	12	22	12	12	10	34	—	22	12
Tax.-värde i 1 000 tal kr.	1 312	277	1 035	277	115	920	1 312	—	1 035	277
Antal personer	1 290	340	950	340	450	500	1 290	—	950	340
<i>91 övriga kommuner.</i>										
Antal lokaler	107	38	69	39	57	11	84	23	53	46
» salar och rum	219	55	164	53	146	20	173	46	122	87
Tax.-värde i 1 000 tal kr.	267	84	183	82	150	35	234	33	105	161
Antal personer	12 970	2 270	10 700	2 420	8 400	2 150	10 820	2 150	8 140	4 080
Blekinge län.										
<i>4 städer.</i>										
Antal lokaler	23	5	18	4	19	—	22	1	7	16
» salar och rum	71	11	60	9	62	—	67	4	29	42
Tax.-värde i 1 000 tal kr.	1 209	410	799	343	866	—	1 209	—	662	547
Antal personer	4 690	1 330	3 360	1 060	3 630	—	4 590	100	2 350	2 340
<i>36 övriga kommuner.</i>										
Antal lokaler	123	39	84	37	70	16	94	28	74	45
» salar och rum	311	85	226	78	200	33	248	58	188	118
Tax.-värde i 1 000 tal kr.	767	303	464	248	429	90	654	88	430	337
Antal personer	20 280	4 700	15 580	4 200	12 860	3 220	17 070	2 910	13 700	5 900
Kristianstads län.										
<i>4 städer.</i>										
Antal lokaler	27	8	19	9	15	3	23	4	6	21
» salar och rum	75	50	25	20	47	8	59	16	27	48
Tax.-värde i 1 000 tal kr.	277	137	140	137	140	—	232	45	107	170
Antal personer	6 820	850	5 970	1 280	3 100	2 440	5 780	1 040	3 600	3 220
<i>147 övriga kommuner.</i>										
Antal lokaler	349	141	208	142	141	66	307	35	183	149
» salar och rum	886	297	589	303	424	159	786	83	495	348
Tax.-värde i 1 000 tal kr.	3 488	976	2 512	1 034	1 714	740	3 328	125	2 000	1 333
Antal personer	60 130	15 260	44 870	16 130	29 200	14 800	54 360	4 400	37 850	19 900
Malmöhus län.										
<i>9 städer.</i>										
Antal lokaler	167	26	141	32	52	83	155	9	64	97
» salar och rum	701	101	600	125	314	262	674	19	322	350
Tax.-värde i 1 000 tal kr.	15 059	2 093	12 966	2 383	5 992	6 694	14 969	80	7 067	6 890
Antal personer	55 380	6 480	48 900	8 800	21 720	24 860	53 700	1 490	27 280	26 150

	Sum- ma	L o k a l e r n a s								
		karaktär		ä g a r e			beskaffenhet		upplåtelse	
		kom- munala	en- skilda	allmän	för- eningar	övriga en- skilda	god	ej god	utan in- skränk- ning	med in- skränk- ning
<i>236 övriga kommuner.</i>										
Antal lokaler	380	175	205	175	103	102	322	39	186	141
» salar och rum	759	279	480	287	289	183	656	78	439	253
Tax.-värde i 1 000 tal kr.	4 047	692	3 355	696	1 196	2 155	3 855	157	2 155	836
Antal personer	49 130	12 530	36 600	13 500	19 950	15 680	43 800	4 120	32 070	12 200
Hallands län.										
<i>5 städer.</i>										
Antal lokaler	36	8	28	12	13	11	31	5	20	13
» salar och rum	88	20	68	28	36	24	79	9	46	32
Tax.-värde i 1 000 tal kr.	4 081	867	3 214	1 070	779	2 232	4 027	54	2 414	1 593
Antal personer	15 720	1 870	13 850	4 480	5 980	5 260	14 460	1 260	10 500	4 700
<i>86 övriga kommuner.</i>										
Antal lokaler	144	45	99	45	85	14	121	21	84	57
» salar och rum	364	76	288	75	253	36	311	53	240	120
Tax.-värde i 1 000 tal kr.	706	157	549	157	475	74	646	60	475	231
Antal personer	25 000	3 370	21 630	3 400	17 450	4 150	22 000	3 000	18 740	6 000
Göteborgs län.										
<i>7 städer.</i>										
Antal lokaler	85	24	61	32	27	26	72	10	25	54
» salar och rum	333	108	225	157	116	60	293	33	105	212
Tax.-värde i 1 000 tal kr.	18 995	1 278	17 717	10 785	3 076	5 134	18 627	248	3 542	15 423
Antal personer	36 300	5 100	31 200	19 800	9 800	6 700	25 100	10 830	9 770	25 400
<i>87 övriga kommuner.</i>										
Antal lokaler	195	57	138	58	106	31	153	32	129	55
» salar och rum	476	95	381	93	306	77	394	56	345	113
Tax.-värde i 1 000 tal kr.	1 613	411	1 202	411	743	459	1 441	119	1 195	375
Antal personer	32 150	5 450	26 700	5 600	20 250	6 300	25 680	3 340	23 120	8 170
Älvsborgs län.										
<i>6 städer.</i>										
Antal lokaler	48	16	32	18	22	8	41	7	18	24
» salar och rum	137	45	92	50	65	22	116	21	59	66
Tax.-värde i 1 000 tal kr.	3 219	1 385	1 834	1 505	1 351	363	3 092	127	1 185	1 721
Antal personer	11 960	2 560	9 400	3 040	7 320	1 600	10 430	1 530	5 860	5 420
<i>217 övriga kommuner.</i>										
Antal lokaler	347	112	235	112	178	57	284	53	174	152
» salar och rum	815	215	600	221	476	118	689	105	450	324
Tax.-värde i 1 000 tal kr.	1 966	540	1 426	546	844	576	1 826	125	1 103	654
Antal personer	49 000	10 400	38 600	10 300	27 500	11 200	42 160	6 130	29 000	18 000
Skaraborgs län.										
<i>7 städer.</i>										
Antal lokaler	61	20	41	26	22	13	43	17	15	36
» salar och rum	157	50	107	70	57	30	127	28	46	87
Tax.-värde i 1 000 tal kr.	1 757	372	1 385	914	485	358	1 578	179	1 179	1 568
Antal personer	15 100	2 490	12 610	5 200	6 300	3 600	11 330	3 500	5 730	7 200

	Summa	L o k a l e r n a s								
		karaktär		ä g a r e			beskaffenhet		upplåtelse	
		kom- munala	en- skilda	allmän	för- eningar	övriga en- skilda	god	ej god	utan in- skränk- ning	med in- skränk- ning
<i>258 övriga kommuner.</i>										
Antal lokaler	221	99	122	101	98	22	186	33	93	113
» salar och rum	473	178	295	181	241	51	387	86	212	224
Tax.-värde i 1 000 tal kr.	1 496	640	856	700	485	311	1 420	76	650	754
Antal personer	26 580	7 950	18 630	7 950	14 560	4 070	24 080	2 500	14 150	11 570
Värmlands län.										
<i>4 städer.</i>										
Antal lokaler	32	11	21	11	17	4	20	9	9	22
» salar och rum	101	23	78	29	66	6	79	22	19	79
Tax.-värde i 1 000 tal kr.	3 015	811	2 204	1 114	1 729	172	2 684	331	678	2 037
Antal personer	6 010	1 170	4 840	2 180	3 210	620	3 560	2 450	2 190	2 980
<i>88 övriga kommuner.</i>										
Antal lokaler	307	92	215	91	196	20	223	79	185	97
» salar och rum	873	270	603	263	578	32	660	207	522	248
Tax.-värde i 1 000 tal kr.	2 135	726	1 409	717	1 274	144	1 790	319	1 412	550
Antal personer	52 200	8 000	44 200	7 820	40 680	3 700	42 000	9 900	36 900	12 850
Örebro län.										
<i>4 städer.</i>										
Antal lokaler	23	10	13	14	7	2	20	3	8	15
» salar och rum	91	35	56	54	33	4	82	9	40	51
Tax.-värde i 1 000 tal kr.	3 268	1 297	1 971	2 414	795	59	3 046	222	1 628	1 640
Antal personer	7 490	1 870	5 620	3 910	3 300	280	6 590	900	4 440	3 050
<i>60 övriga kommuner.</i>										
Antal lokaler	193	55	138	60	112	21	145	48	119	67
» salar och rum	511	124	387	130	331	50	396	115	343	157
Tax.-värde i 1 000 tal kr.	1 942	651	1 291	702	1 015	225	1 744	198	1 309	552
Antal personer	33 800	5 960	27 840	6 470	23 600	3 730	27 700	6 100	23 630	9 290
Västmanlands län.										
<i>4 städer.</i>										
Antal lokaler	23	6	17	6	11	6	19	4	12	9
» salar och rum	58	12	46	10	31	17	48	10	33	24
Tax.-värde i 1 000 tal kr.	1 826	498	1 328	411	928	487	1 411	415	728	885
Antal personer	6 800	850	5 950	1 600	4 570	630	5 650	1 150	4 470	2 260
<i>65 övriga kommuner.</i>										
Antal lokaler	179	54	125	55	107	17	135	38	108	67
» salar och rum	423	100	323	102	294	27	335	88	297	122
Tax.-värde i 1 000 tal kr.	1 624	340	1 284	345	1 143	136	1 422	202	1 220	391
Antal personer	33 650	5 920	27 730	6 070	24 300	3 280	28 400	5 250	24 550	8 710
Kopparbergs län.										
<i>5 städer.</i>										
Antal lokaler	37	9	28	12	17	8	27	9	11	16
» salar och rum	101	29	72	41	50	10	77	24	34	44
Tax.-värde i 1 000 tal kr.	2 841	332	2 509	782	231	1 828	2 705	136	125	355
Antal personer	10 330	1 360	8 970	2 080	5 400	2 850	8 000	2 330	3 470	3 610

	L o k a l e r n a s									
	Sum- ma	karaktär		ä g a r e			beskaffenhet		upplåtelse	
		kom- munala	en- skilda	allmän	för- eningar	övriga en- skilda	god	ej god	utan in- skränk- ning	med in- skränk- ning
<i>52 övriga kommuner.</i>										
Antal lokaler	293	61	232	76	192	25	205	83	182	91
» salar och rum	755	154	601	181	514	60	544	198	496	215
Tax.-värde i 1 000 tal kr.	2 952	937	2 015	1 019	1 563	370	2 574	378	1 583	1 252
Antal personer	55 830	7 700	48 130	9 500	38 500	7 830	40 120	14 850	39 250	12 550
Gävleborgs län.										
<i>3 städer.</i>										
Antal lokaler	39	14	25	15	17	7	30	9	10	29
» salar och rum	131	40	91	44	69	18	98	33	39	92
Tax.-värde i 1 000 tal kr.	2 355	1 163	1 192	1 208	918	229	1 929	426	649	1 706
Antal personer	11 370	3 480	7 890	4 330	5 140	1 900	9 570	1 800	4 940	6 430
<i>53 övriga kommuner.</i>										
Antal lokaler	277	65	212	65	183	29	209	62	176	93
» salar och rum	806	172	634	174	571	61	609	152	519	237
Tax.-värde i 1 000 tal kr.	3 245	841	2 404	848	1 861	536	2 849	280	2 033	1 028
Antal personer	64 140	10 320	53 820	10 430	46 760	6 950	52 020	9 000	43 660	17 170
Västernorrlands län.										
<i>4 städer.</i>										
Antal lokaler	31	9	22	9	18	4	24	7	13	18
» salar och rum	120	36	84	36	69	15	95	25	50	70
Tax.-värde i 1 000 tal kr.	3 702	625	3 077	625	2 642	435	3 429	273	1 507	2 195
Antal personer	9 010	2 810	6 200	2 820	5 770	420	6 790	2 220	5 040	3 970
<i>63 övriga kommuner.</i>										
Antal lokaler	307	71	236	72	197	38	201	105	199	103
» salar och rum	803	169	634	171	542	90	545	258	544	254
Tax.-värde i 1 000 tal kr.	2 848	830	2 018	835	1 640	373	2 217	627	1 862	946
Antal personer	67 400	10 000	57 400	10 040	48 600	8 760	47 100	20 300	50 800	16 030
Jämtlands län.										
<i>1 stad.</i>										
Antal lokaler	8	—	8	1	5	2	8	—	4	4
» salar och rum	31	—	31	4	21	6	31	—	13	18
Tax.-värde i 1 000 tal kr.	607	—	607	—	447	160	607	—	172	435
Antal personer	3 420	—	3 420	240	1 710	1 470	3 420	—	2 440	980
<i>61 övriga kommuner.</i>										
Antal lokaler	222	56	166	56	142	24	130	84	124	84
» salar och rum	665	147	518	140	471	54	414	241	381	253
Tax.-värde i 1 000 tal kr.	1 294	361	933	348	798	148	866	398	697	483
Antal personer	42 100	5 920	36 180	5 780	32 580	3 750	27 070	14 380	27 830	12 850
Västerbottens län.										
<i>2 städer.</i>										
Antal lokaler	21	4	17	6	11	4	19	2	4	16
» salar och rum	76	7	69	14	51	11	68	8	19	46
Tax.-värde i 1 000 tal kr.	1 577	300	1 277	300	1 027	250	1 527	50	408	1 049
Antal personer	5 020	880	4 140	950	3 500	570	4 470	550	940	2 860

	Summa	L o k a l e r n a s								
		karaktär		ä g a r e			beskaffenhet		upplåtelse	
		kom- munala	en- skilda	allmän	för- eningar	övriga en- skilda	god	ej god	utan in- skränk- ning	med in- skränk- ning
<i>30 övriga kommuner.</i>										
Antal lokaler	182	50	132	52	93	37	127	41	99	63
» salar och rum	427	112	315	116	255	56	324	92	261	138
Tax.-värde i 1 000 tal kr.	1 429	568	861	557	682	190	1 231	180	663	583
Antal personer	33 840	8 470	25 370	8 720	19 120	6 000	26 050	6 520	21 760	9 820
<i>Norrbottnens län.</i>										
<i>4 städer.</i>										
Antal lokaler	29	9	20	10	18	1	25	4	10	18
» salar och rum	113	34	79	38	69	6	100	13	48	59
Tax.-värde i 1 000 tal kr.	871	284	587	608	263	—	361	510	769	102
Antal personer	6 750	1 770	4 980	2 170	4 390	180	5 390	1 340	2 850	3 740
<i>25 övriga kommuner.</i>										
Antal lokaler	161	31	130	36	90	35	77	75	96	51
» salar och rum	409	74	335	87	253	69	229	163	245	138
Tax.-värde i 1 000 tal kr.	1 520	292	1 228	276	849	395	1 078	434	785	607
Antal personer	33 760	4 540	29 220	5 470	20 380	7 910	18 860	13 400	21 300	10 100

Uppgifter om önskemål angående statens medverkan m. m.

	Kom- muner som önska statens med- verkan	In- vånare- antal	Statens medverkan önskas för			Kom- muner som ej önska statens med- verkan	In- vånare- antal	Skollokaler	
			uppförande av		för- bätt- ring av lokal			upp- låtas i föl- jande kom- muner	upp- låtas ej i föl- jande kom- muner
			all- män lokal	för- sam- lings- hus					
Stockholms län.									
9 städer	4	16 400	3	2	—	4	25 000	7	2
112 övriga kommuner . . .	76	164 000	60	46	—	31	50 300	96	14
Uppsala län.									
2 städer	2	41 000	1	1	—	—	—	2	—
86 övriga kommuner . . .	45	55 200	33	6	7	38	42 700	64	18
Södermanlands län.									
7 städer	5	53 260	4	1	—	1	5 000	4	2
89 övriga kommuner . . .	65	91 000	49	23	6	20	28 800	79	7
Östergötlands län.									
7 städer	4	106 000	4	1	—	3	15 500	6	1
145 övriga kommuner . . .	73	98 600	47	28	5	66	84 500	123	19
Jönköpings län.									
8 städer	4	25 000	4	2	—	4	52 000	6	1
128 övriga kommuner . . .	47	63 000	23	38	2	72	87 200	101	24
Kronobergs län.									
2 städer	1	5 000	1	—	—	1	10 000	1	—
87 övriga kommuner . . .	46	70 000	23	14	12	37	64 300	32	52
Kalmar län.									
6 städer	5	50 480	4	2	1	1	2 120	5	1
106 övriga kommuner . . .	42	73 810	26	13	6	56	100 840	77	22
Gotlands län.									
1 stad	1	11 500	1	1	—	—	—	1	—
91 övriga kommuner . . .	50	26 300	41	2	7	38	18 500	70	20
Blekinge län.									
4 städer	1	6 000	1	—	—	2	14 000	1	2
36 övriga kommuner . . .	20	65 000	14	6	3	12	28 000	18	6
Kristianstads län.									
4 städer	2	9 000	1	—	1	2	17 500	4	—
147 övriga kommuner . . .	43	54 000	28	9	8	97	157 500	113	31

Anm. För jämförelse har i sammanställningen först intagits uppgift om antalet samtliga kommuner i varje län. Därefter har angivits antalet av de kommuner, som önska statens medverkan för tillgodoseende av lokalbehovet samt invånarantalet i dessa kommuner. I de följande tre kolumnerna har formen för den önskade medverkan angivits, varvid är att märka att samma kommun kan ha framställt önskemål i olika avseenden ävensom att någon uppgift å antalet lokaler som anses önskvärda ej förekommer. Antalet av de kommuner som förklarar att de av en eller annan anledning ej önska statens medverkan ävensom invånarantalet i desamma ha särskilt angivits. Slutligen ha uppgifter intagits om antalet kommuner i vilka skollokaler åtminstone i viss utsträckning upplåtas för föreningslivet och i vilka kommuner skollokaler ej alls upplåtas. — Det framgår av de angivna siffrorna i sammanställningen att en del kommuner i ett eller flera avseenden underlåtit att lämna de av utredningen begärda uppgifterna, varför bilden av de kommunala myndigheternas uppfattning av lokalförhållandena ej kunnat bli fullständig.

	Kom- muner som önska statens med- verkan	In- vånare- antal	Statens medverkan önskas för			Kom- muner som ej önska statens med- verkan	In- vånare- antal	Skollokaler	
			uppförande av		för- bätt- ring av lokal			upp- lätas i föl- jande komm- uner	upp- lätas ej i föl- jande komm- uner
			all- män lokal	för- sam- lings- hus					
Malmöhus län.									
9 städer	4	50 490	4	1	—	5	238 640	8	1
236 övriga kommuner	75	81 990	56	15	11	146	128 820	165	64
Hallands län.									
5 städer	3	36 000	2	2	—	1	9 800	4	—
86 övriga kommuner	32	44 000	19	4	9	44	46 500	54	27
Göteborgs och Bohus län.									
7 städer	5	290 000	5	2	—	1	16 500	5	2
87 övriga kommuner	40	67 000	38	2	1	45	93 000	69	18
Älvsborgs län.									
6 städer	4	30 190	4	2	2	2	60 300	5	—
217 övriga kommuner	102	114 430	70	25	9	106	106 580	180	32
Skaraborgs län.									
7 städer	7	51 860	6	1	4	—	—	7	—
258 övriga kommuner	117	95 570	88	23	12	115	73 650	208	38
Värmlands län.									
4 städer	3	26 280	3	1	—	—	—	3	1
88 övriga kommuner	59	151 530	45	12	14	25	58 510	73	15
Örebro län.									
4 städer	3	51 850	2	1	1	1	2 730	4	—
60 övriga kommuner	33	92 840	26	4	6	22	39 260	50	8
Västmanlands län.									
4 städer	3	19 400	2	1	—	—	—	2	2
65 övriga kommuner	35	60 900	32	2	3	28	39 200	49	16
Kopparbergs län.									
5 städer	4	29 100	4	1	—	1	2 300	4	1
52 övriga kommuner	32	117 600	27	6	7	16	65 200	40	8
Gävleborgs län.									
3 städer	1	39 500	1	—	—	2	18 400	1	1
53 övriga kommuner	33	138 000	19	6	9	18	79 200	41	11
Västernorrlands län.									
4 städer	3	32 200	3	—	—	1	21 900	4	—
63 övriga kommuner	45	148 000	26	7	15	16	77 200	43	17
Jämtlands län.									
1 stad	1	15 200	1	—	—	—	—	—	1
61 övriga kommuner	45	100 000	33	10	16	15	20 500	41	19
Västerbottens län.									
2 städer	2	21 400	2	—	—	—	—	2	—
30 övriga kommuner	21	111 100	15	3	5	9	83 500	22	6
Norrbottnens län.									
4 städer	4	26 200	4	1	—	—	—	4	—
25 övriga kommuner	23	175 400	17	3	10	2	6 300	19	6
Summa	1 275	3 302 580	922	330	192	1 106	2 091 750	1 917	516
Därav för städernas del ..	76	1 043 310	67	23	9	32	511 690	90	18

Uppgifter från lokalägende föreningar.

	Summa antal lokaler	Lokaler som upplåtas till		Lokaler som användas enbart av ägaren	Ekonomiskt behov av lokalernas upplåtande till nöjeställningar i större omfattning		Lokalens beskaffenhet		Lokaler å ofri mark	Anledning till att lokalägaren ej förvärvat tomtmarken		Ingen framställning om friköp sjöord	Föreningar som	
		organisations- samtliga organisationer	vissa organisationer		före- ligger	före- ligger ej	god	ej god		friköps vägrat	bristande tillgångar		ej önska medver- kan av staten	ej önska medver- kan av staten
Stockholms län.														
Städer	15	13	2	—	8	5	11	4	4	1	1	2	9	—
Landsbygd	64	59	2	2	49	11	30	31	5	3	2	—	44	3
Uppsala län.														
Städer	7	5	2	—	5	2	5	2	1	1	—	—	5	1
Landsbygd	50	38	9	2	41	7	24	26	7	3	—	4	36	2
Södermanlands län.														
Städer	14	9	4	1	6	7	12	2	1	—	—	—	5	2
Landsbygd	53	45	5	2	40	12	24	28	11	6	3	2	35	3
Östergötlands län.														
Städer	10	10	—	—	6	4	4	6	1	1	—	—	6	—
Landsbygd	90	75	11	2	63	24	54	34	29	15	5	8	61	3
Jönköpings län.														
Städer	13	10	3	—	6	6	10	3	—	—	—	—	4	1
Landsbygd	50	46	3	1	36	13	27	23	10	5	—	4	31	2
Kronobergs län.														
Städer	3	3	—	—	2	1	3	—	—	—	—	—	2	—
Landsbygd	94	83	5	2	65	27	53	40	20	3	2	—	67	3

Anm. I tabellen ha redovisats uppgifter från de lokalägende föreningar, som svarat till utredningen d. v. s. ägare av ordenshus, folkets hus och bygdegårdar. Sammanställningen har gjorts länsvis. Först har intagits en uppgift om hela antalet lokaler, som redovisats av föreningarna till utredningen. Detta antal sammanfaller alltså med antalet lokalägende föreningar, som svarat. Beträffande upplåtelse av lokalerna ha särskilt redovisats de lokaler, som uthyras till all föreningsverksamhet utan undantag, de som endast uthyras till visst slag av föreningsverksamhet och slutligen de lokaler, som ej uthyras, utan endast användas för den lokalägende föreningens eget behov. Därefter har angivits antalet av de fall där den lokalägende föreningen för sin ekonomi är beroende av hyresinkomster från nöjeställningar i större omfattning och där lokalägarens ekonomi är så pass god att sådant behov ej föreligger. I fråga om lokalens beskaffenhet har skillnad gjorts mellan de fall där uppgiftslämnaren ansett beskaffenheten vara god och där den ansetts vara mindre god eller otillfredsställande. Särskilt har angivits hur många av de redovisade lokalerna som stå på ofri mark. Såsom anledning till att lokalägaren ej förvärvat äganderätten till tomtmarken har angivits dels att markägaren vägrat sälja och dels att den lokalägende föreningen på grund av bristande tillgångar ej är i stånd att förvärva marken. Därjämte har angivits de fall där föreningen ej ansett behov föreligga av markförvärf. Slutligen har i tabellen angivits antalet av dels de uppgiftslämnare, som ansett statens medverkan önskvärd för lokalaföretagens sanering eller förbättring och dels de som ej önskat statens medverkan. Som framgår vid en jämförelse mellan siffrorna i tabellens olika kolumner överensstämja ej alltid antalen under de olika överbubrikerna. Detta beror på att uppgiftslämnarna i en del fall underlåtit att lämna samtliga begärda uppgifter. Exempelvis har i ett antal fall ej uppgivits anledningen till att ägaren till lokal på ofri mark ej förvärvat tomten.

	Summa antal lokaler	Lokaler som upplåtas till		Lokaler som användas enbart av ägaren	Lokaler som användas		Ekonomiskt behov av lokalernas upplåtande till nöjestillställningar i större omfattning	Lokalens beskaffenhet		Lokaler å ofri mark	Anledning till att lokalägaren ej förvärvat tomtmarken		Ingen framsättning om friköp ejörd	För-eningar som		
		organisations- samliga organisationer	vissa organisa- tioner		före- ligger	före- ligger ej		god	ej god		friköp vägrat	bristande tillgångar		kan av staten	ej önska medver- kan av staten	
																önska medver- kan av staten
Kalmar län.																
Städer	13	11	—	1	8	4	7	6	—	—	—	—	—	9	1	
Landsbygd	73	60	9	2	44	26	36	35	26	9	8	8	8	42	3	
Gotlands län.																
Stad	3	3	—	—	2	1	2	1	1	1	—	—	—	1	—	
Landsbygd	29	29	—	—	12	16	18	11	8	4	3	1	1	18	3	
Blekinge län.																
Städer	8	6	2	—	4	3	3	5	1	1	—	—	—	5	1	
Landsbygd	49	39	5	2	32	13	19	29	17	4	6	5	5	43	—	
Kristianstads län.																
Städer	8	7	1	—	4	4	5	3	—	—	—	—	—	5	—	
Landsbygd	78	75	1	1	48	29	49	29	13	6	4	3	3	45	6	
Malmöhus län.																
Städer	19	16	2	1	8	10	18	1	1	—	—	1	1	9	3	
Landsbygd	57	50	6	—	32	21	30	27	4	2	1	1	1	34	3	
Hallands län.																
Städer	8	7	—	1	4	4	7	1	1	1	—	—	—	2	1	
Landsbygd	41	40	1	—	26	13	30	11	7	1	1	4	4	30	—	
Göteborgs och Bohus län.																
Städer	13	12	—	—	7	6	8	5	4	3	1	—	—	8	1	
Landsbygd	58	51	5	1	48	9	30	27	13	10	2	1	1	38	6	
Älvsborgs län.																
Städer	19	15	4	—	6	13	16	3	—	—	—	—	—	4	3	
Landsbygd	106	90	11	2	64	37	60	44	25	10	5	10	10	64	6	
Skaraborgs län.																
Städer	12	7	3	1	2	9	10	2	—	—	—	—	—	4	—	
Landsbygd	62	44	14	3	35	27	27	34	10	4	3	3	3	52	3	
Värmlands län.																
Städer	10	9	1	—	6	4	5	5	—	—	—	—	—	7	1	
Landsbygd	124	99	23	1	103	19	51	72	29	15	6	8	8	92	2	
Örebro län.																
Städer	7	5	2	—	7	—	3	4	—	—	—	—	—	5	—	
Landsbygd	86	75	7	2	62	21	41	44	11	7	2	2	2	58	3	
Västmanlands län.																
Städer	11	11	—	—	5	5	4	7	—	—	—	—	—	7	—	
Landsbygd	68	66	—	1	44	20	32	35	10	4	1	—	—	47	2	

	Summa antal lokaler	Lokaler som upplåtas till		Lokaler som användas enbart av ägaren	Ekonomiskt behov av lokalernas upplåtande till nöjstillställningar i större omfattning		Lokalens beskaffenhet		Lokaler å ofri mark	Anledning till att lokalägaren ej förvärvat tomtmarken			Ingen framställning om friköp förord	För- eningar som	
		organisations- samliga organisationer	vissa organisationer		föreligger	föreligger ej	god	ej god		friköpt vägrat	bristande tillgångar	önska medverkan av staten		ej önska medverkan av staten	
															Städer
Kopparbergs län.															
Städer	9	9	—	—	7	2	3	6	—	—	—	—	—	6	—
Landsbygd	138	133	4	1	97	39	65	70	15	14	—	1	—	90	13
Gävleborgs län.															
Städer	11	11	—	—	6	3	8	3	4	4	—	—	—	7	1
Landsbygd	130	120	8	2	88	35	58	68	18	12	2	2	—	92	7
Västernorrlands län.															
Städer	5	3	—	1	4	1	1	3	—	—	—	—	—	3	2
Landsbygd	124	118	4	—	87	28	37	82	12	5	2	—	—	101	2
Jämtlands län.															
Städer	2	2	—	—	1	1	2	—	—	—	—	—	—	1	—
Landsbygd	95	90	4	1	74	18	40	52	8	7	—	1	—	77	4
Västerbottens län.															
Städer	7	7	—	—	4	1	3	2	—	—	—	—	—	6	1
Landsbygd	65	62	1	—	48	17	31	34	11	7	1	3	—	50	4
Norrbottnens län.															
Städer	6	6	—	—	4	2	2	4	—	—	—	—	—	6	—
Landsbygd	47	40	5	—	35	10	17	30	5	2	2	1	—	38	1
Summa	2 064	1 824	169	36	1 395	590	1 035	994	348	171	63	75	—	1 412	103

¹ I 18 av dessa fall är Kronan markägare.

Exempel på reglemente för förvaltning av allmän samlingslokal.

Reglemente angående förvaltningen av medborgarhuset i Karby;

antaget av Karby medborgarförening den och fastställt
av länsstyrelsen i län den

Inledande bestämmelser.

1 §.

Medborgarhuset i Karby, som äges av Karby medborgarförening, skall av för-
eningens styrelse förvaltas i enlighet med bestämmelserna i detta reglemente.

Styrelsens verksamhet.

2 §.

Styrelsen utser inom eller utom sig en föreståndare att under styrelsens förman-
skap handhava den dagliga förvaltningen av medborgarhuset samt antager den per-
sonal, som i övrigt är erforderlig för skötseln av medborgarhuset.

3 §.

Styrelsen åligger att hava vård och tillsyn över medborgarhuset samt däri befint-
liga inventarier och vidtagna brandskyddsanordningar, att genom årliga besiktningar
förvissa sig om att allt dylikt befinner sig i gott skick ävensom att förvara alla
medborgarhuset tillhörande arkivalier, ritningar och andra handlingar.

Finner styrelsen erforderligt, att medborgarhuset undergår mer omfattande repa-
ration eller att detsamma omändras, utvidgas eller förses med nya inventarier av
större värde, har styrelsen att efter vederbörlig beredning å föreningssammanträde
framlägga förslag i frågan.

4 §.

Rörande förvaltningen av medborgarhuset skola föras särskilda räkenskaper, vil-
ka skola avslutas med kalenderår.

Senast den 1 mars varje år skall styrelsen till revisorerna avlämna en av styrel-
sens ledamöter underskriven berättelse rörande förvaltningen av medborgarhuset
under nästföregående år.

Föreståndaren.

5 §.

Det åligger föreståndaren

1) att i enlighet med styrelsens föreskrifter uppbära och redovisa medborgarhuset tillkommande medel;

2) att hava noggrann uppsikt över medborgarhuset samt däri befintliga inventa-
rier och vidtagna brandskyddsanordningar, med skyldighet för föreståndaren att,
om han finner någon förbättring av nöden, genast anmäla detta för styrelsens ord-
förande;

3) att, där ej annat följer av vad i 7 § stadgas, ombesörja uthyrningen av medborgarhusets samlingslokaler;

4) att efter styrelsens anvisningar föra journal över uthyrningen av samlingslokaler; samt

5) att övervaka ordningen inom medborgarhuset och, om något olagligt eller eljest otillbörligt där förehas, vidtaga de åtgärder, som därav kunna föranledas.

Lokalernas upplåtande.

6 §.

Inom Karby, Slätthammars och Källmo kommuner verksamma föreningar och andra sammanslutningar, vilka icke uteslutande eller huvudsakligen hava till ändamål att anordna nöjestillställningar, äga på nedan stadgade villkor förhyra medborgarhusets samlingslokaler för sammanträden, samkväm, studiearbete och offentliga tillställningar.

Lokalerna må jämväl, i den mån det kan ske utan nämnvärt förfång för ortens föreningsliv, upplåtas åt andra sammanslutningar än nyss nämnts ävensom åt enskilda personer för anordnande av föredrag, musikaliska, dramatiska och litterära föreställningar, uppvisningar i konstnärlig dans, filmförevisningar samt andra liknande tillställningar, som icke äventyra ett sunt och fostrande nöjesliv.

7 §.

För åstadkommande av en såvitt möjligt rättvis fördelning av lokalerna mellan dem, som önska förhyra desamma, skall styrelsen fastställa en uthyrningsplan, omfattande tiden den 1 april—den 30 september, och en dylik plan, omfattande tiden den 1 oktober—den 31 mars.

Den, som önskar bli upptagen i sådan plan, bör före den 1 mars respektive den 1 september hos styrelsen göra ansökan därom med angivande av den eller de tider och den eller de lokaler ansökan avser samt för vilket ändamål vederbörande lokal i varje särskilt fall skall begagnas.

Sedan dylika ansökningar inkommit, upprättar styrelsen snarast möjligt förslag till uthyrningsplan och underrättar sökandena därom. Dessa skola därefter skyndsamt lämna styrelsen meddelande, huruvida de önska hyra lokalerna i enlighet med förslaget. Med ledning av vad sålunda förekommit fastställer styrelsen därefter uthyrningsplanen.

8 §.

Vid fastställandet av uthyrningsplan skall styrelsen iakttaga, att lokalerna i skälig omfattning hållas tillgängliga för föreningslivet i orten, samt i övrigt förfara opartiskt och särskilt tillse, att en såvitt möjligt rättvis fördelning sker mellan dem, som önska förhyra lokalerna å lördagar, söndagar, helgdagsaftnar och helgdagar.

Utan hinder av vad nu sagts äger dock Karby medborgarförening för eget bruk disponera vardera av stora och lilla samlingshallarna en lördag och en söndag i varje månad.

9 §.

För tid, då lokal enligt uthyrningsplan är ledig, må den av föreståndaren uthyras.

10 §.

Lokalen skall vara utrymd å lördag eller helgdagsafton senast klockan tolv på natten och eljest senast klockan elva eftermiddagen; dock äger styrelsen för särskilt fall medgiva, att lokal må användas längre än nu sagts.

11 §.

Under tiden den 16 maj—den 15 september har sammanslutning, som i 6 § första stycket sägs, att i hyra erlægga

- a) för stora samlingssalen kronor i timmen, dock lägst kronor;
- b) för klädlogerna kronor i timmen, dock lägst kronor;
- c) för biografapparaturen kronor i timmen;
- d) för lilla samlingssalen kronor i timmen, dock lägst kronor;
- e) för köket och serveringsrummet med tillhörande inventarier kronor i timmen, dock lägst kronor;
- f) för stora studiecirkelrummet kronor i timmen, dock lägst kronor; samt
- g) för lilla studiecirkelrummet kronor i timmen, dock lägst kronor.

Den, som eljest förhyr lokal under nämnda tid, har att erlægga hyra med .. procent av ovan angivna belopp.

Under tiden den 16 september—den 15 maj utgår hyran med .. procent av det belopp, som enligt ovan stadgade grunder skolat erläggas, därest vederbörande förhyrt lokalen under tiden den 16 maj—den 15 september.

Styrelsen äger, när skäl därtill äro, för särskilt fall besluta, att hyran skall utgå efter för hyresgästen förmånligare grunder än ovan stadgats.

12 §.

I hyran inberäknas ersättning för städning, uppvärmning, belysning, elektrisk ström till biografapparaturen, bränsle till köksspisen samt tvätt av duktyg och handdukar.

13 §.

Hyran skall erläggas innan den förhyrda lokalen tages i bruk, såvida ej överenskommelse träffats om andra betalningsterminer.

14 §.

Hyresgästen skall gentemot medborgarföreningen ansvara för skada, som av medverkande vid eller deltagare i den av hyresgästen anordnade tillställningen vållas å fastigheten eller däri befintliga inventarier, dock icke för skada genom brand.

15 §.

Underlåter hyresgäst att erlægga hyra eller att fullgöra skadeståndsskyldighet enligt 14 §, eller förmår hyresgäst icke att upprätthålla ordning under av honom anordnad tillställning, eller åsyftar eller innebär sådan tillställning något, som strider mot sedlighet eller allmän lag, skall föreståndaren genast därom göra anmälan hos styrelsens ordförande.

I anledning av sådan anmälan må styrelsen besluta, att hyresgästen tills vidare icke äger använda medborgarhusets lokaler.

Revision.

16 §.

Förvaltningen av medborgarhuset och räkenskaperna rörande denna förvaltning skola granskas av de av medborgarföreningen utsedda revisorerna jämte en av kommunalfullmäktige i Karby utsedd revisor.

Revisor äger att när som helst inventera medborgarhusets kassa samt granska alla räkenskaper och andra handlingar rörande förvaltningen av medborgarhuset;

och må av revisor begärd upplysning angående förvaltningen ej av styrelsen eller föreståndaren förvägras.

Revisorerna skola för varje räkenskapsår över granskningen avgiva en av dem underskriven berättelse, som, efter det styrelsen lämnats tillfälle att taga del av densamma, framlägges å ordinarie föreningssammanträde jämte styrelsens förvaltningsberättelse.

Statlig kontroll.

17 §.

Det åligger styrelsen att för varje räkenskapsår inom en månad från det revisorernas berättelse framlades å föreningssammanträde till statens byggnadslånebyrå ingiva styrkt avskrift av styrelsens och revisorernas berättelser samt av protokoll, upptagande de å föreningssammanträde i anledning av nämnda berättelser fattade beslut.

Finner byggnadslånebyrån nödigt att infordra ytterligare upplysningar, skola sådana ofördröjligen lämnas av styrelsen.

Styrelsen är pliktig att när som helst bereda byggnadslånebyrån eller dess ombud tillfälle att besiktiga medborgarhuset samt att granska alla räkenskaper och övriga handlingar rörande förvaltningen av detsamma.

Ändring av reglementet.

18 §.

Förslag till ändring av detta reglemente kan väckas endast vid ordinarie föreningssammanträde. För giltighet av beslut om sådan ändring erfordras, så länge föreningen häftar för lån av statsmedel för byggandet av medborgarhuset, att beslutet varder fastställt av länsstyrelsen i län.

Lov om Laan til Boligbyggeri og Huslejenedsættelse for mindrebemidlede børnerige Familier.

C. Laan til Forsamlingshuse m. v.

§ 11.

Stk. 1. Indenrigsministeren kan i Tiden indtil 1. April 1944 inden for et Beløb af $\frac{1}{2}$ Mill. Kr. i hvert Finansaar yde Laan til Opførelse eller Ombygning af Forsamlingshuse med almindelige, folkelige og kulturelle Formaal og ikke indeholdende egentlige Forretnings- eller Kontorlokaler.

Stk. 2. Bestemmelsen i § 1, Stk. 2, finder tilsvarende Anvendelse, dog saaledes at Overførelse fra et Finansaar til et andet højst kan foretages for $\frac{1}{4}$ Mill. Kr.

§ 12.

Stk. 1. Statslaan til Opførelse af Forsamlingshuse kan udgøre indtil 40 pCt. af den samlede Anskaffelseessum og i Forbindelse med foranstaaende Prioriteter indtil 90 pCt. af Anskaffelseessummen. Statslaan til Ombygning af Forsamlingshuse kan højst udgøre 40 pCt. af de samlede Ombygningsudgifter og i Forbindelse med foranstaaende Prioritetslaan højst 90 pCt. af vedkommende Ejendoms Værdi, ansat efter Reglerne i nærværende Lovs § 3, Stk. 1. Det enkelte i Medfør af denne Paragraf bevilgede Statslaan kan dog ikke overstige 15 000 Kr.

Stk. 2. Saafremt Statslaanene ydes til andre end Kommuner, er det en Betingelse for Laanets Ydelse, at den Kommune, hvori Forsamlingshuset er beliggende — eventuelt i Forbindelse med omliggende Kommuner —, paatager sig fuld Kaution for Statslaanet i Laanets Løbetid. I særlige Tilfælde kan Indenrigsministeren dog frafalde Kravet om Kommunekaution for Statslaanet, naar der for dette stilles anden efter Indenrigsministerens Skøn betryggende Sikkerhed.

Stk. 3. I Tilfælde, hvor en Kommune lader opføre en Bygning, der samtidig har til Formaal at tjene som Forsamlingshus og som Gymnastiksal for en Kommuneskole, kan forannævnte Laan ydes samtidig med, at det i Lov Nr. 160 af 18. Maj 1937 om Folkeskolen omhandlede Byggetilskud til Gymnastiksales Opførelse gives, alt under Forudsætning af, at de af Undervisningsministeriet stillede Betingelser for Husets Anvendelse opfyldes.

§ 13.

Af de i § 11 ommeldte Midler kan der endvidere af Indenrigsministeren paa Vilkaar som i § 12 ommeldt og inden for samme Beløb ydes Laan til Opførelse af Husholdningsskoler, Undervisningskøkkener, anerkendte Opdragelseshjem, jfr Forsorslovens § 157, og anerkendte eller godkendte Institutioner for forebyggende Børneforsorg, jfr. samme Lovs §§ 126 og 128, Vandrehjem og lignende Bygninger med kulturelt Formaal, i hvis Opførelse det offentlige har Interesse. Laan kan endvidere ydes til Opførelse af offentligt tilgængelige Badeanstalter. For de i denne Paragraf omhandlede Statslaans Ydelse er det, saafremt Laanet ydes til andre end Kommuner, en Betingelse, at den Kommune, hvori Bygningen er beliggende — eventuelt i Forbindelse med omliggende Kommuner —, paatager sig fuld Kaution for Statslaanet i Laanets Løbetid.

D. Fælles Bestemmelser.

§ 14.

Stk. 1. Andragender om Laan til Byggeforetagender, der opføres af Kommunerne, indgives til Indenrigsministeren, bilagt med fornødne Tegninger, Beskrivelser, Finansierings- og Beliggenhedsplan samt Driftsbudget.

Stk. 2. Andragender om de øvrige i denne Lov omhandlede Laan indgives til vedkommende Kommunalbestyrelse, bilagt med fornødne Tegninger, Beskrivelser, Finansierings- og Beliggenhedsplan samt Driftsbudget.

Stk. 3. Kommunalbestyrelsen forsyner Andragendet med Paategning om, hvorvidt de opstillede Betingelser er opfyldt, og undersøger, om den udfundne Grund er egnet til Formaålet, om Bygningsplanerne er hensigtsmæssige, om Prisen for Grunden og de anslaaede Udgifter til Husets Opførelse er passende, om Andrageren er i Besiddelse af det Beløb, som skal indskydes i Huset, og om der til Bygningernes Opførelse i videst muligt Omfang vil blive anvendt Materiale af dansk Oprindelse og forarbejdet af danske Arbejdere.

Stk. 4. Paa Grundlag af de anstillede Undersøgelser afgiver Kommunalbestyrelsen Indstilling i Sagen til Indenrigsministeren, der herefter træffer Beslutning om, hvorvidt de enkelte Andragender bør imødekommes under Hensyn til samtlige i Betragtning kommende Forhold, herunder ogsaa Grundprisen Rimelighed.

Stk. 5. Statslaanene ydes til Byggeri, der paabegyndes efter Lovens Ikrafttræden. Indenrigsministeren er dog bemyndiget til i ganske særlige Tilfælde at yde Laan til Byggeforetagender, hvis Opførelse er paabegyndt inden Lovens Ikrafttræden, men dog efter 1. Januar 1938.

Stk. 6. Begæring om Vurderinger, der skal foretages af Vurderingsraadene i Medfør af denne Lov, skal være bilagt med dokumenterede Oplysninger om Købesummen for Grunden og om Opførelsesomkostningerne for Bygningen. Vurderingsraadets Ansættelse kan saavel af Ejeren som af vedkommende Kommunalbestyrelse og af Indenrigsministeren paaklages efter Reglerne i Lov Nr. 352 af 7. August 1922 om Beskatning til Staten af faste Ejendomme, §§ 10 og 12.

§ 15.

Stk. 1. Der gives det enkelte Laan oprykkende Panteret efter Laan af offentlige Midler eller saadanne Midler, som af Indenrigsministeren godkendes. Af Laanet svares en fast aarlig Ydelse paa $5\frac{1}{2}$ pCt. af Laanets Hovedstol. Af den aarlige Ydelse er $4\frac{1}{2}$ pCt. af den til enhver Tid skyldige Restgæld Rente, $\frac{1}{5}$ pCt. af Hovedstolen er Bidrag til en Reserve- og Administrationsfond, og Resten er Afdrag.

Stk. 2. Saafremt det almindelige Renteniveau maatte undergaa saadanne Ændringer, at der skønnes at burde foretages enten Forhøjelse eller Nedsættelse af den i foranstaaende Stykke fastsatte Rentefod paa $4\frac{1}{2}$ pCt. p. a., kan Indenrigsministeren efter Forhandling med Finansministeren og med Tilslutning af Rigsdagens Finansudvalg ved Bekendtgørelse fastsætte en anden Rentefod for de Statslaan, der efter Bekendtgørelsens Dato maatte blive bevilget i Henhold til denne Lov. Af Forhøjelsen eller Nedsættelsen af den aarlige Rente følger en tilsvarende Forhøjelse eller Nedsættelse af den aarlige Annuitetsydelse af Laanet.

Stk. 3. Renter og Afdrag, der kan inddrives ved Udpantning, erlægges til Kongeriget Danmarks Hypotekbank.

§ 16.

Stk. 1. Ved Salg af den med Statslaan opførte Ejendom forfalder Statslaanet til Tilbagebetaling. Saafremt Indenrigsministeren skønner, at den nye Ejer af Ejendommen kan godkendes som Debitor for Statslaanet, og Forholdene i øvrigt maatte

tale derfor, meddeler han Samtykke til Laanets Overgang til den nye Ejer; saadant Samtykke kan gøres afhængigt af, at der i Anledning af Ejerskiftet erlægges et ekstraordinært Afdrag paa Statslaanet.

Stk. 2. Skønner Indenrigsministeren, at de Forudsætninger, under hvilke Statslaanet er bevilget, er væsentlig forrykkede, kan Statslaanet opsiges med et halvt Aars Varsel.

§ 17.

Stk. 1. Pantebreve for de i Henhold til denne Lov bevilgede Statslaan udstedes paa ustempet Papir. Tinglysningsgebyrer og andre Afgifter til det offentlige bortfalder. Transporter, der af Laantageren meddeles paa Statslaanet eller Dele af samme, er stempelfri.

Stk. 2. Skøder, Skadesløsbreve, Entreprisekontrakter og andre Dokumenter, som udfærdiges i Anledning af Erhvervelse af Byggegrunde eller Opførelse af Huse, i hvilke der ydes Laan i Henhold til denne Lov, samt Pantebreve vedrørende Ejendommenes første Prioritering er stempelfri, ligesom Tinglysningsgebyrer og andre Afgifter til det offentlige bortfalder.

Stk. 3. I de i § 10 ommeldte Tilfælde, hvor Beboelseshuse opføres med Salg for Øje, ydes Afgiftsbegunstigelserne til den, for hvis Regning Ejendommene opføres; endvidere er første Køber af Ejendommen fritaget for at Svare Stempel- og Tinglysningsgebyrer og andre Afgifter for sin Adkomst paa Ejendommen og for de i Anledning af Ejendommens første Prioritering eller allerede indestaaende Prioriteters Overtagelse udstedte Dokumenter.

Stk. 4. Spørgsmaalet om Omfanget af de i denne Paragraf omhandlede Fritagelser afgøres med endelig Virkning af Finansministeren efter Forhandling med Indenrigsministeren.

§ 18.

Stk. 1. Ejendomme, hvori der indestaar Laan, ydet i Henhold til denne Lov, skall være forsikrede i et af Justitsministeriet anerkendt Bygningsbrandforsikringsselskab. Indenrigsministeren kan dog dispensere fra dette Krav, for saa vidt angaar Ejendomme, der af Kommuner opføres med Statslaan i Henhold til nærværende Lov.

Stk. 2. Indenrigsministeren er berettiget til at paalægge Ejerne af samtlige de af Loven omfattede Ejendomme at holde disse vedlige paa en efter Ministerens Skøn fyldestgørende Maade, saa længe der i Ejendommene indestaar Laan, ydet i Medfør af denne Lov. Der kan af Indenrigsministeren fastsættes nærmere Regler om Tilsyn med Vedligeholdelsespligtens Overholdelse, herunder om Kommunernes Medvirken ved Tilsynet.

§ 19.

Stk. 1. Til Udlaan efter denne Lov kan højst anvendes de i §§ 1, 5 og 11 nævnte Beløb. Finansministeren bemyndiges til at udstede Statsobligationer for et tilsvarende Beløb.

Stk. 2. Indenrigsministeren er bemyndiget til at fastsætte, at Laantagerne erlægge et passende Bidrag til den for Ministeriet fornødne tekniske Bistand.

§ 20.

Stk. 1. Indenrigsministeren kan overdrage en eller flere af de ham ved nærværende Kapitel af Loven meddelte Beføjelser til Kongeriget Danmarks Hypotekbank.

Stk. 2. De i denne Lov omhandlede Laan administreres af Kongeriget Danmarks Hypotekbank. Nærmere Regler herom fastsættes af Finansministeren efter forudgaende Forhandling med Indenrigsministeren i et Regulativ, om hvilket Hypotekbankens Tilsynsraad forinden afgiver Indstilling.

Stk. 3. Med Indenrigsministerens Tilslutning kan Kongeriget Danmarks Hypotekbank antage særlig tilsynsførende med de med Statslaan opførte Parcel- og Rækkehuse.

§ 40.

Denne Lov, der ikke gælder for Færøerne, træder straks i Kraft.

Hvorefter alle vedkommende sig have at rette.

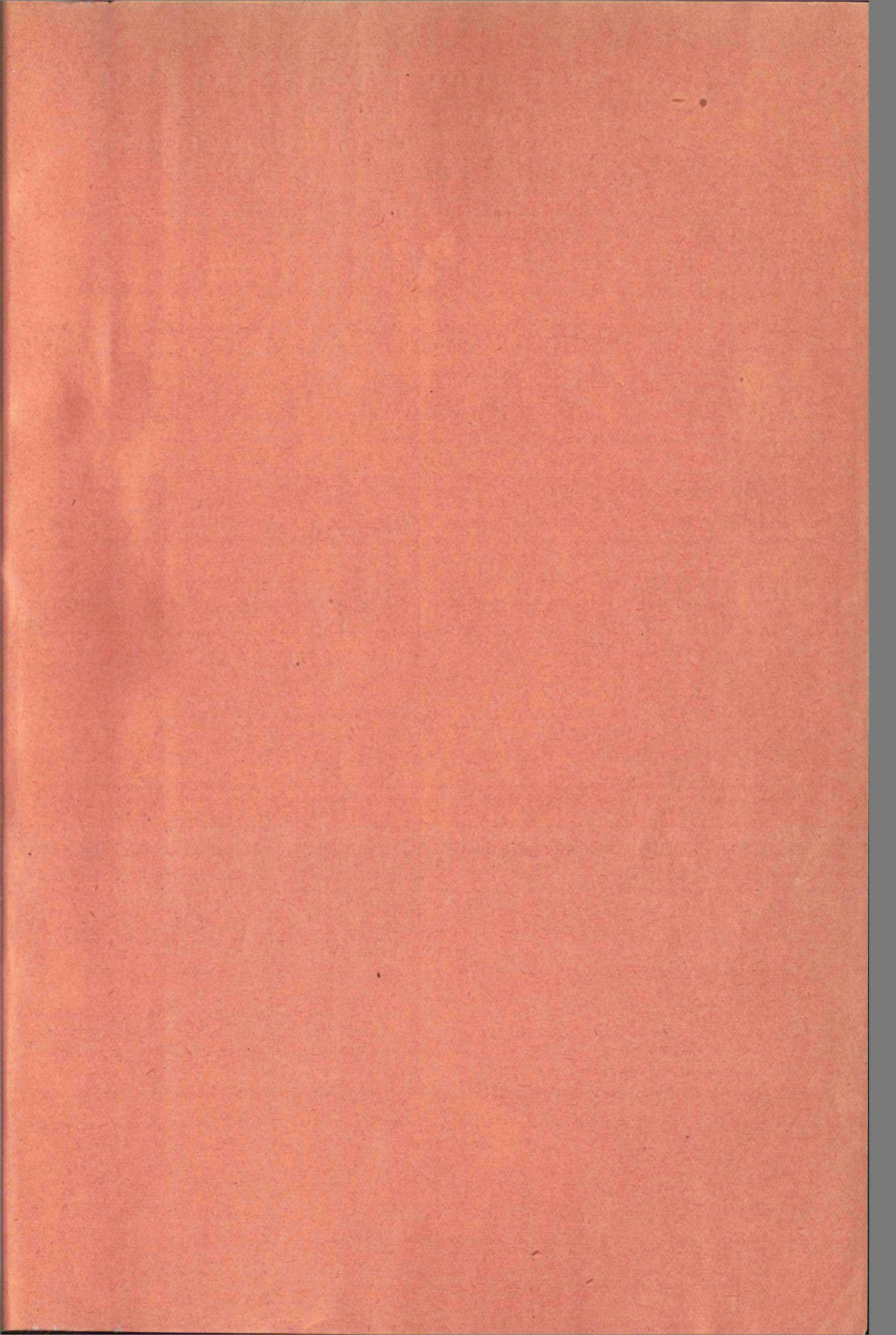
Givet på Amalienborg, den 13. April 1938.

Under Vor Kongelige Haand og Segl.

CHRISTIAN R.

(L. S.)

Bertel Dahlgaard.

Statens offentliga utredningar 1939

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård.

Betänkande med förslag till ändringar i vissa delar av sjömanslagen m. m. [21]
Betänkande med förslag till lag om arbetsfostran m. m. [25]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Betänkande ang. justitiekanslerns, justitieombudsmannens och militieombudsmannens allmänna ämbetsställning m. m. [7]
1937 års landsfiskals- och stadsfiskalsutredning. Betänkande med förslag till omorganisation av landsfiskals- och stadsfiskalsbefattningarna m. m. [9]
Betänkande om statstjänstemäns ställning vid arbetskonflikter. [19]
1937 års domsagoutredning. Betänkande med förslag till omorganisation av domsagoförvaltningen samt lönerreglering för domsagopersonalen. [29]

Kommunalförvaltning.

Statens och kommunernas finansväsen.

Betänkande ang. revision av tjänsteförteckningen i vad avser statens affärsdrivande verk. [5]
1936 års lönekommitté. Betänkande med förslag till militärt icke-ordinariereglemente. [10]
1938 års arvsskattekommitté. Betänkande med förslag till förordning om arvs- och gåvoskatt m. m. [18]

Politi.

Betänkande med förslag till vissa ändringar i beklädnadsreglementet för polispersonalen m. m. [20]

Nationalekonomi och socialpolitik.

Rationaliseringsutredningens betänkande. Del 1. Motiv och förslag. [13] Del 2. Verkställda undersökningar. [14]
Hembiträdesutredningens betänkande. 2. Betänkande med förslag till lag om reglering av anställnings- och arbetsförhållandena inom det husliga arbetet. [15]
Arbetslöshetsräkningen den 31 augusti 1937. Del 2. Arbetsförhet m. m. [24]
Betänkande med utredning och förslag rörande tillgodoseendet av behovet av allmänna samlingslokaler. [30]

Hälsa- och sjukvård.

Ledningen av landstingens hälso- och sjukvårdsverksamhet. [23]

Allmänt näringsväsen.

Fast egendom. Jordbruk med binärningar.

Underlättandet av kvinnornas arbete i de mindre lanthemmen. [6]
Betänkande rörande ett ändamålsenligt utnyttjande av kronans fiskevatten. [28]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Industri.

Betänkande och förslag rörande befrämjande av avsättningen av den svenska stenindustriens produkter. [11]
Betänkande rörande industriellt utnyttjande av halm. [12]

Handel och sjöfart.

Kommunikationsväsen.

Betänkande ang. grunder för intagning av enskild väg till allmänt underhåll ävensom ang. statsbidrag till enskilda vägar. [1]
Betänkande med förslag till taxa för befordring av gods m. m. å statens järnvägar. [3]
Betänkande med förslag till exporttariffer. [8]
Betänkande och förslag ang. vissa med beviljande av tillstånd till yrkesmässig automobiltrafik förenade frågor. [22]

Bank-, kredit- och penningväsen.

Försäkringsväsen.

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

Svensk namnbok till vägledning vid val av nya släktnamn. [4]
Utredning och förslag ang. fortsatt förstatligande av kommunala mellanskolor. [16]
Utredning och förslag rörande fri undervisningsmaterieell för folk- och fortsättningskolor. [17]
Betänkande med utredning och förslag ang. rätt för folkskollärare m. fl. att inskrivas vid universitet och högskolor samt där avlägga examina. [27]

Försvarsväsen.

Utredning och förslag rörande plats i Stockholms skärgård för förläggning av Stockholms örlogsbas. [2]
Sociala försvarsberedskapskommittén. Betänkande. Del 1. Förslag till familjebidragslag m. m. [26]

Utrikes ärenden. Internationell rätt.